

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta sociálních věd

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2025

Kateřina Šteřlová

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

**Periferie pod tlakem zelené transformace. Těžba lithia
v Chile perspektivou ekologického imperialismu
a periferizace**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autorka práce: Bc. Kateřina Šteflová

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Tesař, Ph.D.

Rok obhajoby: 2025

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Výrově dne 11. 6. 2025

Kateřina Šteřlová

Bibliografický záznam

Šteflová, Kateřina. 2025. *Periferie pod tlakem zelené transformace: Těžba lithia v Chile perspektivou ekologického imperialismu a periferizace*. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jakub Tesař, Ph.D.

Rozsah práce: 146 901 znaků

Abstrakt

Lithium se v posledních letech stalo klíčovým prvkem tzv. dvojí transformace — ekologické a digitální — a jeho těžba je stále častěji chápána jako podmínka přechodu k bezemisní budoucnosti. Tento tlak však prohlubuje socio-ekologické nerovnosti v oblastech globálního Jihu, kde se surovina těží. Tato diplomová práce analyzuje případ těžby lithia v chilské oblasti Salar de Atacama prostřednictvím teoretických rámců ekologického imperialismu a periferizace. Práce se zaměřuje na pět analytických dimenzí — mezinárodní politickou ekonomii, vlastnické struktury, postavení místních komunit, ekologické dopady a procesy periferizace — skrze něž kriticky zkoumá struktury a vztahy utvářející současný extraktivní režim. Tyto kategorie jsou dále doplněny o srovnávací analýzu tří konceptů — nerůst, ekomodernismus a surovinový nacionalismus — jež jednak doplňují zvolený rámec o jeho možná slepá místa, jednak umožňují nahlédnout alternativní směry k současnému modelu rozvoje. Výsledky ukazují, že chilský lithiový sektor zůstává hluboce zakořeněn v nerovných mocenských strukturách, přičemž decentralizované a spravedlivé přístupy k rozhodování o přírodních zdrojích zůstávají omezené. Práce přispívá k debatě o socio-ekologické transformaci tím, že kombinuje kritickou teorii se specifickou lokální realitou a nabízí podněty k přehodnocení současných přístupů k zelené transformaci.

Abstract

In recent years, lithium has emerged as a key element in the so-called dual transformation — both ecological and digital — and its extraction is increasingly seen as a precondition for a zero-emission future. However, this pressure has deepened socio-ecological inequalities in regions of the Global South where lithium is extracted. This thesis analyzes lithium mining in Chile's Salar de Atacama through the theoretical frameworks of ecological imperialism and peripheralization. The analysis focuses on five dimensions — international political economy, ownership structures, the position of local communities, ecological impacts, and processes of peripheralization — through which it critically examines the structures and relations shaping the current extractive regime. These categories are further complemented by comparative analysis of three different approaches — degrowth, ecomodernism, and resource nationalism — which both reveal potential blind spots in the primary framework and help articulate alternative development paths. The findings demonstrate that the Chilean lithium sector remains deeply embedded in unequal power structures, while decentralized and just approaches to natural resource governance remain limited. By combining critical theory with a grounded case study, the thesis contributes to the debate on socio-ecological transformation and offers insights for rethinking current approaches to the green transition.

Klíčová slova

Lithium, Chile, ekologický imperialismus, periferizace, zelená transformace, strategické suroviny, socio-ekologické nerovnosti, těžba surovin, politická ekologie, nerůst, ekomodernismus, surovinový nacionalismus

Keywords

Lithium, Chile, ecological imperialism, peripheralization, green transition, strategic raw materials, socio-ecological inequalities, resource extraction, political ecology, degrowth, ecomodernism, resource nationalism

Název/Title

Periferie pod tlakem zelené transformace. Těžba lithia v Chile perspektivou ekologického imperialismu a periferizace

Peripheries under pressure from green transformation. Lithium mining in Chile from the perspective of ecological imperialism and peripheralization

Poděkování

Ráda bych v první řadě poděkovala svému vedoucímu, panu doktorovi Jakobovi Tesařovi, za jeho shovívavost vůči jiným časovým matrixům, jež na nějakou dobu vedle mého bytí komplikovaly i to jeho. Velkou inspirací mi byla i vstřícnost a lidskost, s níž přistupuje k předávání vědění. V neposlední řadě bych ráda ocenila jeho angažovanost v tématech, na kterých v zájmu přežití skutečně záleží — ostatně onen proslulý snímek ze dne, kdy se Naháči proběhli po Václaváku, byl tím pravým důvodem, proč jsem si ho za svého vedoucího zvolila. Slova díky míří také mému tátovi a prarodičům, kteří mi vetkli vztah k přírodě a všemu živému, dále nejlepšímu ženskému fotbalovému týmu severního Plzeňska Chupititas za všechny květinky a oběti i za trpělivé snášení mé absence na zápasech s míčem i s životem, a především mému klukovi za to, že je ten nejlepší kluk, co jsem kdy poznala. Největší dík pak patří všem lidem, kteří v pracovním či osobním životě usilují o zachování života na Zemi — dobře možná jediném místě, kde něco jako život existuje.

Obsah

Úvod	10
1 Literature review	12
1.1 Lithium jako nová transformace, nebo starý extraktivismus?	12
1.2 Lithium kritickou perspektivou	13
1.3 Lithium jako kritická surovina.....	14
2 Teoretický rámec	17
2.1 Ekologický imperialismus: příroda jako kolonie.....	17
2.2 Periferizace: periferie uvnitř periferie.....	20
3 Metodologie	23
3.1 Výzkumný rámec: ekologický imperialismus a periferizace.....	23
3.2 Výzkumný model: případová studie	24
3.3 Výzkumná strategie: srovnávací analýza.....	25
3.4 Operacionalizace teoretických rámců.....	27
4 Těžba lithia v Chile	27
4.1 Mezinárodní politická ekonomie	30
4.1.1 Imperialismus ve stínu neoliberalismu.....	30
4.1.2 Geopolitika lithia.....	32
4.2 Struktura vlastnictví.....	35
4.2.1 Těžařské společnosti	37
4.2.2 Fiskální režim.....	40
4.2.3 Třídní nerovnosti.....	41
4.3 Pozice místních komunit.....	43
4.3.1 Etnicko-kulturní zlomy: peníze zkorumpují vše	44
4.3.2 It's the class, stupid!	46
4.3.3 Moc, vědění a kolonialita.....	47
4.4 Ekologické dopady	48
4.4.1 Hydrologie, kosmologie a Puri.....	49
4.4.2 Ekologická stopa práva: voda vs. solanka.....	50
4.4.3 Lithium v ekosystému: těžba lithia vs. těžba vody	52
4.5 Proces periferizace.....	54
4.5.1 Santiago jako středobod všeho?	55
4.5.2 Budoucí střední třída?	56
5 Srovnávací analýza	57
5.1 Mezinárodní politická ekonomie	58
5.1.1 Nerůst.....	58
5.1.2 Ekomodernismus.....	59

5.1.3	Surovinový nacionalismus	59
5.2	Struktura vlastnictví.....	60
5.2.1	Nerůst.....	60
5.2.2	Ekomodernismus.....	61
5.2.3	Surovinový nacionalismus	61
5.3	Pozice místních komunit.....	62
5.3.1	Nerůst.....	62
5.3.2	Ekomodernismus.....	63
5.3.3	Surovinový nacionalismus	63
5.4	Ekologické dopady	64
5.4.1	Nerůst.....	64
5.4.2	Ekomodernismus.....	64
5.4.3	Surovinový nacionalismus	65
5.5	Proces periferizace.....	65
5.5.1	Nerůst.....	66
5.5.2	Ekomodernismus.....	66
5.5.3	Surovinový nacionalismus	67
5.6	Zhodnocení: mezi ekologickým imperialismem a možností změny	67
Závěr.....		70
Bibliografie.....		74
Seznam příloh		84

Úvod

V posledních letech se lithium stalo symbolem tzv. dvojí transformace — digitální a ekologické — která má zásadně proměnit globální energetiku, mobilitu i spotřebu. Tento kov je nezbytný pro výrobu většiny běžných baterií používaných v elektronických zařízeních, od mobilních telefonů přes notebooky až po elektrická vozidla (IEA, 2021). Dle mnohých hlasů tak představuje zásadní prostředek k bezemisní budoucnosti. Význam lithia přitom roste nejen v souvislosti s probíhající klimatickou a environmentální krizí. Stupňující se obavy západních zemí o svou materiální suverenitu a bezpečnost umocnil jak konflikt na Ukrajině, tak stále dominantnější postavení Číny v dodavatelském řetězci baterií a dalších ekologických technologií (Sanchez-Lopez, 2023). Zajištění přístupu ke kritickým surovinám, jako je lithium, se tak pro západní mocnosti stalo prvořadou prioritou.

Tento tlak vyústil v tzv. lithiovou horečku, tedy enormní tlak na zvyšování těžby tohoto materiálu. Ten se nachází především na územích historicky obývaných domorodými a venkovskými komunitami v zemích globálního Jihu (Svampa, 2015). Jedním z hlavních zdrojů těžby je solná pláň Salar de Atacama v chilské poušti Atacama, často označované za nejsušší poušť na světě, jež je zároveň domorodým územím etnické skupiny Lickanantay. Zatímco těžba zde vyžaduje nadměrné využívání vody, tamní komunity trpí jejím nedostatkem, kdy voda chybí nejen při tradičním způsobu hospodaření, ale i pro funkci místního, zdánlivě nehostinného ekosystému (Hernandez, 2025).

Chilská poušť je tak příkladným úkazem tzv. ekologicky nerovné směny (EUE), v níž environmentální náklady těžby nesou periferní regiony, zatímco přínosy a ekonomické zisky směřují k mocnějším aktérům globálního Severu (Hornborg, 2011). Politiky zelené transformace, podporující např. výrobu elektromobilů nebo energii z obnovitelných zdrojů, jsou často interpretovány v rámci paradigmatu zeleného růstu či zeleného kapitalismu (Hernandez, & Newell, 2023). Tyto přístupy, vycházející z technologického optimismu, resp. ekomodernismu, pak předpokládají, že při současné spotřebě je možné sladit ekonomický růst s ekologickou udržitelností skrze technologické inovace a tržní mechanismy (Foster et al., 2011). Kritické hlasy však upozorňují, že takový přístup do značné míry opomíjí strukturální nerovnosti i vysoce problematickou povahu hospodářského růstu jako takového (Parrique et al., 2019). Alternativní perspektivy

volající po socio-ekologické transformaci tak kladou důraz na hlubší systémové změny, respekt k právům a vědění místního obyvatelstva i na celkové přehodnocení vztahu člověka s ekosystémy, které jej obklopují (Acosta, 2013). V této práci se proto pokusím zodpovědět otázky rozhodování o využití zdrojů Chile, vývoje vlastnických struktur a toku zisků, role místních komunit a ekosystémů, a doplnit je o analýzu obecných rámců skýtajících úskalí i možné alternativy vůči současnému systému.

Pro jejich zodpovězení využívám teoretického rámce ekologického imperialismu a periferizace, skrze nějž se pokusím o kritickou analýzu mezinárodně ekonomických struktur i sociálně-ekologických nerovností spojených s těžbou lithia. Zatímco ekologický imperialismus poukazuje na pokračující nerovnoměrné rozložení spotřeby přírodních zdrojů a socio-ekologických břemen v rámci globálního kapitalistického systému (Moore, 2010), koncept periferizace umožňuje lépe porozumět tomu, jakým způsobem jsou určité oblasti a komunity marginalizovány a udržovány v podřízené pozici v rámci regionálních a lokálních realit (Persson, & Dymitrow, 2024). Analýzu provádím skrze kvalitativní případovou studii těžby lithia v chilské Salar de Atacama, přičemž její výsledky doplním srovnávací analýzou tří konceptů — nerůstu, ekomodernismu a surovinového nacionalismu. Prostřednictvím těchto (záměrně odlišných) přístupů se pokusím objasnit, nakolik se znaky ekologického imperialismu a procesu periferizace naplňují, identifikovat prostory pro zpochybnění či oslabení daného rámce a určit možná východiska ze současného stavu.

V úvodních kapitolách se pokouším rekapitulovat stávající odbornou debatu o lithiu a vymezuji teoretický rámec, v němž shrnuji dostupnou literaturu o těžbě lithia, ekologickém imperialismu a procesu periferizace v globálním kapitalismu. V metodologické části představuji výzkumný rámec, případovou studii těžby lithia v chilské Salar de Atacama a tři zmíněné alternativní perspektivy. Empirickou část zkoumající kontext chilského lithia nahlížím skrze pět dimenzí těžby vycházejících z teoretického rámce — kontext mezinárodní politické ekonomie, vlastnické struktury, postavení místních komunit, ekologické dopady a samotný proces periferizace. Tyto dimenze následně doplňuji o perspektivy nerůstu, ekomodernismu a surovinového nacionalismu, jež poslouží k hlubšímu pochopení a zhodnocení slabín současného systému. V závěru shrnuji zjištění a nastiňuji výchozí body pro diskusi o udržitelnosti i o světě, jenž je skutečně pro všechny.

1 Literature review

1.1 Lithium jako nová transformace, nebo starý extraktivismus?

Těžba jako forma imperialismu, resp. extraktivismu je v literatuře popsána poměrně široce — autoři a autorky se při zkoumání těžby uhlí, ropy, zemního plynu, kovů i minerálů shodují, že jde o praxi škodlivou pro životní prostředí (Chagnon et al., 2022). Řada zájmových i voličských skupin zároveň vnímá destrukci přírody jako nutnou oběť pokroku a hospodářského růstu (Acosta, 2013). Lithium však toto schéma zásadně nabourává — těžba kovu s neméně ničivými důsledky je najednou určitými voličskými a zájmovými skupinami představována nikoliv jako nutná újma rozvoje, nýbrž jako podstata odklonu od „špinavé“ praxe, jako integrální součást zelené transformace. V jednu chvíli je tak těžba a spalování fosilních paliv deklarována jako praxe neslučitelná se snahami o udržení globální teploty pod 2 °C (IEA, 2021), a v tu samou chvíli hraje těžba lithia klíčovou roli v boji proti změně klimatu. Takový narativ jde dle kritiků a kritiček proti logice spravedlivé transformace, jak ji definuje mj. unijní nebo americká legislativa¹, a podkopává kritiku extraktivismu jako celku (Jerez et al., 2021). Tato kritika přitom platí univerzálně — tlak vyvíjený na půdu skrze těžbu je škodlivý v bývalých koloniích i v současných jádrech. Zatímco tedy evropské strategické dokumenty jako *Critical Raw Materials Act* mluví o rozšíření těžby lithia v Srbsku, Portugalsku, České republice, Spojeném království, Irsku, Finsku či Francii (European commission, 2023), dle Mármol a Vaccaro (2020) taková snaha o soběstačnost na evropský venkov přináší spíše novou vlnu extraktivismu než spravedlivou transformaci.

Obecný technologický posun se nicméně odráží i v literatuře, jež se těžbě lithia věnuje. Dle analýzy Agusdinata a kol. (2018) se drtivá většina výzkumu zaměřuje na země, jež lithium spotřebovávají, a řeší tak problémy jako výkonnosti baterií nebo ekonomickou rentabilitu, přičemž sociální a ekologické problémy zemí produkujících lithium jsou do značné míry opomíjeny. Přitom ne vždy tomu tak bylo — na přelomu první dekády tohoto

¹ *Zelená dohoda pro Evropu* (European Green Deal) definuje spravedlivou transformaci prostřednictvím Just Transition Mechanism jako snahu zmírnit socioekonomické dopady klimatických politik na nejvíc zasažené regiony a pracovníctvo, a to zejména skrze finanční podporu, rekvalifikace nebo regionální plány přechodu (European Parliament, 2025). *Nová zelená dohoda* (Green New Deal) v USA chápe spravedlivou transformaci jako přechod ke klimatické neutralitě, jenž zajišťuje pracovní práva, důstojná pracovní místa a aktivní zapojení zranitelných komunit (US Congress, 2021).

století se dle analýzy (Agusdinata et al., *ibid.*) objevovala témata spravedlnosti, lidského zdraví nebo toxicity, ta nicméně postupně mizí. Autoři a autorky tedy dochází k závěru, že akademický výzkum spíše nasedá na trendy stanovené regulačním prostředím a vládními a podnikovými politikami v zemích spotřeby, než aby je sám určoval (Agusdinata et al., *ibid.*).

1.2 Lithium kritickou perspektivou

Několik autorek a autorů se nicméně pokouší nahlédnout udržitelnost budoucnosti lithia kriticky, přičemž tyto přístupy lze rozdělit na ontologický, institucionálně-teritoriální, perspektivu globální produkce, resp. hodnotových řetězců a perspektivu sociálně-environmentálních nákladů (Hernandez, 2025). Z ontologických pozic je zásadní výzkum tzv. lithiového troujúhelníku. Zatímco Sérandour (2020) zkoumá vznik a dopady tohoto pojmu, Barandiarán (2019) se zabývá širšími rozvojovými představami, přičemž ukazuje, že lithium je vnímáno jako komodita, strategický zdroj a technologická i sociální „příležitost“. Voskoboynik a Andreucci (2021) ve své práci řeší, jakým způsobem konkrétní institucionální aktéři využívají diskurzů o rozvoji, národní suverenitě a těžbě „šetrné“ ke klimatu, aby se těžba lithia v Jižní Americe stala legitimní, resp. žádoucí.

Institucionálně-teritoriální přístup se zaměřuje na vztahy mezi korporacemi (většinou nadnárodními společnostmi se sídlem v asijských, evropských a severoamerických městech), státními a místními vládami a domorodými/místními komunitami (Babidge, 2020). Někteří autoři a autorky pak zkoumají konkrétního sociálního aktéra, ať už stát a jeho roli v lithiovém průmyslu (Bos, & Forget, 2021) nebo místní komunity a jejich odpor vůči soukromým těžařským společnostem (Dorn, 2021; Canelas, & Carvalho, 2023). Třetí z pohledů poukazuje na globální produkci lithia a hodnotové řetězce, jichž je součástí. Leader a Gaustad (2019) zkoumají význam lithia pro „čisté“ technologie, Ciccantell a Salihu (2024) poukazují na geopolitickou dynamiku tzv. ekologicky nerovné směny (EUE) a narativy, které ji udržují. Sanchez-Lopez (2023) se zabývá globální ekonomikou lithia, jeho úlohou v globálních hodnotových řetězcích a geopolitickými nerovnostmi, které se v těchto řetězcích projevují.

Perspektiva sociálních a environmentálních nákladů těžby lithia svým způsobem propojuje výzkumné pracovníky a ochránce životního prostředí. Autoři a autorky se vedle dopadů těžby lithiové solanky zabývají nesouladem mezi snahami řešit změnu klimatu a

řešeními, jež nadále ohrožují společnosti a ekosystémy (Luong et al., 2022; Quinteros-Condoretty et al., 2021). Babidge a Bolados (2018) pak ve své práci aplikují dekoloniální a posthumanistické teorie, přičemž do centra pozornosti nestaví lithium, ale spíše půdu, resp. dané území, a těžební společnosti definují jako hrozbu pro jeho zdraví i pro zdraví jejich lidských i nelidských obyvatel. OPSAL (2021) na to navazuje rozvinutím interdisciplinárního přístupu s cílem zdůraznit zkušenosti různých aktérů v andských solných pláních, od domorodých vůdců po akademiky. Anlauf (2016) pak na základě konceptu „imperiálního způsobu života“ (viz Brand, & Wissen, 2021) zkoumá těžbu lithia v Argentině a zpochybňuje široce přijímanou roli elektromobilů jako udržitelného řešení změn klimatu. Dle autora současné dominantní strategie boje proti klimatickým změnám spoléhají na technologie, jež jen dále externalizují sociálně-ekologické náklady, a pokračují tak v imperiálním způsobu života globálního Severu (Anlauf, 2016).

1.3 Lithium jako kritická surovina

Lithium se na Zemi vyskytuje v poměrně hojném množství (USGS, 2022). Diskuze o jeho potenciálním nedostatku se většinou nevztahují k samotné vzácnosti ložisek, jako spíše k dostupnosti technologií a znalostí nutných pro jeho efektivní a ekonomicky výhodnou těžbu. V tomto kontextu hrají zásadní roli geologické pojmy jako *zdroje* (resources) a *zásoby* (reserves), jež označují odlišné fáze využitelnosti ložisek (Voskoboynik, & Andreucci, 2021). Zatímco *zdroje* zahrnují veškeré známé či odhadované výskyty lithia bez ohledu na jejich aktuální využitelnost, *zásoby* představují tu část zdrojů, kterou lze za současných technologických, ekonomických a sociálních podmínek skutečně těžít (Hernandez, & Newell, 2023). *Zásoby* lithia tak představují formu tzv. „produkované přírody“ — jsou sociálním konstruktem vytvářeným prostřednictvím převládajících vědeckých poznatků, technologického pokroku, ekonomických stimulů a společenské hodnoty (Bustos-Gallardo, et al., 2021).

Vlastnosti lithia pak tento prvek činí vysoce žádanou komoditou globálního trhu — jedná se o nejlehčí, nejméně hustý pevný prvek a elektro pozitivní vysoce hořlavý kov. Zásadní využití lithium nachází při výrobě baterií na bázi lithia, jež mají klíčový význam pro skladování energie v takřka všech komerčně používaných bezemisních technologiích, od obnovitelných zdrojů energie po elektromobily (Hernandez, 2025). To vše se výrazně odrazilo na poptávce po lithiu, jež v posledních letech značně převýšila nabídku (Holman,

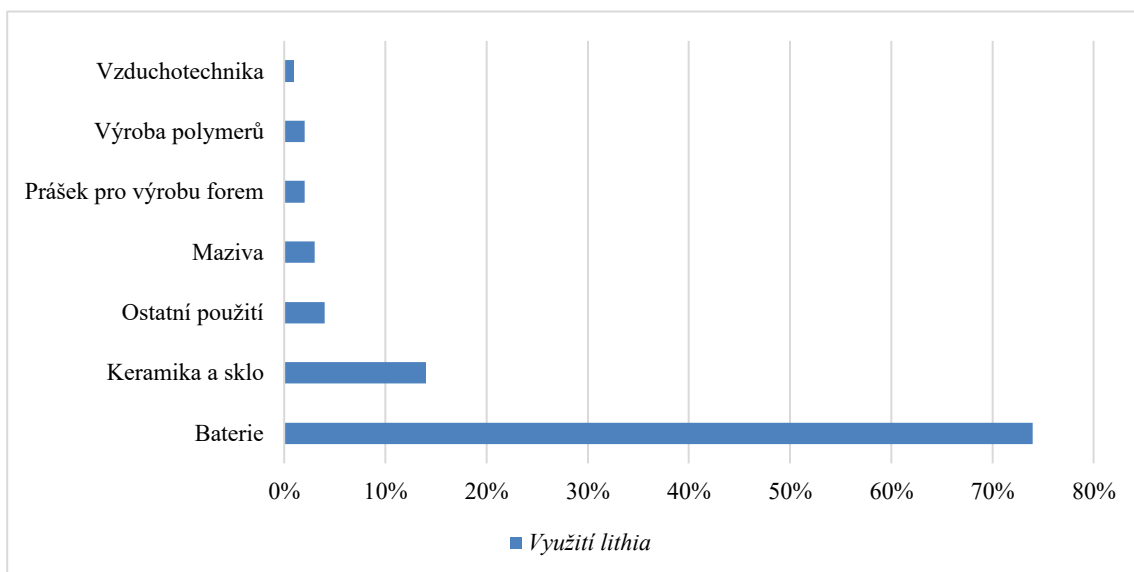
& Ribeiro, 2021), a díky níž se kovu v odborné i neoborné literatuře začalo přezdívat „bílé zlato“ nebo „nová ropa“ (Pettitt, 2022). Třebaže bylo lithium objeveno před více než 200 lety, jeho hodnota nebyla nikdy vyšší. Tedy alespoň do roku 2022, kdy cena za tunu dosahovala až 75 000 USD (Azevedo, et al., 2022). Následujícího roku však ceny lithia zaznamenaly razantní propad, a to až o 85 %, kdy v prosinci 2023 se cena pohybovala okolo 13 600 USD za tunu (Lepič, 2024). Řada analýz vidí příčinu v dočasném útlumu poptávky ze strany Číny a rozvoji trhu s elektromobily ve Spojených státech, který je prozatím daleko za původním očekáváním (IEA, 2024).

Protože je lithium vysoce reaktivní, vyskytuje se v přírodě pouze ve sloučeninách, nikoli jako čistý prvek. Patří nicméně mezi hojně rozšířené minerály, přičemž se v různých částech světa vyskytuje v různých formách — většinou v kontinentálních solankách, dále pak v geotermálních či ropných polích, jílu, mořské slané vodě či pevných horninách (pegmatitech nebo sedimentárních horninách) (Azevedo, et al., 2022). Z uvedených forem se ale těží jen zlomek, neboť těžba je příliš technologicky náročná a/nebo ekonomicky nerentabilní. Nejperspektivnější formy těžby jsou v současnosti tzv. solanky a ložiska tvrdých hornin, přičemž v obou případech se jedná o poměrně koncentrovaná ložiska (Holman, & Ribeiro, 2021).

Lithium a jeho deriváty mají různé průmyslové využití — uhličitan lithný (Li_2CO_3) se používá ve sklářství a keramice, jako farmaceutický prostředek a jako katodový materiál pro lithium-iontové baterie. Chlorid lithný (LiCl) se používá v klimatizačním průmyslu, zatímco hydroxid lithný (LiOH) je nyní preferovaným katodovým materiálem pro lithium-iontové baterie elektromobilů (Alessia et al., 2021). Jak ukazuje Graf 1, většina současné celosvětové produkce lithia směřuje právě do výroby baterií.

Obecně jsou největšími producenty lithia Chile, Austrálie a Čína, jež společně obstarávají až 90 % světové produkce (IEA, 2021). Trhu značně dominuje Čína, která zpracovává dvě třetiny vytěženého lithia a produkuje 79 % všech lithium-iontových baterií (Djukanović, 2023). Vůbec největší světové zásoby se nicméně nachází v tzv. lithiovém trojúhelníku mezi severovýchodem Chile, severozápadem Argentiny a jihozápadem Bolívie, kdy různé odhady naznačují, že by se zde mohla nacházet polovina až čtyři pětiny světových zásob lithia (IEA, 2021). Zde jsou největšími ložisky solné pláně Uyuni v Bolívii, Atacama v Chile a Hombre Muerto v Argentině. Těžba ze solanek je sice

podstatně levnější než těžba v tvrdých horninách, nicméně jde o formu výrazně náročnou na spotřebu vody, což má výrazné dopady na místní ekosystémy a komunity (Djukanović, 2023).

Graf 1 Poptávka po lithiu dle typu využití. Zdroj: vlastní zpracování na základě dat USGS (2024).

Globální zásoby lithia nelze přesně vyčíslit a data se mnohdy rozcházejí. Jeden z odhadů mluví o celosvětové zásobě 39 milionů tun lithia, přičemž nejvyšší odhadovaný scénář poptávky mezi lety 2010 a 2100 činí 20 milionů tun lithia (Gruber et al., 2011). Autorský kolektiv v této studii uvádí, že deset největších ložisek lithia dohromady představuje až 83 % světových zásob, a dochází k závěru, že taková zásoba lithia je dostatečná alespoň do konce století. Jak ale upozorňuje Djukanović (2023), v sedmi z těchto ložisek aktuálně vůbec neprobíhá těžba. Navzdory fyzickému dostatku lithia tak tato ložiska nemusí být snadno dostupná ani ekonomicky rentabilní. A jak nasvědčuje dosavadní praxe, otevření nových dolů by se s největší pravděpodobností neobešlo bez sociálních a ekologických škod, resp. sociálních nepokojů, které např. v Srbsku vedly k zastavení tamního těžařského projektu (Djukanović, 2023). Analýza IEA (2021) pak poukazuje na zásadní nesoulad mezi aktuálním stavem těžby lithia a řadou zelených opatření různých politických strategií, kdy jen pro Evropskou unii by dostání závazku produkce elektroaut znamenalo osmnáctinásobné navýšení spotřeby lithia do roku 2030 a šedesátinásobné navýšení do roku 2050 ve srovnání s úrovní v roce 2020 (Bobba et al., 2020).

Dle řady autorek a autorů jsou tedy zelené energetické technologie zásadně závislé na neustálém rozšiřování těžby, a i tak zásadní strategie jako *Nová zelená dohoda* v USA a

Zelená dohoda pro Evropu v EU dle nich nasedají na vzorec zeleného kapitalismu, resp. ekomodernismu (Voskoboynik, & Andreucci, 2021). Tato práce nahlíží těžbu lithia skrze koncepty ekologického imperialismu a periferizace v kontextu Chile, čímž se snaží přispět ke stále rostoucímu množství textů zkoumajících podstatu zelené transformace a kladoucích si otázku, zda mohou být i doly *zelené*.

2 Teoretický rámec

2.1 Ekologický imperialismus: příroda jako kolonie

Klasické i novější teorie imperialismu vždy uznávaly roli přírodních zdrojů v globální akumulaci kapitálu (Magdoff, 2003; Harvey, 2005; Moore, 2010). Marx ve své práci mluvil o přesunu ekonomických hodnot jako o procesu, jenž doprovází tzv. materiálně-ekologické toky, které proměňují vztahy mezi městy a státem a mezi globálním jádrem a periferií (Moore, 2010). Explicitní ekologický rozměr však v diskurzu o imperialismu dlouho chyběl. Jak přitom uvádím výše, analýza problémů životního prostředí je bez kritiky struktur, jež vytváří a umocňují globální nerovnosti, neúplná. Ekologický imperialismus tak usiluje o odhalení zdrojů akumulace (biofyzické i finanční) a daných politik, ideologií a politické ekonomie, jež tuto akumulaci podporují, a zároveň zkoumá socio-ekologické dopady, jež taková akumulace může mít na jiném místě. Ekologická teorie imperialismu tak svou analýzou přispívá k tomu, aby debata o udržitelnosti byla méně roztříštěná a více politická.

Svou prací k tématu výrazně přispěla řada marxistických ekologů, mj. Foster, York, Clark nebo Moore, a také teoretiků imperialismu, mj. Magdoff. Třebaže všichni zmínění shodně staví akumulaci kapitálu do středu ekologického imperialismu, každý z nich zdůrazňuje různé dynamiky. Magdoff (2003) ve své práci tvrdí, že kapitál ve své snaze o nekonečnou akumulaci prochází technologickými změnami, jež vyžadují specifické a strategické zdroje, z nichž mnohé se nacházejí v zámorí. Expanzivní dynamiku pak dle něj posiluje konkurence mezi kapitalistickými mocnostmi. Moore (2010) zase vyzdvihuje řadu „velkých skoků“ v relativním ekologickém přebytku, jež dle něj spolu s levnými vstupy vedou k rychlému vyčerpání přírody i lidských kapacit. Ve své historické analýze Moore (2000) uvádí:

S přechodem ke kapitalismu se v celosvětovém měřítku i v rámci regionů vytvořila nová dělba práce mezi městem a venkovem, kdy produkty z venkova (zejména, ale nejen z periferií) proudily do měst, jež neměla povinnost vracet odpadní produkty zpět do místa výroby. Živiny byly odčerpávány z jednoho ekosystému na periferii a přenášeny do jiného v jádru. Půda byla v podstatě postupně vytěžována, dokud její relativní vyčerpání neomezilo ziskovost. V tomto okamžiku ekonomická kontrakce donutila kapitál hledat a rozvíjet nové způsoby využívání území, jež byla dosud mimo dosah zákona hodnoty.

Foster a kol. (2011) pak přeformulovali původní Marxův koncept metabolického rozkolu přirozeného metabolismu (tzv. metabolic rift) a tvrdí, že kapitalistické společenské výrobní vztahy, tj. oddělení pracovníků od jejich výrobních prostředků, jsou příčinou i podmínkou historicky odlišné a environmentálně destruktivní kapitalistické geografie. Tento přístup rozvádí Frame (2022) ve své knize *Ecological Imperialism, Development, and the Capitalist World-System*, kde mezi hlavní příčiny dnešních krizí řadí historii a růst průmyslového kapitalismu, resp. jeho globální expanzi. Komplexní vztahy mezi globálními ekologickými krizemi a ekologickým imperialismem zde Frame zkoumá na třech úrovních: světový systém, éra neoliberální globalizace a neoliberální rozvojové politiky. Tím poskytuje jednak historicky podložené ekologické chápání imperialismu, jednak kontext pro kritickou interpretaci integrace zemí globálního Jihu do systému neoliberální globalizace skrze rozvojové plány přijaté v posledních čtyřech až pěti desetiletích. Frame (ibid.) tvrdí, že přímý kolonialismus svým způsobem „nahradila“ paradigma rozvoje, která upřednostňují soukromé vlastnictví nad komunitním a tržní vztahy nad tradiční formou obživy, přičemž jejich stěžejním cílem je růst založený na exportu. Dle řady studií pak tyto rozvojové plány podporující industrializaci, urbanizaci a průmyslové zemědělství, vedly k intenzivnímu využívání zdrojů a obecnému zhoršování životního prostředí (McMichael, 2017; Obeng-Odoom, 2021).

Ekologický imperialismus lze tedy stručně popsat jako systém, jenž umožňuje dané dominantní mocnosti kontrolovat obchod, investice, pracovní sílu a přírodní zdroje jiných národů. Jak uvádí Foster a Clark (2004), za jeho nejzřetelnější projevy lze považovat: drancování zdrojů jedněch zemí jinými a proměna celých ekosystémů, na nichž jsou státy a národy závislé; masivní přesuny obyvatelstva a pracovních sil, které jsou propojeny s těžbou a přesunem zdrojů; využívání ekologické zranitelnosti společností k podpoře imperialistické kontroly; ukládání ekologických odpadů způsobem, který prohlubuje

propast mezi centrem a periferií; a celkově vytváření zmíněného metabolického rozkolu, který charakterizuje vztah kapitalismu k životnímu prostředí a zároveň omezuje kapitalistický rozvoj. Frame (2022) definuje pět klíčových charakteristik, jež umožňují ekologickému imperialismu fungovat. Ve své práci nevyužiju všech pět hledisek, pro ucelení konceptu je ale záhodno rozvést všechny.

Jako první zásadní charakteristiku ekologického imperialismu Frame (2022) vnímá expanzivní povahu ekonomického systému samotného. Tvrdí, že kapitalismus je postaven na nekonečném úsilí o akumulaci kapitálu a hledání nových trhů, zdrojů a odbytišť. Tato dynamika jej přitom provází od jeho koloniálních počátků, a dnešní stav neoliberalní globalizace je tak jen vyostřením této logiky do maxima (Chew, 2001). Dle Frame (2022) k poškozování životního prostředí často dochází v důsledku rozšiřování kapitálu, a to i v případě, kdy jeho příčinou není těžba přírodních zdrojů. Jako příklad uvádí enormní degradaci životního prostředí v rozvíjejících se zemích (mj. v Číně), jež nastalo po tom, co sem přesunuly výrobu nadnárodní korporace ze států globálního Severu s cílem minimalizovat své náklady a získat levnou pracovní sílu.

Druhým rysem ekologického imperialismu je dle Frame (ibid.) nerovné postavení zemí (ať už ekonomické, politické nebo vojenské) v hierarchické mezinárodní dělbě práce. Tato charakteristika vyplývá z již zmíněné zákonitosti nekončící akumulace kapitálu, jež umožňuje neustálý přísun levných a snadno dostupných zdrojů a levné práce — k čemuž je nutné vytvářet, udržovat a posilovat adekvátní politicko-ekonomické podmínky. Vedlejším produktem tohoto systému je pak komodifikace téměř všech aspektů životního prostředí.

Jako třetí charakteristiku Frame (ibid.) definuje ekologický dluh, resp. ekologicky nerovnou směnu (EUE). Jde o vícedimenzionální pojem, jenž dle literatury zabývající se environmentální spravedlností zahrnuje širokou škálu problémů, od explicitního drancování a vykořisťování pracovních sil a přírodních zdrojů zemí globálního Jihu ze strany globálního Severu v době kolonialismu až po různé formy znevýhodnění postkoloniálních zemí v dnešní globální ekonomice (Manrique et al., 2013, Warlenius, et al., 2015). Dle Hornborg (2011) průmysl jádrových zemí vyžaduje „přivlastnění“ zdrojů z periferií, a EUE tedy předpokládá asymetrické zisky z obchodu mezi jádrem a periferií, jež se sice z ekonomického hlediska zdají spravedlivé, nicméně z ekologického hlediska

jsou pro periferii často drtivé a vyčerpávající. Ekologický imperialismus a ekologicky nerovná výměna přitom nemusí být nutně totéž, neboť ekologický imperialismus může potenciálně nastat i v případě, že neprobíhá čistý nerovný tok zdrojů z periferie do jádra. Oba se nicméně týkají ekologického vykořisťování periferních oblastí průmyslově vyspělejšími regiony.

Čtvrtým rysem je dle Frame (2022) dialektický vývoj hnutí, resp. protihnutí, jež vznikají jako reakce na sociální nevoli. Ekologický imperialismus ve vykořisťovaných zemích historicky naráží na periodický odpor, a řada neoliberálních politik týkajících se obchodu, zahraničních investic a mezinárodních financí, je dle mnohých akademiček a akademiků v podstatě pohyb proti tomuto odporu (Dunlap, & Jakobsen, 2020). Jak uvádí O'Connor (1998), příroda, stejně jako práce, musí být kapitálu poskytnuta v požadovaném množství a kvalitě, na správném místě a ve správný čas, často mimoekonomickým aktérem, a sice státem. Cena přírody na periferii dle něj závisí nejen na tržní nabídce a poptávce, resp. na pozemkové rentě, ale také na třídních, antiimperialistických a environmentálních bojích.

Posledním znakem ekologického imperialismu definovaným Frame (2022) je pak pokračující akumulace kapitálu tzv. imperialistických zemí, tj. bohatých zemí globálního Severu. Souhrnně lze tedy ekologický imperialismus definovat jako podřízení ekonomických, politických a/nebo sociálních institucí (zpravidla periferní) země biofyzikálním, resp. metabolickým potřebám (zpravidla) jádra nebo semiperiferie, neoddělitelné od účelu zpřístupnit tyto zdroje a umožnit jejich využití (ve správném množství a za správnou cenu) pro potřeby (zahraniční) akumulace kapitálu.

2.2 Periferizace: periferie uvnitř periferie

Dichotomie jádra a periferie je bezpochyby velmi užitečná pro analýzu nekoloniálních vztahů a procesů. Dle Persson a Dymitrow (2024) však dnes tradiční schéma jádro (bývalá impéria, resp. globální Sever)–periferie (bývalé kolonie, resp. globální Jih) aktuálnímu rozvrstvení kapitalistických ekonomik neodpovídá, resp. není úplné. Třebaže západní státy stále drží moc ve stěžejních mezinárodních finančních i politických institucích, váha mezinárodního obchodu se přesouvá na asijsko-pacifickou osu. To se mj. odráží i v číslech vykazujících podíl na těžbě a produkci lithia, jimž dnes s nemalým náskokem dominuje Čína (Sanchez-Lopez, 2023). Strukturální nerovnosti postihují rovněž řadu regionů na území globálního Severu. Těžba lithia je tomu zářným příkladem

— strategický posun Evropské unie vstříc soběstačnosti v kontextu zelené transformace vyžaduje rozvrat ekosystémů na vlastní půdě. Tato půda je přitom rovněž zatížena socio-ekonomickými nerovnostmi a ekologickými škodami, jež otevření nových dolů nadále prohloubí.

Jiní autoři a autorky jdou v kritice dichotomie centrum–periferie ještě dál. Arboleda (2020) staví těžbu zdrojů do centra veškerých kapitalistických ekonomik a mluví tedy o „planetární těžbě“. Dunlap a Jakobsen (2020) tvrdí, že dynamiku těžby nelze zachytit v kategoriích centra–periferie či Severu–Jihu, nýbrž že prochází napříč národy a zahrnuje, resp. vylučuje vrstvy obyvatelstva na základě třídních, genderových, rasových a dalších nerovností. Zmínění Brand a Wissen (2021) pak přichází s konceptem „imperiálního způsob života“, kdy tvrdí, že každodenní život v kapitalistických centrech umožňuje utváření sociálně-ekologických vztahů *jinde*, tj. prostřednictvím v podstatě neomezeného přístupu k pracovní síle a přírodním zdrojům. „Imperiálním“ zde myslí založeným na exkluzivitě, tj. možným existovat *pouze* dokud existuje „vnějšek“, tj. dokud může centrum externalizovat sociální a ekologické náklady do více či méně vzdálených území a společností (Brand, & Wissen, 2021).

Koncept periferizace tedy této práci umožňuje nazírat dynamiku jádra a periferie flexibilně s respektem k místním formám působení. Zároveň skrze tuto optiku mohou překročit binaritu globálního Severu a globálního Jihu, a zkoumat tak procesy prohlubující socio-ekonomické nerovnosti v kontextu globálního Jihu samotného (Stenbacka, & Cassel 2020).

Fischer-Tahir a Naumann (2013) definují periferizaci jako „prostorově organizovanou nerovnost mocenských vztahů a přístupu k materiálním a symbolickým statkům, která vytváří a udržuje převahu centra nad marginalizovanými oblastmi“. Periferizace tak počítá s prostorovou asymetrií, ale neusiluje o identifikaci jasně daných a stabilních periferních či jádrových entit. Namísto toho zkoumá procesy, skrz něž se různí aktéři snaží proměnit konkrétní geografické lokality v pouhé dodavatele (surovinových) zdrojů (Fischer-Tahir, & Naumann, 2013). Tyto lokality se pak nachází jak na historickém globálním Severu, tak na globálním Jihu, a aktérům buď podléhají nebo se proti nim mobilizují. Periferizace navíc zahrnuje nejen materiálně-ekonomické, ale i kulturní

faktory, jako je reprezentace těchto oblastí ve veřejné sféře (Golubchikov, & O'sullivan, 2020).

Koncept periferie samotné nicméně není ani nový ani konečný, a v průběhu historie podléhal řadě různých představ i nevyřčených nuancí. V zásadě je ale periferie považována za vnější okraj nějaké oblasti (Persson, & Dymitrow, 2024). Kořeny pojmu sahají do 60., resp. 70. let minulého století, kdy marxističtí sociologové a ekonomové přicházejí s tím, že existuje hierarchie, resp. závislost ekonomicky „vyspělých“ jádrových oblastí na zdrojích a pracovní síle méně „rozvinutých“ periferií (Wallerstein, 1974; Frank, 1977). Třetí pozice, tedy semiperiferie, zde do procesu vstupuje jako „vykořisťovaný“ i „vykořisťovatel“ a zajišťuje systému politickou stabilitu. Jak uvádí Persson a Dymitrow (2024), nadhodnota práce zde není upírána jen na úrovni pracujících a vlastníka, ale i globálně, kdy si jádrová oblast přivlastňuje nadhodnotu celé světové ekonomiky. Nerovnoměrný rozvoj mezi národními státy by tak dle těchto autorů neměl být považován za náhodný či dočasný, ale spíše za vnitřní, polarizující rys moderní kapitalistické ekonomiky, kde rozvoj a pokrok některých zemí probíhá na úkor jiných (Wallerstein, 1974). Někteří latiskoameričtí autoři a autorky pak otevřeně odmítají lineární modely modernizace a tvrdí, že ekonomiky závislé na těžbě přírodních zdrojů nikdy nebudou schopny „dohnat“ industrializované ekonomiky v podmínkách vykořisťování a nerovných obchodních vztahů (Frank, 1977).

Jak jsem již naznačila, aktuální zkoumání konceptu periferie se odklání od mocenských hierarchií v národním měřítku, a svou pozornost přesouvá k periferizaci jako procesu v jakémkoli daném prostoru, ať už v menších regionech (Wójcik et al., 2018) nebo marginalizovaných částech města (Dymitrow, 2020), s větším důrazem na vztahový aspekt periferií (Kühn, 2015). To dokládá i výzkum Evropské pozorovací sítě pro územní rozvoj a soudržnost (ESPON), jenž definuje tzv. vnitřní periferie jako „(a) enklávy s nízkým ekonomickým potenciálem, (b) oblasti se špatným přístupem ke službám obecného zájmu nebo (c) oblasti s nedostatkem vztahové blízkosti“ (ESPON, 2018). Je tedy zřejmé, že koncept periferie je stále více chápán jako výsledek sociálně-prostorových procesů, kde vzájemně ovlivňují širší ekonomické, sociální, politické a kulturní dimenze, jež přispívají k vytváření marginalizovaných prostorů (Kühn, 2015). Vives-Miró (2022) pak ve své práci uvádí, že v rámci těchto sociálních procesů je *prostor* třeba chápat jako

aktivního činitele, kdy je produkce chudoby, resp. periferií, nezbytná k přežití kapitalismu jako takového.

Persson a Dymitrow (2024) nicméně dodávají, že při vnímání sociálního rozměru jako ústředního pro vznik periferií je rovněž důležité mít na paměti subjektivní vnímání toho, co je jako periferie vnímáno. Jinými slovy, zatímco určitý prostor může být některými vnímán jako periferní ve vztahu k jednomu místu, tentýž prostor může být současně považován za centrální ve vztahu k jiným. Zkoumání periferizace jako procesu tedy znamená, že různí aktéři a procesy se vzájemně ovlivňují v kontinuální produkci prostoru, jehož vnímání jako více či méně periferní se může měnit.

3 Metodologie

3.1 Výzkumný rámec: ekologický imperialismus a periferizace

Tato práce vychází z kritických teorií ekologického imperialismu a periferizace, které slouží jako teoretický rámec pro zkoumání dopadů zelené transformace na mocenské, ekonomické i environmentální vztahy mezi globálním Severem a Jihem. Společným výchozím bodem pro oba koncepty je kritika světového systému, ale zatímco ekologický imperialismus jej kritizuje z postkoloniálních pozic, periferizace překračuje historické vazby a zkoumá aktuální dopady neoliberálních kapitalistických ekonomik na globálním Jihu. Dosavadní praxe ukazuje, že těžba lithia má zásadní dopad na místní komunity i ekosystémy, což vystihuje esenci konceptuálního spojení — nasvícení reprodukce imperiálních vzorců ve vztahu jádra a periferie, vzniklých jak historicky, tak v systému neoliberálního kapitalismu, a to vše ve jménu zelenější, ekologičtější a spravedlivější budoucnosti. Na základě tohoto rámce si kladu následující výzkumné otázky:

- i) *Nakolik a jakými prostředky je rozhodování o dalším využití zdrojů, jako je lithium, odebíráno z Chile ve prospěch zemí globálního Severu?*
- ii) *Jakým způsobem se v procesu těžby chilského lithia vyvíjí vlastnická struktura a tok zisků, a do jaké míry umožňují reprodukci nebo narušení periferní pozice země, resp. regionu?*
- iii) *Jakou roli v procesu těžby chilského lithia hrají místní komunity a ekosystémy, a do jaké míry dominantní aktéři jako stát a těžbařské společnosti zohledňují jejich zájmy?*
- iv) *Nakolik identifikované problémy těžby lithia v Chile překonávají ideové rámce nerůstu, ekomodernismu a surovinového nacionalismu a jaká východiska dané rámce nabízejí?*

Je zřejmé, že koncepty ekologického imperialismu i periferizace jsou samy o sobě značně obsáhlé. Pro tuto práci je proto vhodné soustředit se pouze na výšeč dimenzí, jež oba pojmy pojmenovávají. Zúžení analyzovaných faktorů nutně omezí širší kontext problému, ale věřím, že napomůže přehlednosti i přesnosti práce.

Ve výzkumném rámci se tedy zaměřím na:

- a) *mezinárodní politickou ekonomii*, tj. mocenské postavení států v souvislosti s mezinárodní dělbou práce;
- b) *strukturu vlastnictví*, resp. směry finančních toků, koncese či korupci, které se pojí s těžbou lithia v Chile;
- c) *pozice místních komunit*, tj. do jaké míry a jakým způsobem se místní komunity v Chile zapojují do procesů těžby lithia;
- d) *ekologické škody*, jež při těžbě vznikají a jež ovlivňují další sociální a ekonomické aspekty života místního obyvatelstva (ad koncept tzv. ekologicky nerovné směny);
- e) *proces periferizace* jako takový, tj. jaké tlaky působí v místech těžby a posilují, resp. potlačují tak jejich periferní pozici? Jinými slovy, co těžba daným regionům, jeho obyvatelstvu a jeho ekosystémům přináší, a co jim bere?

Tyto dimenze slouží jako základ pro analytické sledování toho, nakolik se naplňují znaky ekologického imperialismu a periferního zařazení daného regionu, a umožňují identifikovat i místa, kde může být tento rámec zpochybněn či oslabován. Několik faktorů tím pádem ale zůstává mimo zájem této práce, počínaje širší analýzou povahy a dopadů kapitalismu jako z podstaty expanzivního systému, přes historickou analýzu koloniálních vztahů daných zemí či důkladné zmapování odporu, jenž se vůči těžbě lithia vzedmul, po hlubší ponoření se do institucionálního ukotvení a legislativních opatření, jež se vážou k těžbě lithia, resp. k zelené transformaci, ať už na globální úrovni (např. *Pařížská dohoda* či jednání COP) nebo úrovni lokální (např. *Zelená dohoda pro Evropu*).

3.2 Výzkumný model: případová studie

V této práci využívám kvalitativní výzkumný design postavený na metodě případové studie, konkrétně analýze těžby lithia v chilském regionu Salar de Atacama. Případová studie představuje vhodný přístup zejména tehdy, pokud je cílem porozumět složitému a mnohovrstevnatému jevu v jeho konkrétním kontextu (Yin, 2009). Této práci tedy umožňuje zachytit specifické interakce mezi aktéry, institucemi a strukturálními silami a

zároveň propojit empirická pozorování s širšími teoretickými rámci, jako jsou ekologický imperialismus a periferizace.

Volba lokality není náhodná. Salar de Atacama představuje jeden z největších a nejdéle využívaných zdrojů lithia na světě a zároveň typický případ tzv. „resource frontiers“, tedy prostorů, kde se střetává extraktivní logika globální ekonomiky s existencí environmentálně křehkých a kulturně specifických oblastí (Gudynas, 2009; Bridge, 2008). Region je zároveň domovem původních komunit Lickanantay, jejichž životní podmínky, práva a vztah k půdě čelí narůstajícím tlakům ze strany státu i nadnárodních firem. V chilské poušti působí zejména dvě těžební společnosti — americká Albemarle a chilská SQM, přičemž u druhé jmenované má významný podíl i čínská firma Tianqi Lithium. Tento aktérský mix odráží globální povahu konfliktu o lithium a umožňuje analyzovat propojení geopolitických, ekonomických a ekologických procesů v konkrétní lokalitě (Carrasco et al., 2023).

Časový rámec pokrývá období od počátku 80. let 20. století do roku 2024. Toto vymezení je vedeno snahou zachytit historické i současné proměny v režimu těžby lithia v Chile. Počátek období odpovídá neoliberalním reformám přijatým během diktatury Augusta Pinocheta, jež zásadně proměnily roli státu v těžebním sektoru a otevřely chilskou ekonomiku zahraničnímu kapitálu. Analýza pokračuje obdobím privatizace a institucionálního ukotvení extraktivistického modelu až k současné fázi globální zelené transformace, v níž lithium hraje klíčovou roli v přechodu na elektromobilitu a obnovitelné zdroje. Právě tato současná fáze umožňuje sledovat, jak se historické nerovnosti v mezinárodní dělbě práce reprodukují i v nových kontextech a jakými způsoby dochází k novým formám periferizace.

3.3 Výzkumná strategie: srovnávací analýza

Výzkumná strategie této práce je postavena na systematické srovnávací analýze, která je strukturována tak, aby umožnila posoudit míru, v níž se empirická realita těžby lithia v Chile překrývá (či naopak rozchází) s teoretickými očekáváními odvozenými ze tří rozdílných přístupů k zelené transformaci. Perspektivy jsou koncipovány jako hypotetické rámce, jež umožňují promyslet normativní, epistemologické a politicko-ekonomické předpoklady, přičemž každý z těchto přístupů zdůrazňuje jiný aspekt vztahu mezi těžbou a zelenou transformací. Tři diskurzy tedy naznačují ideální typy, resp. obecné

směry, jimiž se těžba vzácných surovin částečně ubírá či může ubírat. Tyto ideální typy umožňují lépe prozkoumat daný případ, kdy sekundární literatura poukazuje pouze na část problému, a srovnání případu s hypotetickými možnostmi tak zobecňuje případ Chile na širší kontext (tj. pokud se bude těžba v Chile (nebo jinde) ubírat daným směrem, důsledky pro periferizaci budou různé).

Analyzovanými rámci jsou *nerůst*, *ekomodernismus* a *surovinový nacionalismus*. Tyto přístupy jsem zvolila záměrně pro svou schopnost tematizovat různé normativní předpoklady a strategické směry zelené transformace, jež ekologický imperialismus a periferizace nemusí vždy dostatečně reflektovat:

- a) *nerůst* kriticky zpochybňuje dominantní paradigma nekonečného ekonomického růstu a volá po radikální sociální transformaci směrem k udržitelnosti a redistribuci zdrojů (Kallis, 2018);
- b) *ekomodernismus* naopak vyzdvihuje potenciál technologického pokroku a efektivní státní regulace k dosažení environmentální udržitelnosti bez nutnosti zásadních omezení hospodářského růstu (Nordhaus, & Shellenberger, 2007);
- c) *surovinový nacionalismus* klade důraz na státní kontrolu nad přírodními zdroji a spravedlivější rozdělení zisků z těžby, čímž se staví do pozice obhájce suverenity a národních zájmů v globalizované ekonomice (Haslam, & Heidrich, 2016).

Zvolená trojice rámců umožňuje zachytit tři zásadní napětí v současném uspořádání těžby, a sice mezi technologickou modernizací a ekologickými limity, mezi růstem a spravedlností a mezi globálními trhy a státní suverenitou. Jejich kombinace tedy přispívá k hlubšímu pochopení nejen současného stavu, ale i možných směrů jeho transformace. Skrze zvolenou metodu se zároveň pokusím o identifikaci podmínek, za nichž mohou být mechanismy ekologického imperialismu a periferizace oslabeny, narušeny či transformovány, přičemž schopnost rozpoznat ne/naplnění jednotlivých rámců vnímám jako klíčovou pro vyhnutí se normativnímu „nasvěcování“ reality teorií a posílení analytické přesnosti.

3.4 Operacionalizace teoretických rámců

Aby bylo možné zkoumat, jak se různé normativní a strategické rámce promítají do praxe rozhodování o těžbě lithia, je třeba je převést do konkrétních analytických kategorií. Zvolený přístup předpokládá, že každý rámeček — ať už nerůst, ekomodernismus nebo surovinový nacionalismus — nabízí specifickou interpretaci legitimního rozhodování, priorit i vztahu k přírodním zdrojům. Cílem této části však není pouze „přiřazení“ jednotlivých dimenzí k daným rámcům, jako spíše uvažování nad hypotetickým dopadem ideových rámců na imperialistické struktury a periferizaci. Základních pět dimenzí, tj. mezinárodní politická ekonomie, struktura vlastnictví, postavení komunit, ekologické dopady a proces periferizace zde tedy slouží jako analytická vodítka pro interpretaci dat. Analýza těchto rámců umožňuje lépe porozumět tomu, proč se chilský stát chová určitým způsobem a jaké zájmy jsou při rozhodování o těžbě upřednostňovány či marginalizovány, čímž napomáhá k hlubšímu porozumění a zhodnocení toho, do jaké míry je těžba lithia technickým či ekonomickým problémem, a do jaké míry se v ní zrcadlí mocenské asymetrie, konflikty hodnot a nerovnoměrné postavení Chile v globálním systému.

4 Těžba lithia v Chile

Chile se jako nejdelší a nejužší země světa rozprostírá na jihozápadním pobřeží Latinské Ameriky. Rozměrům odpovídá i chilský příběh, dlouhý takřka jako lidstvo samo². Zřízením unitární prezidentské republiky se Chile vyznačuje značně centralistickým státem, třebaže je rozděleno na šestnáct regionů. Hospodářství je do velké míry závislé na vývozu produktů pocházejících z těžby, rybolovu, lesnictví a průmyslového zemědělství. Zásadním sektorem je těžba, jež probíhá především na severu země a jež se na národním HDP podílí zhruba 8,2 % (Banco Central de Chile, 2023). Klíčovou komoditu představuje měď, která ještě v roce 2019 představovala 7,1 % celkového národního HDP a 24,7 % světové produkce mědi, což Chile pasovalo na přední příčky světové produkce tohoto kovu (Cochilco, 2024).

² Chilskou půdu navštívil člověk přibližně před 15 000 lety, tj. dlouho předtím, než pojem „Chile“ mělo pro kohokoli jakýkoli význam. Nejstarší období osídlení Chile se nazývá Paleoindické období a datuje se do doby mezi 15 000 až 8 000 lety př. n. l. (Museo Histórico Nacional, 2017).

Poprvé se v zemi začalo těžit v 19. století, a sice v poušti Atacama v oblasti Antofagasta (viz Mapa 1), jež od té doby prodělala několik těžebních vln. Jak uvádí Hernandez (2025), moderní historie regionu je postavena na nerovné výměně s globálním Severem — v 19. a 20. století jej evropské země využívaly pro hnojivo, dnes zejména pro měď a další nerostné suroviny včetně lithia, a přispívají tak ke koncentraci hospodářské činnosti a dramatickým proměnám krajiny i jejího obyvatelstva.

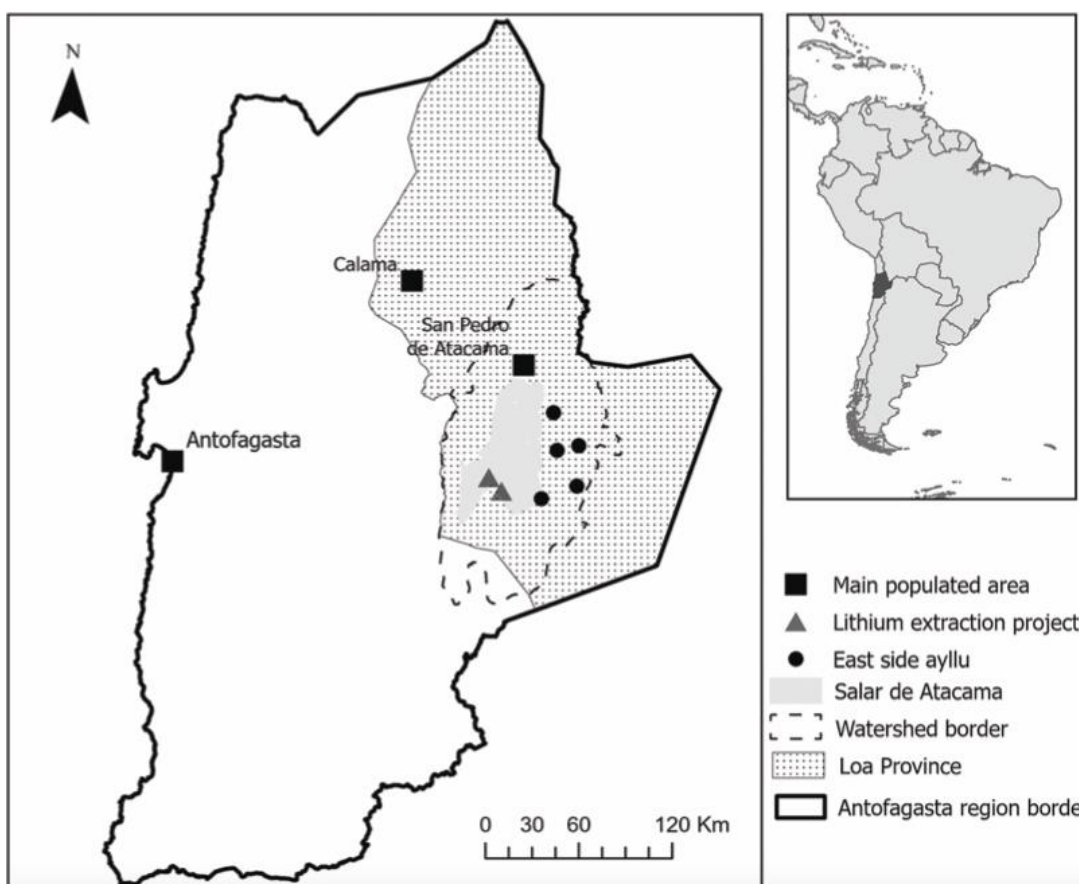
Status území bohatého na zdroje a zásoby lithia byl Chile přiřknut v 60. letech minulého století, kdy americká těžební společnost Anaconda při hledání vodních zdrojů pro těžbu mědi ve světově největším měděném dole Chuquibambilla v solné pláni Atacama identifikovala obrovská množství lithia (Garcia, & Gutiérrez, 2023). V roce 1977 přítomnost těchto ložisek potvrdil chilský Národní institut pro geologický výzkum, který se spolu s Geologickou službou USA (USGS) zásadním způsobem zasloužil o představu Chile jako místa s největším výskytem lithia na světě, a sice ve výši 9 300 000 tun (USGS, 2024). Během studené války se lithium díky svému využití v jaderné fúzi těšilo výraznému zájmu, který však po rozpadu SSSR rychle opadl. Do širšího povědomí se lithium dostává teprve na konci první dekády nového tisíciletí, kdy začíná být označováno jako klíčový prvek energetické transformace. V roce 2008 už časopis Forbes píše o lithiu jako o klíčovém zdroji „moderního života“ a o Chile jako o „Saúdské Arábii lithia“:

Tento mastný roztok přináší látku umožňující moderní život. Lithium je jako nejlehčí ze všech kovů klíčovou složkou v dobíjecích bateriích, jež pohánějí mobilní telefony a notebooky. Chile je Saúdskou Arábií lithia. Dle americké geologické služby obsahuje tato jediná starověká jezerní pánev 27 % světových zásob tohoto kovu (Forbes, 2008).

Podle Hernandez a Newell (2023) rostoucí zájem globálního Severu udržet současnou míru spotřeby a akumulace kapitálu prostřednictvím bezemisní energie přenesl narativ rozvoje a růstu i do chilského tržního a politického prostředí, jež tamní lithium často označuje za „světovou příležitost pro energetickou transformaci“ (Hernandez, & Newell, *ibid.*). Novou těžební vlnu tak dle autorstva pohání mediální, korporátní a politický diskurz kolem zeleného růstu, přičemž vznik označení „lithiový trojúhelník“ přenáší toto nadnárodního území do středu pozornosti. Dochází zde ke stavu, jenž Bridge (2001) nazývá „komoditní zónou nabídky“, kdy je prostor konstruován prostřednictvím diskurzivní dialektiky, tj. jsou záměrně vytěsňovány sociálně-ekologické dějiny a prostor je rámován čistě jako komodita.

Navzdory tomu vlády Chile rozšířily a nadále rozšiřují těžební práva stávajícím projektům, a nadále tak umožňují akumulaci kapitálu skrze vyvlastňování ze strany národních a nadnárodních elit, porušování práv místního i domorodého obyvatelstva nebo různé formy násilí, včetně „pomalého násilí“ v podobě dopadů změny klimatu. Hernandez a Newell (2023) tedy dochází k závěru, že s výjimkou vedoucího postavení Číny (zejména v celosvětové produkci baterií) je těžba lithia v rámci zelené transformace jen pokračováním extraktivistického modelu, kdy globální Sever zásobí svůj životní styl ze zdrojů globálního Jihu, přičemž vývoz těchto zdrojů halí do narativu rozvoje.

Těžba chilského lithia v kontextu mezinárodní politické ekonomie, vlastnických struktur, rozhodovacích procesů, ekologických dopadů a procesu periferizace jsou ústředními prvky pro pochopení socio-ekologických proměn, k nimž v regionu dochází a které se budou s růstem poptávky po lithiu v nadcházejících dekáдах dále prohlubovat. Právě tyto dynamiky se pokusím analyzovat v následujících kapitolách.

Mapa 1 Poloha Salar de Atacama a klíčových lokalit, region Antofagasta. Zdroj: Hernandez (2025).

4.1 Mezinárodní politická ekonomie

Následující kapitola se pokusí analyzovat, jak těžba lithia proměnila a nadále mění postavení Chile na mezinárodním trhu, jakým způsobem přispívá k periferní pozici chilské ekonomiky nebo jakou roli zde sehrávají státy či instituce globálního Severu. Optikou teorie světosystému lze Chile definovat jako semiperiferii (Morales, & Rocha, 2024) — dle absolutních čísel země relativně prosperuje, kdy s nominálním HDP zhruba 335,53 miliardy USD v roce 2023 je Chile pátou nejbohatší zemí Latinské Ameriky a Karibiku a šestačtyřicátou nejbohatší zemí celosvětově (Datawheel, 2025). Toto relativní bohatství je nicméně do značné míry závislé na vývozu primárních surovin s nízkou přidanou hodnotou (posilující zranitelnost vůči výkyvům světových komodit), a především se týká pouze úzké skupiny společnosti, kdy Giniho koeficient příjmové nerovnosti v Chile se dlouhodobě pohybuje v rozmezí 0,43 až 0,57, což je vyšší hodnota, než jakou vykazují země jako Haiti nebo Salvador (Statista, 2024). Prohlubování socioekonomických nerovností je navázáno na politické a hospodářské reformy v rámci tzv. strukturálního přizpůsobení Washingtonského konsenzu, jež v 90. letech nabralo podoby tzv. komoditního konsenzu (Svampa, 2015), tj. rozsáhlý vývoz surovin, přičemž v současnosti lze mluvit o procesu tzv. reprimarizace, kdy národní ekonomika tuto svou závislost na roli vývozce primárních zdrojů dále prohlubuje (Hernandez, & Newell, 2023).

4.1.1 Imperialismus ve stínu neoliberalismu

Jak uvádím výše, současná intenzita těžby lithia jako projev ekologického imperialismu není pro region Antofagasta ničím novým; lithiovému boomu předcházely dva podobně výrazné těžbařské cykly. V polovině 19. století se do oblasti propsala celosvětová poptávka po nitrátech, již přerušila až Velká hospodářská krize a světové války. Badia-Miró a Ducoing (2015) uvádí, že vedle ekologických škod těžba díky centralizaci nitrátů v obtížných terénech a náročnosti těžby na pracovní sílu přinesla relativně vyšší mzdy v celém odvětví, což dále umožnilo rozšíření spotřebitelské poptávky a určitý růst sekundárních a terciárních odvětví v rámci lokálních ekonomik. V celonárodním měřítku však oba cykly vedly jen k omezené strukturální transformaci.

V druhém cyklu figuruje měď, jejíž těžba začala na počátku 20. století a trvá doposud. Realizace těžby byla kapitálově a technologicky náročnější a geograficky více rozptýlená,

nicméně opět reagovala na poptávku globálního Severu, pod nějž opět spadala kontrola těžařských společností (Leiva, 2024). Oba cykly tak měly jen minimální vliv na diverzifikaci domácí ekonomiky, a naopak zvýšily zranitelnost Chile vůči rozmarům globálních trhů. Od hospodářské krize ve 30. letech až do státního převratu v roce 1973 se po sobě jdoucí vlády snažily tuto dynamiku zmírnit, a to především skrze pozemkovou reformu nebo industrializaci, jež měla kompenzovat dovoz (Kingsbury, 2023).

S razantnější odpovědí přichází až Salvador Allende, jemuž se v průběhu svého prezidentského období (1970–1973) podařilo znárodnit měděná aktiva v zahraničním vlastnictví, čímž vedle diverzifikace ekonomiky napomohl i regionalizaci obchodních partnerů (Monckeberg, 2001). Když v roce 1973 po demokraticky zvolené socialistické vládě Allendeho (Unidad Popular) převzala moc armáda, patřilo Chile k nejuzavřenějším a nejsilněji regulovaným ekonomikám na světě (Leiva, 2024). Rok 1973 pak přinesl mnohé — přepsal dějiny puče, začal psát nové dějiny neoliberalismu a nasvítit cenu, za níž jsou tzv. vyspělé západní mocnosti ochotny prosadit své zájmy. Augusto Pinochet se chopil moci 11. září 1973 za podpory administrativy i tajných služeb USA vojenským převratem a stanul v čele režimu, který do svého odchodu z prezidentského úřadu v roce 1989 zavraždil 3 065 lidí, dalších 40 018 lidí se stalo obětí únosů, zadržování, mučení a násilného zmizení ze strany státních a polostátních orgánů, a na 200 000 lidí bylo vyhnáno do exilu (BBC, 2011). Administrativy Reagan a Thatcher navzdory tomu režimu vyjadřovaly značnou podporu, neboť naplňoval jejich vizi osvobození západní polokoule od režimu komunistického (Leiva, 2024).

Podobný úspěch slavilo předání řízení chilské ekonomiky do rukou tzv. chicagských chlapců (Chicago boys), skupiny chilských technokratů a akademiků z Chicagské univerzity, jež ve jménu *laissez faire* realizovali bezprecedentní restrukturalizaci ekonomického i právního prostředí, a sice skrze privatizaci, deregulaci a úsporná opatření (Monckeberg, 2001). Prostřednictvím několika ekonomických šoků se jim podařilo zrušit mzdovou a cenovou kontrolu, liberalizovat finanční trhy, privatizovat státní podniky, reformovat daňový systém, restrukturalizovat zahraniční investice, omezit ochranu obchodu, privatizovat systém sociálního zabezpečení a vytvořit nezávislou centrální banku (Yergin, & Stanislaw, 1998).

Mezi lety 1975–1989 Chile prodalo státní vlastnictví ve 160 podnicích, 16 bankách a více než 2 600 zemědělsko-průmyslových závodech, dolech a realitních podnicích, a rovněž navrátilo majetek vyvlastněný Allendeho vládou (Leiva, 2024). V letech 1978–1990 byla do soukromého sektoru převedena aktiva v odhadované hodnotě 2,5 miliardy USD, což představuje 6,4 % výše HDP (Monckeberg, 2001)³. Mnoho z těchto firem převzali lidé z Pinochetova nejbližšího okruhu, včetně jeho tehdejšího zetě Ponce Leroua, který odkoupil společnost SQM (tehdy SOQUIMICH) za částku o zhruba 262 milionů USD nižší, než její byla reálná hodnota (Leiva, 2024).

Ekonomická restrukturalizace umožněná potlačováním občanských a politických práv dala podle Leiva (2024) základ současnému souboru daňových, obchodních, investičních, finančních a majetkových politik, jež umožnily prosperitu a expanzi místní i zahraniční podnikatelské třídy. Státní teror z konce 20. století jinými slovy položil základy dnešního neoliberálního režimu v Chile. Tento nový extraktivistický konsenzus podle Leiva (ibid.) zahrnuje panoptikum nových aktérů, včetně think tanků, poradenských firem, nevládních organizací, mezinárodních rozvojových agentur, akademické obce, politických elit, a také vedoucích pracovníků těžebních společností, jež tvoří stavební kámen procesu, v němž vládní subjekty hrají podřízenou, resp. podpůrnou roli. Současný, v pořadí třetí těžební cyklus v Chile tak s tlakem na dekarbonizaci a rostoucí poptávkou po mědi a lithiu nabírá na rychlosti i intenzitě, přičemž neoliberální řád postpinochetovské éry zůstal až do roku 2019 a masových protestů (tzv. *estallido social*, sociálního výbuchu) proti hlubokým společenským a ekonomickým nerovnostem takřka nedotknutelný (Kingsbury, 2023).

4.1.2 Geopolitika lithia

Jak jsem již naznačila, historické vazby a nerovnosti mezi globálním Severem a Jihem se propisují i do globálního trhu s lithiem. Tyto asymetrie lze nahlížet v různých rovinách. Pro analýzu politické ekonomie Chile jsou užitečné dvě hlavní perspektivy, a sice geografické rozložení dodavatelských řetězců a samotná konstrukce *zdrojů* (resources) a *zásob* (reserves) jako takových. Jak zmiňuji výše, klasifikace komodity jako *zdroje* se odvíjí od technologií, znalostí, ekonomické organizace a mocenských vztahů, jež pak

³ Výzkum, jenž později provedl výbor Kongresu, odhadl současnou hodnotu těchto převodů na částku blížíci se 6 miliardám USD (Cámara de Diputados, 2004).

prosazují jejich dominantní chápání. Jak tedy uvádí Bridge (2008), zdroje nejsou — zdroji se stávají. Současná dynamika trhu s lithiem vycházející z této logiky pak vykazuje tři hlavní trendy: i) těžba se stále z velké části soustředí do zemí globálního Jihu (Chile, Argentina, Zimbabwe), nicméně dominanci převzala Austrálie, ii) zpracování, výroba a spotřebě dominuje Čína, resp. státy Severu, a iii) dynamický růst Číny v jistém smyslu nabourává dynamiku globálního Severu a Jihu, povaha jejího extraktivismu se však nemění (Sanchez-Lopez, 2023). Jestliže hnacím motorem poptávky po lithiu je rozvoj elektromobility, nejvyšší prodeje elektromobilů v roce 2024 zaznamenala Čína s 48 %, Evropská unie s 21 % a USA a Kanada s 17 %, v Chile pak prodej dosahuje zhruba 2 % (Ritchie, 2024; Jerez et al., 2021). Naopak těžbě v roce 2023 dominovala Austrálie s podílem 47 %, následovalo Chile s 24 % a Čína s 18 %, přičemž Argentina, Brazílie a Zimbabwe čítaly jednotky procent (Ritchie, & Rosado, 2024).

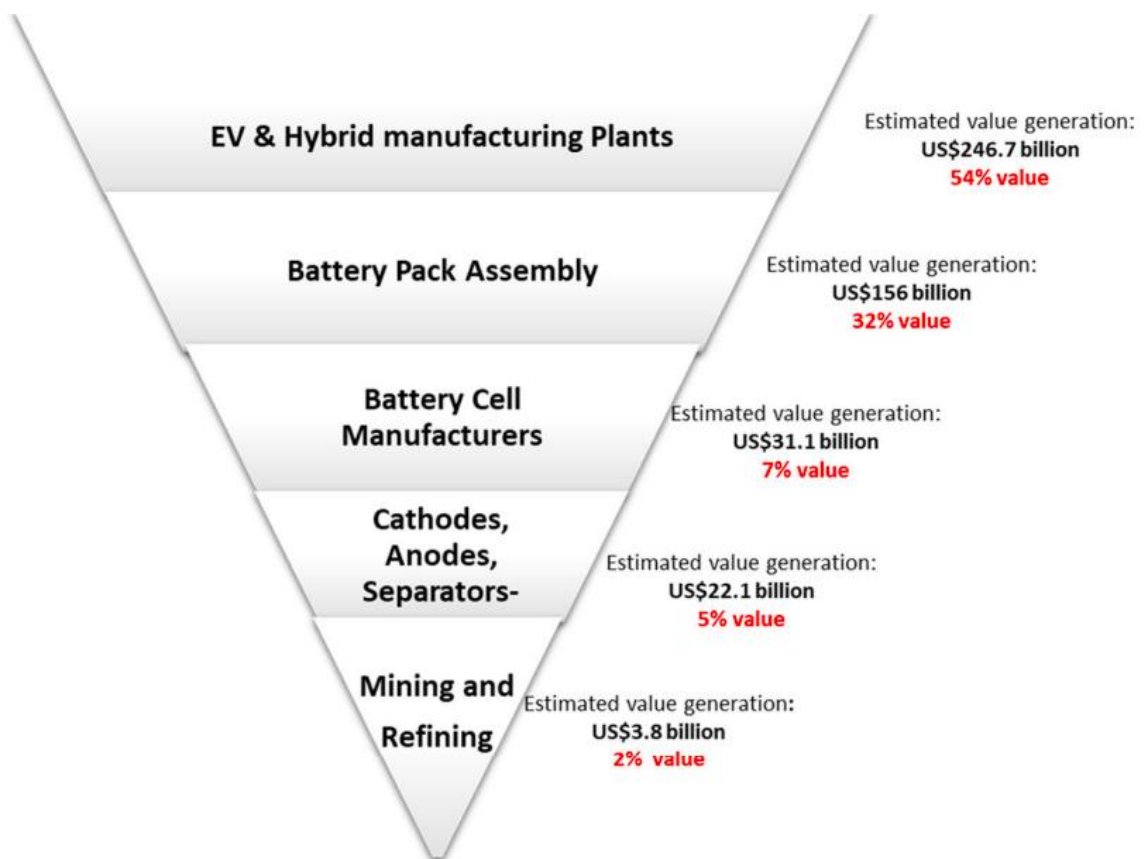
Zásoby lithia (v mil. tun)	Zdroje lithia (v mil. tun)	Těžba lithia	Dovozci lithia	Spotřeba elektromobilů
Bolívie: 73	Chile: 8,6	Austrálie: 54 %	Čína: 24 %	Čína: 48 %
Argentina: 17	Austrálie: 2,8	Chile: 23 %	Jižní Korea: 20 %	Evropa: 21 %
Chile: 9	Argentina: 1,7	Čína: 9,7 %	Japonsko: 16 %	USA a Kanada: 17 %
USA: 6,8	Ostatní: 1,1	Argentina: 8,3 %	USA: 10 %	Zbytek světa: 4 %
Austrálie: 6,3	Čína: 1	Zimbabwe: 2 %	Belgie: 10 %	—
Čína: 4,5	USA: 0,63	—	—	—

Tabulka 1 *Hodnotový řetězec výroby lithia dle jednotlivých zemí. Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Ritchie, & Rosado (2024); Jerez et al. (2021).*

Této mezinárodní dělbě práce odpovídají i zisky z ní plynoucí. Jak ukazuje Tabulka 1, Chile spotřebuje jen minimum ze zdrojů, jež se zde vytěží. Lukrativnější oblasti výrobního řetězce jako výroba technologií pro elektromobilitu nebo skladování energie se soustředí v Číně, EU, USA či Kanadě, přičemž množství v Číně působících automobilek a společností vyrábějících bezdrátová zařízení (mobilní telefony, notebooky atd.) sleduje výrazný růst. Čína přitom nefunguje pouze jako spotřebitel, ale také jako klíčový zprostředkovatel lithia — surovinu masivně dováží (v roce 2023 představovala 77 % světového dovozu uhličitanu lithného), zpracovává ji a dále exportuje ve formě vysoce hodnotných komponent (např. lithium-iontových sloučenin) do zemí globálního

Severu (Sanchez-Lopez, 2023). Hlavní odběratele těchto produktů pak tvoří Jižní Korea, Japonsko, USA a státy EU.

V zemích globálního Jihu, včetně Chile, je naopak specializovaných firem jen zlomek (Jerez et al., 2021). Hodnota v posledních dvou fázích dodavatelského řetězce (montáž baterií a výroba elektrických vozidel) přitom roste exponenciálně (viz Graf 2). Zatímco těžba představuje asi 2 % hodnoty (3,8 miliardy USD), navazující fáze (elektrochemie, výroba bateriových článků a montáž baterií) generuje 44 % hodnoty, a poslední fáze výroby pak tvoří až 54 % celkové hodnoty (Sanchez-Lopez, 2023). Dle Sanchez-Lopez (ibid.) se přitom země jako Chile ocitají v bludném kruhu, kdy jim pro výrobu chybí zdroje a technologické kapacity, a i již vyrobený kapitál odlévají za hranice.

Graf 2 Tvorba hodnoty v hodnotových řetězcích lithium-iontových baterií. Zdroj: Sanchez-Lopez (2023).

Pozoruhodnou roli v kontextu těžby chilského lithia hrají i zelené dluhopisy⁴. Dochází totiž k situaci, kdy metriky ESG, jež posuzují míru udržitelnosti jednotlivých projektů, a tedy jejich nárok na zelené financování, z principu odmítají podporovat těžbařské projekty — dokud se ovšem netěží lithium. Tato podpora sice není jednoznačná, a formálně jsou na těžbu kladeny vysoké nároky, status lithia jako kritické suroviny v kontextu všeobecné podpory elektromobility však značně rozšiřuje manévrovací prostor, jenž se těžbařským firmám v Chile daří využít (Petavratzi et al., 2022). Společnost SQM se tak v rámci podpory „čisté dopravy“ a „energetické účinnosti“ podařilo jen v roce 2021 získat 700 milionů USD na rozvoj, provoz a rozšíření těžby lithia, přičemž jejím jediným závazkem jsou dobrovolné standardy stanovené konsorciem bank (Doe, & Smith, 2024). Následná kontrola a monitoring dopadů na životní prostředí jsou přitom značně podhodnoceny, pokud úplně nechybí (Christophers, 2019). Společnost sama pak ve svém prohlášení uvádí:

Nelze zaručit, že jakýkoli cíl nebo plán uvedený ve výhledových prohlášeních v tomto Rámci [pro financování zelených dluhopisů] může být nebo bude splněn, a [čtenářstvo] upozorňujeme, aby se na taková prohlášení příliš [nespoléhalo] (SQM, 2021).

Tato praxe tak ukazuje, jak výraznou roli hrají finanční nástroje globálního Severu, jež do značné míry formují vývoj těžbařských projektů v Chile, aniž by zohledňovaly dlouhodobé dopady na lokální ekosystémy či komunitní práva. Stát přitom v těchto transakcích často vystupuje spíše jako prostředník než suverénní regulátor (Kingsbury, 2023).

4.2 Struktura vlastnictví

Cílem následující kapitoly je analyzovat způsob a míru, do jaké jsou zisky z těžby lithia v Chile přerozdělovány mezi nad/národní kapitál a místní obyvatelstvo, resp. domorodé komunity, a tedy do jaké míry toky kapitálu odrážejí ekologicky imperialistické struktury a přispívají periferní pozici státu i jeho obyvatelstva. Současnou vlastnickou strukturu lithia dnešní Chile zdědilo z Pinochetova režimu, který, jak vyplývá z analýzy výše,

⁴ Zelené dluhopisy jsou jedním z nástrojů ESG (kritéria pro environmentální a sociální správu a řízení) a jsou vydávány za účelem financování projektů souvisejících s ochranou klimatu nebo životního prostředí (Petavratzi et al., 2022). První zelený dluhopis vydala Světová banka v roce 2008 a v roce 2017 investice dosahovaly 100 miliard USD, v roce 2022 pak 1 bilionu (Doe, & Smith, 2024).

prostředí těžebních ložisek a státních podniků zásadně proměnil. S ohledem na zmíněné využití lithia v jaderné energetice a rovněž v kontextu úzkých vztahů vojenské diktatury s vládou USA bylo lithium v roce 1982 prohlášeno za nekoncesní *strategickou surovinu* národního zájmu. Pro dohled nad těžbou a vývozem suroviny dal režim vzniknout Chilské komisi pro jadernou energii (CChen) s účelem regulovat způsob těžby či export suroviny (Hernandez, & Newell, 2023). Tato změna byla součástí širších neoliberálních reforem té doby, jež v roce 1980 vyústily ve změnu ústavy⁵, kdy byly privatizovány téměř všechny státní podniky a veřejné statky jako půda či voda. Roku 1978 pak vojenská vláda předala práva na těžbu solanky ze solné pláně Atacama státní agentuře pro hospodářský rozvoj (Corporación de Fomento de la Producción, CORFO), čímž se napětí spojené s centralizací surovin zásadně vyostřilo, neboť toto území si historicky nárokovaly zde žijící domorodé komunity (Hernandez, 2025).

Následné regulační rámce z let 1982 a 1983 (zákon o hornických koncesích, resp. novela hornického zákoníku) potvrdily, že ačkoli lithium není považováno za „koncesovaný nerost“ — tedy surovinu, jejíž těžba by podléhala klasickému licenčnímu řízení — ložiska pod kontrolou agentury CORFO přesto mohou být vydávána do užívání skrze specifické výjimky (Hernandez, & Newell, 2023). Klíčovým nástrojem pro tuto výjimku se stal tzv. CEOL (Contrato Especial de Operación de Litio), tedy zvláštní smlouva o provozování lithia. Ve stejné době zároveň vznikají dva projekty na těžbu solanek v rámci partnerství soukromého a veřejného sektoru, a sice těžařský projekt společnosti Albemarle, amerického chemického kolosu a největšího světového producenta lithia, a projekt bývalého národního konglomerátu hnojiv a chemikálií SQM, jenž Pinochet privatizoval v roce 1987 a který, jak již zmiňuji výše, de facto daroval svému zeti Juliu Ponce Lerouovi (Leiva, 2024).

Zpočátku byly vytvořeny společné podniky v rámci partnerství soukromého a veřejného sektoru, postupně však byla veškerá akcionářská kontrola předána soukromým společnostem. Jak však uvádí Jovine a Paz (2025), tento vlastnický režim, v němž stát

⁵ Ústava stanoví, že stát má právo na absolutní, výlučné, nezcižitelné a nepromlčitelné vlastnictví všech dolů, včetně solných plání [...] bez ohledu na vlastnictví fyzických nebo právnických osob pozemků, na nichž se nacházejí. Povrchový majetek podléhá povinností a omezením stanoveným zákonem s cílem usnadnit průzkum, využívání a těžbu z uvedených dolů (Hernandez, 2025).

přebírá výlučnou regulační roli nad soukromou těžbou, dosud ovlivňuje režimy daní a výroby, což odráží nadnárodní boj o nerost mezi soukromými dodavateli kapitálu. Někdejší hegemonie amerického kapitálu je pak dle autorstva zpochybňována kapitálem ze severovýchodní Asie, zejména z Číny, která již vlastní 22 % podíl ve společnosti ySQM (Jovine, & Paz, 2025).

4.2.1 Těžářské společnosti

První projekt s názvem Sociedad Chilena del Litio Ltd. (Chilská společnost pro lithium) začal fungovat v roce 1984, přičemž podíl měly rozděleny soukromá společnost Foote (z 55 %) a státní agentura CORFO (z 45 %). Později ji odkoupila společnost Rockwood Ltd., od roku 2015 pak spadá pod Albemarle. Projekt dnes produkuje uhličitán lithný (pro baterie), chlorid lithný a chlorid draselný (Comisión Nacional del Litio, 2015). Druhý projekt, Sociedad Minera Salar de Atacama Ltd. (Hornická společnost Salar de Atacama) byl zahájen v roce 1986 a její podíl rozdělen mezi státní agenturu CORFO (z 25 %) a dvě soukromé společnosti Amax (z 63,75 %) a Molymet (z 11,25 %); pod společnost SQM spadá od roku 1995 (Comisión Nacional del Litio, ibid.). Do konce tisíciletí CORFO prodala podíly v obou společnostech (přičemž vlastnictví půdy a zdrojů v Salaru si ponechala), jež následně navýšily produkci a diverzifikovaly své produkty (Hernandez, & Newell, 2023). Současnou vlastnickou strukturu shrnuje Tabulka 2.

	Albemarle	SQM
Sídlo	USA	Chile
Vlastnická struktura	<ul style="list-style-type: none"> – Veřejně obchodovatelná akciová společnost – Hlavní akcionáři: fondy jako BlackRock, Vanguard apod. 	<ul style="list-style-type: none"> – Tianqi Lithium (Čína): 22 % – Investiční fondy napojené na Julio Ponce Lerou: ~30 % – Zbytek: institucionální a drobní akcionáři
Právní rámec dohody se státem	<ul style="list-style-type: none"> – Těžba na základě smlouvy CEOL uzavřené s CORFO – Práva k těžbě zůstávají CORFO – Povinnost odvádět státu podíl na ziscích, licenční poplatky a environmentální a komunitní kompenzace 	<ul style="list-style-type: none"> – Těžba na základě smlouvy CEOL uzavřené s CORFO – Práva k těžbě zůstávají CORFO – Povinnost odvádět státu podíl na ziscích, licenční poplatky a environmentální a komunitní kompenzace

Tabulka 2 *Současná vlastnická struktura společností těžících chilské lithium. Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Poveda (2020) a Jovine, & Paz (2025).*

Centralistická diktatura spolu s rozsahem a intenzitou mimořádnou privatizací brzy obnažily korupční podhoubí, jež v Chile přetrvává dodnes, přičemž lithiové společnosti zde hrály a hrají podstatnou roli. Vedle nepotismu prostupujícímu struktury SQM společnost čelí řadě problémů, kdy samotný Ponce Lerou stojí v centru korupčních a úplatkářských skandálů, jež se rozšířily napříč celým politickým spektrem. V poslední dekádě tak SQM čelí obvinění z nezákonného financování politiků nebo manipulace na burze, v roce 2016 ji pak společnost CORFO zažalovala za porušení smlouvy, kdy SQM protiprávně přepsala vodní práva a věcná břemena těžby do svého vlastnictví nebo poskytovala mylné informace o skutečném množství vytěžené solanky (Jerez et al., 2021). Navzdory tomu však CORFO společnosti SQM prodloužila práva na těžbu až do roku 2030, přičemž došlo k dohodě o mírném navýšení příjmů pro tamní obce (Hernandez, 2025).

Vůči korupčnímu prostředí ve jménu *laissez faire* se výraznějším způsobem vymezila až administrativa první ženské prezidentky Michelle Bachelet, jež ve svém druhém funkčním období (2014–2018) prosadila odklon od zjevného zvýhodňování zahraničního kapitálu směrem k inkluzivnější a progresivnější lithiové politice (Jovine, & Paz, 2025). Nově vzniklá Národní komise pro lithium, v níž vedle odborné obce zasedl i předseda Výboru atacamského lidu (CPA), měla skrze nově vyjednané smlouvy prostřednictvím CORFO společnosti SQM a Albemarle přimět k investicím do výzkumu a rozvoje, závazkům k postupu na vyšší úroveň hodnotového řetězce, ale i k přerozdělení části zisku mezi postižené samosprávy a komunity, a to vše výměnou za rozšíření těžebních kvót (Hernandez, & Newell, 2023).

Nová smlouva s Albemarle uzavřená roku 2017 tak obsahovala povolení vyrábět 262 132 tun kovového ekvivalentu lithia do roku 2043, čímž se její roční produkce zvýšila z 26 000 na 82 000 tun. Smlouva rovněž zvýšila rentu, již Albemarle odvádí chilskému státu a vůbec poprvé zavedla licenční poplatky (Dorn, & Gundermann, 2022). Proces revize dohody se SQM byla z důvodu zmíněných korupčních skandálů poněkud složitější, kdy společnost nedodržovala hned několik stanovených pravidel najednou — vedle porušování ekologických standardů či nových platebních rámců SQM čelila několika zmiňovaným žalobám. Na konci roku 2023 pak společnost CODELCO podepsala dohodu se společností SQM, avšak bez předchozího informování nebo konzultace se zástupci a zástupkyněmi lickantanayského lidu, a to i přesto, že tyto společnosti původně do jednání

zapojily Radu národů Atacameño (Hernandez, 2025). Opakuje se tak případ, kdy stát porušuje právo domorodých národů na konzultace, což vzbudilo velké znepokojení i na straně Rady národů Atacameño (Hernandez, & Newell, 2023).

Tabulka 3 srovnává podmínky v obnovených smlouvách CORFO se společnostmi SQM a Albemarle, přičemž se liší zejména v těžebních kvótách, příspěvcích na výzkum a vývoj a v platbách komunitám v Salar de Atacama. Společnosti by dosud měly fungovat na základě těchto obnovených smluv, nicméně k jejich porušování dochází de facto na pravidelné bázi, a to zejména v oblasti vyjednávání s domorodým obyvatelstvem (Leiva, 2024). Současná administrativa Gabriela Borice (2022–2026) pokračuje ve snahách bývalé prezidentky Bachelet, kdy v roce 2023 představuje Národní strategii pro lithium (NLS) s hlavními cíli etablovat modely partnerství veřejného a soukromého sektoru, podpořit industrializaci, a v neposlední řadě rozšířit těžbu, a to v případě SQM až pětinasobně (Jovine, & Paz, 2025). Ani tato iniciativa však neposkytuje dostatečné právní, resp. ekonomické páky pro vymáhání stanovených pravidel.

	Albemarle	SQM
Těžební kvóta	262 132 tun plus zbývajících 110 000 tun z předchozí kvóty 200 000 tun	349 553 tun plus zbývajících 64 816 tun z předchozí kvóty 180 001 tun
Těžba solanky a vody	Zachováno na 442 l/s a 23,5 l/s	Zachováno na 1500 l/s a 240 l/s
Daň z příjmu	27 % pro společnosti 35 % pro akcionáře	27 % pro společnosti 35 % pro akcionáře
Licenční poplatky	6,8 %–40 % z ceny lithia a vývozu (dříve neexistovaly)	6,8 %–40 % z ceny lithia a vývozu (dříve stanoveno na 5,8 % z vývozu)
Příspěvky na výzkum a vývoj	Mezi 6 mil. a 12,4 mil. USD (dříve neexistovaly)	Mezi 10 mil. a 12,4 mil. USD (dříve 0,8 % z 5,8 %)
Pobídka k lokálnímu zpracování	Až 25 % produkce za preferenční cenu	Až 25 % produkce za preferenční cenu
Smlouvy s komunitami v Salar de Atacama	3,5 % z prodeje	Mezi 10 mil. a 15 mil. USD
Kontrola	Přístup k provozním, finančním a environmentálním informacím	Přístup k provozním, finančním a environmentálním informacím

Tabulka 3 *Shrnutí obnovených smluv CORFO (2017 a 2018) se společnostmi Albemarle a SQM.*
Zdroj: *Vlastní zpracování na základě dat Poveda (2020) a Jovine, & Paz (2025).* Poznámka:
*Pobídka k lokálnímu zpracování označuje mechanismus, kdy daný podíl produkce lithia může
být prodán za preferenční (nižší) cenu, pokud odběratel surovinu zpracuje přímo v Chile (např.
vyrábí katodové materiály, baterie apod.). Cílem je podpořit lokální přidanou hodnotu a omezit
export suroviny bez dalšího zpracování.*

4.2.2 Fiskální režim

Ke zdanění těžebního sektoru v Chile slouží dva nástroje — daň z příjmu právnických osob a některé nedaňové nástroje, jako jsou poplatky za těžbu. Centralizovaný stát nicméně většinu daňových zisků koncentruje pro ústřední vládu, na čemž jednotlivé regiony a samosprávy tratí. Výjimku zde tvoří těžební patent, jenž je odváděn přímo postiženým obcím, pravidlo se však vztahuje pouze k dostupným kovům a nerostům, kam lithium pro svůj status strategické suroviny nepatří. Obě společnosti (Albemarle i SQM) tak odvádějí alespoň daň z přidané hodnoty. Ta je na rozdíl od daně z příjmu uvalena standardní sazbou na čistý zisk podniků, přičemž pro lithium činí 27 % (Jovine, & Paz, 2025).

Zdanění lithia se tedy zásadně odlišuje od režimu uplatňovaného na koncesované nerosty, jako je měď. Jelikož lithium není klasifikováno jako koncesovaný minerál, nevztahuje se na něj tzv. specifický těžební poplatek (Specific Mining Tax), ani nová těžební daň (royalty) zavedená zákonem č. 21.591, platným od roku 2024, která stanovuje *ad valorem*⁶ daň ve výši 1 % a progresivní sazbu 8–26 % z provozního zisku (Garcia, & Gutiérrez, 2023). Namísto toho je lithium v Chile zdaněno prostřednictvím smluv se státní agenturou CORFO, jež stanovují *ad valorem* sazbu v rozmezí 6,8 %–40 % z tržní ceny a vývozu lithia. Základ daně se obvykle odvíjí od fakturované ceny nebo ceny FOB⁷, přičemž v zájmu omezení daňových úniků prostřednictvím převodních cen mohou být použity i referenční ceny z mezinárodních trhů. Neprůhlednost cenové tvorby lithia tak významně ovlivňuje daňové výnosy a rozdělení hodnoty v rámci sektoru. Kromě toho se na těžbu lithia nadále vztahuje i daň z provozního zisku ve výši 5 %–14 %, která byla zavedena po zemětřesení v roce 2010 jako dočasné opatření, ale dodnes zůstává součástí daňového rámce (Garcia, & Gutiérrez, 2023).

Nedaňové nástroje zahrnují vedle licenčních poplatků také platby odváděné přímo agentuře CORFO. Albemarle je od těchto plateb osvobozena, nicméně SQM každoročně odvádí 10 až 15 mil. USD (Jovine, & Paz, 2025). Posledním z nástrojů jsou platby

⁶ *Ad valorem*, z lat. „podle hodnoty“, označuje daň, která se vypočítává jako procento z tržní ceny daného statku (Garcia, & Gutiérrez, 2023).

⁷ Cena FOB (Free On Board) označuje hodnotu zboží stanovenou v okamžiku, kdy je zboží naloženo na loď v přístavu vývozce; zahrnuje náklady do tohoto místa, ale nezahrnuje náklady na dopravu a pojištění do místa určení (Garcia, & Gutiérrez, *ibid.*).

komunitám v oblasti Salar de Atacama, jež těžba přímo ovlivňuje, kdy Albemarle každoročně odvádí 3,5 % ze svých tržeb Výboru lidu Atacama, a SQM platí nepřímo prostřednictvím CORFO 10 až 15 milionů USD, nezávisle na svých ziscích a cenách (Jovine, & Paz, *ibid.*).

Daňový systém dle Garcia a Gutiérrez (2023) vykazuje řadu tristních nedostatků, jež z něj navzdory snahám centrálně levicových vlád stále činí nástroj socio-ekologických nerovností — individuální smlouvy mezi státní agenturou CORFO a těžebními firmami vytváří netransparentní a nerovné podmínky; daňové sazby se vztahují pouze na vyvezené množství lithia, nikoliv na objem čerpané slané vody, přičemž nástroje zohledňující ekologické škody či vytvářející rezervy na obnovu postiženého prostředí zcela chybí; absence národní či mezinárodní referenční ceny pro lithium pak činí systém náchylný k manipulacím s cenami, což dokládají i případy z minulosti. Daňová zátěž je tak stále navržena ve prospěch firem a státních elit, zatímco domorodé komunity zůstávají v marginalizovaném postavení, jež jim ze své podstaty brání v zisku adekvátních kompenzací (Jovine, & Paz, 2025).

4.2.3 Třídní nerovnosti

Pro hlubší porozumění nerovností v Chile vycházejících ze struktury vlastnictví, jež těžba lithia dále umocňuje, je nutné blíže rozebrat třídní rozvrstvení tamní společnosti. Jak totiž uvádí Landherr a kol. (2019), žádná jihoamerická ekonomika v posledních desetiletích nedosahuje takové míry privatizace, komodifikace přírodních zdrojů a z nich plynoucích socio-ekologických konfliktů, jako právě Chile. Přitom jediný, kdo dle autorstva z těžebního ekonomického modelu profituje, je chilská majetná třída⁸. Bez ohledu na společenský odpor přitom tato vrstva společnosti využívá různé zdroje moci, aby tento extraktivní model udržela životaschopný. To mj. potvrzují i žebříčky nerovností zemí OECD, jimž Chile po několik let suverénně dominuje (OECD, 2024). Chilská společnost se tak nachází v situaci, kdy jedno procento obyvatel (přibližně 180 000 lidí) generuje zhruba 33 % celkového příjmu, což odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu takřka 150 000 eur (Leiva, 2024; Landherr et al., 2019).

⁸ Landherr a Graff (2017) pod pojmem „majetné třídy“ (propertied class) chápou vlastníky kapitálu, kteří sami řídí své společnosti. Jedná se o národní rodinné konglomeráty se zvláštními „vazbami loajality“.

Celé chilské hospodářství ovládají sotva dvě desítky rodin, z nichž čtyři mají převahu v těžebním průmyslu (Füllgraf, 2019). Přes 90 % vývozu tak kontrolují velké společnosti, jež jsou zároveň rodinnými konglomeráty a které často ovládají celé výrobní sítě (Leiva, 2024; Füllgraf, *ibid.*). Kořeny těchto nerovností nijak překvapivě sahají do 70. a 80. let minulého století, přičemž pokud v 50. letech dosahoval počet největších rodinných konglomerátů několik jednotek, v roce 2010 se jejich počet rozrostl na dvě desítky (Landherr et al., 2019). Tato ekonomická restrukturalizace umožněná rozsáhlým potlačováním občanských a politických práv pak dala základ současnému souboru daňových, obchodních, investičních, finančních a majetkových politik, jež umožnily prosperitu a expanzi místní i zahraniční podnikatelské třídy, a umožnila tak dnešní míru extraktivismu, koncentrace majetku a privatizace státních zdrojů.

V regionu Atacama je zároveň přes 90 % půdy licencováno, což těžebním společností umožňuje přístup k takřka 15,5 milionům hektarů (Landherr, & Graff, 2017). To z půdy činí silný nástroj teritoriální moci, jež je dále umocňována zisky z vývozu produktů odsud pocházejících. Těžbařské produkty si přitom v posledních dvou dekadách drží kolem 60 % podílu na celkovém vývozu (Landherr et al., 2019). Majetnou třídu neohrožuje ani fakt, že operuje v jednom z nejsušších míst planety — soukromý kapitál a těžbařské společnosti vlastní až 90 % vodních licencí (Landherr, & Graff, 2017).

Dle Leiva (2024) pak za úspěchem neoliberálního extraktivistického modelu stojí i moc institucionalizovaná, kdy navzdory tomu, že odpor místních komunit roste, většinou konfliktů se nedostane celostátní pozornosti, a pokud ji případ získá, vliv majetné třídy většinu kritických hlasů potlačí. Jak uvádí Landherr a Graff (2017), rodinné podniky Luksic a Solari vlastní dvě ze čtyř nejvlivnějších televizních stanic v zemi, přičemž jednu ze stanic před nástupem do funkce vlastnil i sám exprezident Piñera. Zhruba polovina tištěných médií pak patří pouze dvěma rodinám, přičemž rodinné konglomeráty ovládají i několik think tanků, včetně nejvlivnějšího Centro de Estudios Públicos, jenž představuje nejvýznamnější think tank a jenž stále zastává ideje chicagských chlapců (Landherr, & Graff, *ibid.*). Tyto think tanky se zároveň těší značné finanční podpoře ze strany státu, zatímco kritické nevládní organizace čelí existenčním problémům a závislosti na veřejné, resp. zahraniční podpoře, čímž je jejich hlas výrazně marginalizován (Leiva, 2024).

Podobně problematické je i financování politických stran či politické poradenství, kdy ještě v roce 2015 ve 21 výkonných radách nejvýznamnějších konsorcií zasedalo 41 politiků a političek (Matamala, 2015). Sféra stranických darů je natolik netransparentní, že její plné rozkrytí je takřka nemožné, nicméně jak uvádí Matamala (ibid.), jen v roce 2013 obdržela exprezidentka Bachelet zhruba 7,2 milionu eur od skupiny Angelini a Pinochetova zetě, hlavního akcionáře SQM. Do tak úzce finančně, politicky a mediálně propojeného prostředí tedy kdokoliv nežádoucí takřka nemá možnost proniknout (Leiva, 2024).

4.3 Pozice místních komunit

Umlčování a zneužívání zranitelných skupin společnosti je stavebním kamenem každého opresivního systému (Frame, 2022). Cílem této kapitoly je proto prozkoumat způsob, jakým místní komunity participují v těžbě lithia, a míru, do jaké odráží ekologicky imperiální struktury a periferizační procesy. Dlouho předtím, než se Atacama stala součástí chilského státu, tvořilo povodí část území původního obyvatelstva Lickanantay, jež zde žilo přes 11 000 let na obou stranách And (v oblastech dnešní Salty a Jujuy v Argentině a Antofagasty v Chile) a v údolích v horní části pouště Atacama až po oblast Lipez, která je dnes součástí Bolívie (Morales, 2016). Zatímco tradičně se obyvatelstvo věnovalo zemědělsko-pastevecké činnosti, dnes sídlí převážně v provincii Loa, již tvoří dvě hlavní povodí na chilské straně: Salar de Atacama — s obyvatelstvem soustředěným ve městě San Pedro de Atacama — a Río Loa s hlavním městem Calama. Sčítání lidu z roku 2017 identifikovalo 28 746 osob, jež se samy přihlásily k původu „Atacameño“ (Lickanantay), čímž tvoří čtvrtou největší domorodou skupinu v Chile (s 1,7 % domorodého obyvatelstva v zemi) s koncentrovaným zastoupením 43,3 % v regionu Antofagasta (MIDESOF, 2017).

Konflikty mezi lickanantayským lidem a státem ohledně suverenity a autonomie formovaly spory týkající se těžebních společností. Online databáze Observatorio de Conflictos Mineros de América Latina (OCMAL) uvádí 48 sociálně-ekologických konfliktů zahrnujících nadnárodní těžařské společnosti působící v severním, středním a jižním Chile, přičemž domorodé obyvatelstvo zde tvořilo klíčovou součást odporu (Hernandez, 2025). Přestože tak stát ratifikoval Úmluvu č. 169 Mezinárodní organizace práce (ILO), jež domorodému obyvatelstvu přiznává právo na suverenitu a autonomii na

území svých předků, tato práva dosud nebyl schopen adekvátně transponovat do národní legislativy. Existuje sice zákon o domorodých komunitách (zákon č. 12 253), ten ale tyto komunity vnímají jako nevhodný či dokonce škodlivý pro jejich autonomii a tradiční způsob organizace, kdy úprava sice uznává určitá práva, jiná práva ale omezuje, přičemž není schopna překročit mantinely dominantního politicko-ekonomického modelu (Kingsbury, 2023). Následující kapitola se tak pokusí zodpovědět otázky míry a způsobu zapojení místních komunit do procesu těžby lithia, stejně jako vlivu těžby na jejich živobytí (tj. pracovní pozice, výši příjmů, spotřebu, reprodukci apod.).

4.3.1 Etnicko-kulturní zlomy: peníze zkorumpují vše

„Myslím, že nejhorší věc, která se nám děje, je, že je tu spousta peněz.“⁹

Jak uvádí Jerez a kol. (2021), jedním z nejmateratelnějších dopadů těžby lithia na domorodé komunity je roztržštění společenských struktur, kdy stát a těžební společnosti určují, jaké politicko-právní a environmentální znalosti jsou relevantní a jaké je možné ignorovat, načež heterogenní skupiny domorodých komunit reagují různě — hladovkou, žalobou, rezignací, přijetím, přizpůsobením se, ale i oslavou a úlevou (Hernandez, 2025). Dochází zde totiž ke střetu životních vizí, jež často odráží etnický i třídní původ, a jež vnímání zájmů komunit činí mnohem víc komplexní. Co lze říci s jistotou je, že těžbařské firmy i stát z této fragmentace výrazně profitují, přičemž ji nadále prohlubují tím, že péči o komunity i jejich zájmy redukují na transakční požadavky, jež lze řešit skrze finanční kompenzace či výměnou za infrastrukturu nebo investice (Jerez et al., 2021). Stát zde na jedné straně komunity ignoruje, když neposkytuje dostatečné ekonomické ani sociální zabezpečení, aby je pak vzal v úvahu, když usiluje o „udržitelnou“ či „spravedlivou“ těžbu, přičemž komunity redukuje na klienty, resp. subjekty přijímající zdroje.

Počátky, resp. zesílení tohoto procesu fragmentace lze hledat v 90. letech minulého století. V roce 1992 místní komunity vytvořily již zmiňovaný Výbor atacamského lidu (CPA) s cílem sdružit veškeré obyvatelstvo regionu od Salar de Atacama po povodí Loa, přičemž právního uznání se mu dostalo o dva roky později (Morales, 2016). Původní role organizace jako domorodé platformy pro zastupování licanantayského lidu vůči

⁹ Bývalý vedoucí lidu Atacamen, komunita Solor, San Pedro de Atacama (Jerez et al., 2021).

veřejným a soukromým subjektům se pak koncem 90. let překlenula v roli *politického* a etnického referenta pro mobilizaci požadavků a prosazování kulturních zvyklostí, jenž se stal protistranou pro vládní i nevládní rozvojové agentury.

K prvnímu výraznému rozkolu v rámci organizace došlo na přelomu tisíciletí, a sice v kontextu geotermálního projektu realizovaného pro potřeby spa centra. Členstvo CPA se zde rozdělilo na skupinu, jež projekt podporovala (a jež z CPA následně vystoupila) a na skupinu stavějící se proti. Tento spor se pak odrazil v dalším vnímání organizace lickanantayskou komunitou, kdy pro některé představovala platformu pro sdružování se a vyjádření názoru, kdežto jiní ji vnímali jako vnější nástroj státu pro rozdělení lidí, jenž zároveň zanedbává tradiční způsoby organizace a není slučitelný s teritorialitou a využíváním prostor lickanantayského lidu (Hernandez, 2025).

Když o dekádu později, v roce 2008, Chile ratifikovalo Úmluvu MOP č. 169, jež domorodému obyvatelstvu přiznává územní práva a práva na zahrnutí do jednání, staly se komunity jak nevyhnutelnými aktéry, jejichž zájmy musí být zohledňovány, tak i funkční organizační struktury pro extraktivistické politiky prohlubující etnické napětí (Morales, 2016). Tuto dynamiku lze dobře pozorovat v procesu uzavírání dohod těžařských společností s komunitami, ať už v kontextu finančních kompenzací nebo navyšování těžebních kvót. Dlouho platilo, že komunity neměly vytvořeny rámec pro přerozdělení těchto kompenzací, a docházelo tak ke korupčním excesům ze strany samotných příslušníků a příslušnic komunit (Leiva, 2024).

Pak třeba nastala situace, kdy předsedkyně jedné z komunit Atacameño sice dostávala od Albemarle roční částku ve výši přibližně 372 000 USD, tyto peníze ale odmítala předávat pro komunitní využití (Hernandez, 2025). Komunita se nakonec musela obrátit na soud, jenž ji z komunity odvolal s vysvětlením, že pro lidi žijící velmi skromným životem (jako pastýřstvo nebo pastorstvo), je dopad ze dne na den přiznané částky v takové výši obrovský, přičemž může vést k podobným konfliktům. V reakci na to Albemarle změnila svoji politiku, kdy pro obdržení ročního příspěvku musí komunita projít externím auditem. Takové audity však opět obsahují řadu kontroverzních podmínek, kdy např. jedna z klauzulí požaduje, aby 3,5% zisk z prodeje byl rozdělen rovným dílem mezi všechny komunity CPA, a to bez ohledu na jejich velikost (Hernandez, *ibid*). Pro komunity s členstvem čítajícím 1 000 nebo 500 lidí však takový příspěvek znamená něco

docela jiného než pro komunitu čítající 30 lidí, a představa blahobytu pro všechny se zde tak zcela míjí s účinkem.

4.3.2 It's the class, stupid!

Zatímco na podobných problémech se komunitám daří pracovat, jako větší výzva se ukazují otázky příležitostí, jež těžební společnosti nabízejí, a to jak z hlediska zdrojů, tak pracovních míst. V momentě, kdy mnozí z příslušníků a příslušnic komunit toužící po formálním vzdělání a vymanění se z chudoby opouštějí své vesnice, představuje těžba lithia a s ní spojená pracovní místa a relativně vysoké mzdy důvod, proč se do periferií vracet, potažmo zde vychovat novou generaci (Leiva, 2024). Směny ve lithiových dolech se navíc oproti jiným důlním směnám liší v tom, že dělnictvu umožňují každodenní návrat domů, a významnou roli zde hraje i společnostmi poskytovaná sociální a zdravotní podpora, jež je jinak pro řadu lidí nedostupná. Z řad dělnické třídy tak zaznívala vůči některému členstvu komunit nebo ekologickým organizacím kritika ohledně ignorování vlastních privilegií (Hernandez, 2025).

Další třetí plochu představují mladí lidé — a to nejen jako oblíbený sport starších, jež si z nich rádi utahují pro „neschopnost“ dělat cokoli (v jejich očích) smysluplného. Je totiž pravdou, že tradiční způsob života, resp. obživy se pro stále větší počet mladých lidí stává cizím, a pracovní místo v těžařské společnosti pro ně představuje jediný důvod, proč v periferních oblastech setrávat (Hernandez, & Newell, 2023). Pokud by tedy firmy byly nuceny odejít, řada mladých lidí by s velkou pravděpodobností odešla s nimi, neboť pro alternativní možnost obživy v zemědělství nejsou vybaveni ani citovou vazbou, ani potřebnými znalostmi (Morales, 2016).

Nesouhlas komunit s odchodem těžařských společností pak často pramení i z jejich chápání času a dějin jako komodit s cyklickou povahou. Zaznívají totiž obavy, že stejně jako v případě katastrof či ukončení činnosti v solném průmyslu nebo v měděných dolech by i tentokrát těžařské společnosti spolu s provozem sbalily veškeré zisky, a na území komunit by nechaly pouze znečištění a úřady neschopné vyjednat jakoukoliv adekvátní kompenzaci (Hernandez, 2025). Pozoruhodným argumentem nabourávajícím představu „přirozeného“ odporu licanantayských komunit vůči těžbě je i jejich vlastní těžařská historie, jež se odkazuje jednak k archeologickým nálezům dolu v oblasti Chuquicamata

z doby 500 až 700 let př. n. l., a jednak k novodobé historii dělnické třídy, jež pro oblast Chuquicamata představovala výrazný zdroj příjmů (Nuñez, 2020).

4.3.3 Moc, vědění a kolonialita

Dalším z podstatných projevů ekologického imperialismu je selektivní strukturování znalostí, jež těžbu lithia umožňují. Jak totiž uvádí Nuñez a kol. (2020), vlastnictví půdy přechází z rukou kolonizátorů do rukou neokolonizátorů nebo ekologických imperialistů, přičemž tuto transakci provází diskurz o environmentální hodnotě půdy, v chilském případě vody, stejně jako kapitalistická spekulace založená na této hodnotě.

Ani oblast Salar de Atacama tak neuniká sporu o to, čí znalosti se počítají. Většina úřednictva, firem i odborné obce dle Hernandez a Newell (2023) dlouhodobě poukazuje na „nedostatek znalostí“ o oblasti, tj. o jeho původu, cyklu zavlažování, dynamice podzemních vod nebo změnách v čase, a tvrdí, že sběr spolehlivých údajů by vyžadoval desítky let stabilních a nákladných měření. Takové tvrzení ale ignoruje existenci místních znalostí, mj. poznatky původních obyvatel o změnách klimatu, toku vody nebo výnosu pastvin, které se sice nevyjadřují jazykem grafů a čísel, ale jsou produktem generací pozorování a interakce s krajinou. Tyto „mezery“ pak mají zásadní vliv na regulační opatření těžební činnosti, kdy namísto čelení rizikům a škodám, jež těžba přináší, jsou tyto faktory buď oddalovány, nebo rovnou zcela ignorovány, čímž se jednak zmírňují kompenzace, které firmy postiženým komunitám platí, a jednak prohlubují rizika a náklady, jež ponесou budoucí generace (Nuñez et al., 2020).

Ignorace znalostí se přitom netýká jen domorodých komunit, lhostejnost úřady projevují i vůči etablovaným vědeckým institucím. Hernandez (2025) to ilustruje na případu bioložky, jejíž výzkum nedoporučil dále pokračovat v těžbě. Navzdory předchozím proklamacím o nutnosti dalšího výzkumu však úřady její výstup zpochybňovaly pro nedostatek důkazů a argument ze strany firem zněl zhruba tak, že pro pochopení účinků solanky nelze brát v potaz „jakékoliv“ vědecké důkazy, nýbrž je zapotřebí konkrétních hydrogeologických znalostí. Proměnlivost podmínek v solné pláni sice vyžaduje značnou hustotu monitorování, již stát dosud nedokázal obstarat, nicméně firmy, jež by situaci mohly pomoci sdílením vlastních šetření, své výsledky tají. Pokud tedy stát již nějakými daty při rozhodování o kvótách disponuje, jsou značně nespolehlivé a/nebo netransparentní (Nuñez et al., 2020).

Tato nerovnováha vytváří mocenskou hierarchii, z níž mají hlavní prospěch těžařské společnosti, a státu brání přijímat nezávislá a informovaná rozhodnutí. Platí však, že za účelem získání kapitálu na financování nových těžebních projektů společnosti provádějí rozsáhlé průzkumy a studie proveditelnosti, kdy Albemarle i SQM obchodují na newyorské burze, jež na ně klade regulační požadavky. V roce 2022 tak třeba Albemarle zveřejnila studii předběžné proveditelnosti o rozsahu přesahujícím 270 stran, a sice pro účely americké Komise pro cenné papíry a burzu v oblasti Salar de Atacama Región II v Chile, přičemž studie obsahovala údaje o nerostných zdrojích, jejich hodnotě a dopadech na životní prostředí. Zde tedy znovu platí, že data existují, jen nejsou rovnoměrně sdíleny, a to zejména s těmi, kdo by se proti těžbě mohl postavit (Hernandez, & Newell, 2023).

Samotné domorodé komunity pak dle Jerez a kol. (2021) uvádějí, že ačkoliv nemohou poskytnout kýžené výpočetní údaje, mohou s jistotou tvrdit, že pláň Salar de Atacama trpí. Tato tvrzení vychází z jejich žité zkušenosti — v místě těžby vyrůstali, a změny prostředí tak v průběhu let pozorují na vlastní oči. Dle jejich výpovědí tak třeba rapidně klesá vydatnost lagun a sladkovodních pramenů, ubývá zeleně pro dobytek a snižuje se hojnost biodiverzity, jež lze na první pohled vidět na stále nižším počtu plameňáků. Samotná solná pláň je pak namísto původní bílé barvy zbarvena do žluta, což bývá dle místních i expertních hlasů považováno za projev degradace — např. v důsledku chemických změn, vysychání nebo kontaminace těžbou (Jerez et al., 2021).

Společnosti a státní úřednictvo však tato tvrzení považuje za pouhé *domněnky* a jejich závěry odmítají. Tento přístup přitom odporuje přesvědčení lidu Lickanantay, jenž ve znalostech předků vidí hluboký přínos i pro institucionalizovanou vědu. V aktuálním silně hierarchickém nastavení však domorodé komunity nedisponují ani nástroji k boji proti poškozování životního prostředí, ani respektem vůči vlastním znalostem. Koloniální chápání toho, co znalosti znamenají a jaké typy znalostí jsou platné, tak rozhoduje o tom, která ze znalostí umožňuje legitimizaci a další rozšiřování těžebního průmyslu (Hernandez, 2025; Jerez et al., 2021).

4.4 Ekologické dopady

Zatímco předchozí kapitola rozkrývala převážně sociálně-ekonomické vztahy v kontextu imperiálních struktur a procesu periferizace, tato kapitola dá prostor vazbám sociálně-ekologickým. Ty totiž nabývají různých podob v souvislosti s tím, kdo a k čemu se zrovna

vztahuje. Jinými slovy, různé vazby vycházejí z různých konkurenčních představ a znalostních konstrukcí o hodnotě zdrojů, jež nutně předcházejí a umožňují jejich těžbu a oběh. Sociálně-prostorová politika lithia zde kombinuje území, půdu, vodu a domorodost, v níž jsou regiony konstruovány jako prostor nabídky komodit (Bridge, 2001). Vyzdvihování solné pláni Atacama jako součásti pouště, již se často dostává titulu nejsuššího místa na zemi, tak přispělo ke vzniku mylné představy, že zde není prostor pro žádnou biologickou rozmanitost, natož pro lidský život. Zatímco tedy místní komunity, environmentální nevládní organizace a část odborné obce chápou těžbu jako „těžbu vody“, těžařské společnosti a stát ji označují jako „těžbu solanky“ nebo „těžbu lithia“. Následující části se pokusí zodpovědět, jak tyto perspektivy dopadají na zdejší ekosystém a jakým způsobem se odrážejí v chilském právním řádu.

4.4.1 Hydrologie, kosmologie a Puri

„Voda a země jsou život. S vodou nelze obchodovat. Voda je posvátná. Je mocná, je to život, je to naše žíla, je to naše krev.“¹⁰

Právní status solanky jako těžebního zdroje štěpí solnou pláň na fragmenty, čímž znemožňuje její vnímání jako komplexního vodního systému. Lhostejnost chilského státu vůči hydro-kosmologické¹¹ složitosti pouštního ekosystému, jak o ní mluví např. Boelens (2014), tedy představuje de facto esenci celého sporu ohledně chilského lithia. Pro lickanantayský lid má voda, jazykem kunza *Puri*, posvátný charakter přímo spojený se zemí a lidmi (Jerez et al., 2021). Nepopírají přitom její fyzické atributy, pouze na jejich úrovni staví i duchovnost a vztahovost ve spletitém souboru vazeb s lidmi i jinými bytostmi, přičemž o *Puri* samotné je referováno jako o bytosti s vlastní dějinnou mocí (Law, 2015). Skrze pohyb v prostoru jsou *Puri* hluboce a neoddělitelně spjati s pouštní krajinou, čímž spojují čas, prostor a identitu. Představují cirkulaci a prostupnost těchto vazeb, kdy mnozí z lickanantayského lidu přirovnávají roli *Puri* v krajině k roli krvi v lidském těle (Hernandez, 2025).

¹⁰ Citace farmáře z komunity Atacameno (Hernandez, 2025).

¹¹ Boelens (2014) používá koncept hydro-kosmologického cyklu k zachycení metafyzické a kulturní skutečnosti překračující rámec hydro-sociálních cyklů a jejich politických důsledků pro vodu a techniky řízení v kečuánských rolnických komunitách v Mollepatě (Peru).

Právě díky navázání vazby s Puri mohli Lickanantaové v poušti přežít více než 9 000 let. Dle Lickanantayů měli předkové vyvinutý cit i znalosti do takové míry, že s vodou dokázali permanentně komunikovat, a vytvořit tak oázy, tedy místa hojná na vodu, kolem nichž vystavěli celý kulturní, náboženský, ekonomický i politický systém (Hernandez, & Newell, 2023). Skutečnost, že Puri jako součást širšího souboru vztahů nelze vyjmout z kontextu pouštní krajiny, a tedy je považovat za „problém“ sám o sobě, zcela odporuje antropocentrickým představám o vodě jako zdroji či fyzickém objektu spojeném s hydrologickým cyklem v jednom světě, jenž funguje „sám od sebe“ (Law, 2015). Tento rozkol se pak projevuje i ve vnímání krajiny jako celku — na jedné straně jako funkčního ekosystému, na straně druhé jako nehostinného a odlehlého místa bez biodiverzity i života, obsahujícího pouze zdroje čekající na vytěžení (Bridge, 2001).

Těžba tedy narušuje tamní rovnováhu nejen ekologicky, ale i epistemologicky a ontologicky. Jak upozorňuje De la Cadena (2010), takové zásahy nepředstavují pouze „znehodnocení přírody“, ale násilí na způsobech existence, jež Západní racionalita systematicky neuznává. Stát a těžařské korporace vstupují do prostoru, kde místo vztahového světa udržitelnosti a vzájemné péče uplatňují utilitární, vědecko-technický pohled, v němž je voda pouhým měřitelným objemem nebo vstupem do produkčního procesu. Vliv těžby lithia na zdejší krajinu a životní prostředí přitom tvoří jednu z hlavních diskuzí v souvislosti s prodlužováním licencí pro těžařské společnosti, zejména na množství využívané vody a hydrologickou rovnováhu vstupu a výstupu. Dopady těžby na kosmologický cyklus Puri nebo na posvátnost solné pláně tak nebyly součástí těchto diskuzí, a nezohledňovaly je ani některé nevládní organizace nebo vědci a vědkyně zkoumající životní prostředí (Hernandez, 2025).

4.4.2 Ekologická stopa práva: voda vs. solanka

Hodnotový rozpor se propisuje i do institucionálního rámce, jenž určuje, jak je voda spravována, kdo k ní má přístup a jaká logika je zde uznávána, resp. marginalizována. V kontextu socio-ekologických dopadů těžby lithia v Chile je zásadní chilský *Vodní zákoník* (Código de Aguas) z roku 1981, přijatý během vojenské diktatury, jenž zavedl neoliberální režim správy vody (Jerez et al., 2021). Tento zákon proměnil vodu v tržní komoditu a umožnil soukromým subjektům získat vodní práva, s nimiž lze obchodovat, a to nezávisle na vlastnictví půdy. V důsledku toho se voda v Chile stala jedním z

nejprivatizovanějších zdrojů na světě, kdy např. na podzemní vody měly těžařské společnosti (zejména Minera Escondida, Minera Zaldívar a SQM) ještě před několika lety naprostý monopol (Leiva, 2024).

V reakci na rozsáhlé protesty z října 2019, jež reagovaly na dlouhodobé strukturální nerovnosti v zemi, včetně správy přírodních zdrojů a základních veřejných služeb, byl v roce 2022 tento právní rámec částečně novelizován — voda byla deklarována jako „národní veřejný statek“ a zákon formálně uznal prioritu lidské spotřeby a ochrany ekosystémů (Seefeldt, 2022). Přesto ale zůstává zachována existence obchodovatelných vodních práv, jež jsou nadále v držení těžařských společností. Pokus o hlubší systémovou změnu především prostřednictvím návrhu nové chilské ústavy, jež měla komodifikaci vody zcela zrušit a převést vodní správu na veřejné instituce, byl v roce 2022 odmítnut v referendu, a tudíž nenabyl právní účinnosti (Seefeldt, *ibid.*). V Salaru jsou tak jako vodní zdroje uznávány pouze sladkovodní zdroje z vodonosných vrstev a potoků, jež tvoří část dynamiky vody v území. Oddělením vodních práv od užívání a vlastnictví půdy a vyčleněním různých typů vody (pevnina/moře, povrchová/podzemní, proudící/odtékající atp.) tedy chilský stát stále „spravuje vodu“ rámovanou jako součást pusté pouštní krajiny (Hernandez, 2025).

Zde ale právní fragmentace nekončí. Samotné lithium je v Salar de Atacama nejen neviditelné — neboť tvoří součást podzemní vody (solanky) — ale jako chemický produkt vzniká zničením přirozeného prostředí solanky a přidáním řady dalších složek, čímž se získají konečné produkty jako uhličitan lithný nebo hydroxid lithný (Leiva, 2024). Jak však uvádím výše, tyto solanky nejsou zahrnuty ve *Vodním zákoníku*, a nepodléhají tedy dohledu instituce za vodní práva odpovědné (Generální ředitelství pro vodu, DGA). Spadají pod *Hornický zákoník* (Código de Minería) z roku 1983 jako součást zdrojů solných plání, přičemž práva na těžbu, jež uděluje ministerstvo těžby, množství vodních práv udělených DGA nezohledňuje (Hernandez, 2025). Dle hlavy 1, článku 1 *Hornického zákoníku* má pak stát absolutní, výlučnou a nezcizitelnou doménu nad všemi doly a solnými pláněmi (Seefeldt, 2022). Právo tak domorodým komunitám teoreticky přiznává práva na užívání lagun v povodí, nicméně stát si nárokuje jejich vlastnictví.

Status zdroje zde nejen popírá existenci solných plání jako komplexního vodního systému, ale odráží se i v přístupu státu k informacím o jejich stavu a celkových

objemech, kdy se až dosud spoléhal pouze na data od těžařských společností, a snahy o změnu přicházejí až po skandálech s chybnými výkazy ze strany SQM (Seefeldt, 2022). Současná právní úprava tedy umožňuje jedné straně těžit a přivlastňovat si zdroje, jež se nacházejí na půdě historicky náležící straně druhé, čímž umocňuje jak právní systém orientovaný na zisk, tak jeho lhostejnost vůči zdejším ekosystémům a komunitním způsobům života.

4.4.3 Lithium v ekosystému: těžba lithia vs. těžba vody

V kontextu ekologicky nerovné směny těžby lithia je záhodno vedle domorodých znalostí a právního řádu analyzovat i přímé ekologické důsledky těžby, tj. způsob, jakým těžba dopadá na tamní krajinné procesy, kondici biodiverzity nebo jakou roli v procesu hrají klimatické změny. Jak totiž vyplývá z předchozích kapitol, zatímco pro jednu skupinu představuje lithium kvůli jeho závislosti na vodním systému „těžbu vody“, druhá skupina jej pro jeho ekonomickou i energetickou efektivitu označuje za těžbu „udržitelnou“ (Hernandez, 2025).

Na tomto místě je dobré pozastavit se u procesu těžby jako takového. Jak zmiňuji výše, v solných pláních Salar de Atacama probíhá těžba lithia nikoliv tradičním hornickým způsobem, ale prostřednictvím extrakce ze solných roztoků. Tento proces začíná čerpáním podzemních solanek, které obsahují vysoké koncentrace lithia, hořčíku, draslíku a dalších minerálů. Solanky jsou následně přečerpány do rozsáhlých mělkých odpařovacích nádrží, kde jsou vystaveny intenzivnímu slunečnímu záření. Ve výrazně suchém a teplém klimatu Atacamy dochází k odpařování vody, čímž se postupně zvyšuje koncentrace minerálů. Celý proces trvá měsíce až roky, během nichž se postupně získávají různé složky — nejprve draslík, následně hořčík a teprve v pokročilé fázi uhličitán lithný. Poté se koncentrovaný roztok přepravuje do chemických závodů, kde se lithium dále zpracovává do komerčně využitelné podoby (např. uhličitán nebo hydroxid lithný) pro výrobu baterií (Kingsbury, 2023).

K pojmu „udržitelná těžba“ se tedy těžební společnosti uchylují především v kontextu vymezení se vůči ostatním, náročnějším a nákladnějším formám těžby, přičemž k jejímu provozu využívají hlavně slunečního odpařování (Voskoboynik, & Andreucci, 2021). Často skloňovaným argumentem je i výše popsání právní definice, jež společností umožňuje odvolávat se na využívání pouze solanek, nikoliv pitné vody. Jak navíc vyplývá

z předchozí kapitoly, množství vody využitá k těžbě dosahuje enormních rozměrů, což nakonec dokládají i samotné smlouvy uzavřené mezi společnostmi a státem — SQM získala povolení k těžbě 1 600 litrů za sekundu (l/s) solanky a 120 l/s vody a Albemarle drží povolení k těžbě 442 l/s solanky a 23,5 l/s vody (Roche et al., 2024; Jerez et al., 2021). Gutiérrez a kol. (2022) přitom uvádí, že na 1 tunu lithia je potřeba přibližně 2 miliony litrů vody.

Environmentální instituce jako SMA, provádějící pravidelné kontroly, označují nadměrné užívání vody za hlavní problém při porušování environmentálních závazků ze strany těžebních společností (Jerez et al., 2021). Dle Jerez a kol. (ibid.) pak samotná státní agentura CORFO uznala, že využívání místní vody výrazně přesahuje schopnost jejího doplňování, přičemž roční odběr vody převyšuje její přítok o více než 2 000 l/s. Kroepsch (2018) pak uvádí, že neobstojí ani zaštitování se systémy včasného varování, o nichž společnosti tvrdí, že je upozorní na případnou hrozbu příliš výrazného poklesu hladiny podzemních vod, kdy tato monitorovací měření označuje za příliš zjednodušená a nespolehlivá, případně rovnou podléhající manipulaci ze strany společností.

Jiné studie navíc zdůrazňují vnitřní hodnotu solanky jako fosilní vody, jež vznikla po dlouhých procesech doplňování slané vody z povrchových toků a podzemních solí pocházejících z vyluhování vulkanických hornin (Hernandez, 2025). Jako neobnovitelné zdroje se fosilní vody neobnovují současnými srážkami, protože vznikly za mnohem vlhčích klimatických podmínek¹². Pokles hladiny podzemních vod pak mění koncentraci minerálů, což dále narušuje vodní bilanci, na níž závisí pro funkčnost ekosystému klíčová mikrofauna (Roche et al., 2024). V důsledku toho se laguny a sladkovodní prameny, vzniklé interakcí sladké vody a solanky, při těžbě solanky vytrácejí, a zasaženy jsou i další povrchové vody, kdy dochází k poklesu jejich hladiny, narušení toků potoků a povrchu luk na okrajích solných plání, což opět brání cirkulaci těchto vodních zdrojů (Seefeldt, 2022).

¹² Je třeba upřesnit, že pevné solné krusty nereprezentují složitost celého systému, neboť solná pláň obsahuje podzemní těleso solanky, jež je napájeno podzemní vodou přitékající z vyšších oblastí. Na okrajích solné pláň se mezi solankou a povrchem nachází vrstva podzemní sladké vody. Díky své větší hustotě se solanka nachází ve spodní části, zatímco sladká voda je vytlačována směrem k povrchu tlakem, čímž zásobuje mokřady a laguny v okolí solné pláň (Hernandez, 2025).

Narušení této rovnováhy obecně zvyšuje slanost krajiny, což ovlivňuje přirozenou migraci ptáků a rozmnožování endemických druhů jako např. plameňáků (Roche et al., 2024). Hernandez (2025) upozorňuje, že tato situace odpovídá širšímu globálnímu trendu, kdy se řada těžební činnosti odehrává v oblastech s vysokou hodnotou z hlediska ochrany přírody. Jak uvádí Gutiérrez a kol. (2022), tři ze šesti dosud popsáných druhů plameňáků obývají tzv. lithiový trojúhelník, přičemž až 64 % prioritních lokalit Sítě pro ochranu plameňáků se týká právě mokřadů v této oblasti (Hernandez, 2025). Plameňáci tedy tvoří důležitou složku ve stabilitě celého ekosystému v Salar de Atacama, a to zejména regulací klíčových trofických procesů. Kolísání hladiny vody (způsobené těžbou lithia) v kombinaci s dopady klimatických změn (způsobené z velké části emisemi států globálního Severu) jejich populace zásadně ohrožují, přičemž studie mluví o výrazném úbytku dvou místních druhů plameňáků (Seefeldt, 2022). Jak ale plyne z výše popsáných dopadů, plameňáci představují pouze špičku ledovce — narušení rovnováhy povrchových i podzemních zasahuje veškerý život v oblasti, přičemž mezi nejvíce bezprostředně ohrožené formy života patří jedinečné druhy mikroorganismů, včetně rozmanitých bakteriálních společenstev, jimž v důsledku odpařování solanky hrozí vyhynutí. Dle vědeckých odhadů by přitom i tento mikro kolaps stačil ke spuštění dominového efektu na širší faunu a flóru, kdy by zásadně postihl celý potravinový řetězec, a tím i funkci ekosystému jako celku (Gutiérrez et al., 2022).

4.5 Proces periferizace

Podobně jako v kontextu ekologicky nerovné směny či ekologického dluhu (Hornborg, 2011) mohou i „moderní“ společnosti, resp. jejich životní styl, vznikat pouze v místech, kde průmyslové způsoby výroby čerpají podstatné množství energie a surovin z vykořisťovaných regionů. Jak ale upozorňují Landherr a kol. (2019), tato externalizace sociálních, ekonomických a ekologických nákladů jedné společnosti je možná pouze proto, že je jiné společnosti internalizují. Třídní rozvrstvení v Chile dle autorstva tedy umožňuje a dále posiluje zvnitřnění a reprodukci zmíněných nákladů a nerovnoměrného rozdělení zdrojů na národní úrovni (Landherr et al., *ibid.*). Jinými slovy, velmi úzká část chilské populace, resp. elity, sdílí zájmy globálních center, neboť z těchto závislostních struktur sama těží, a na zachování tohoto systému má tak značný zájem. Jak ukazuje nadcházející kapitola, vedle elit této internalizace využívá i část prekarizovaných pracujících, kteří buď již částečně žijí na úkor „periferie na periferii“, tj. částečně

externalizují vlastní náklady, nebo o tento životní styl usilují (Landherr et al., *ibid.*). Následující kapitola se tak snaží analyzovat socio-ekonomické pozadí těchto nerovností.

4.5.1 Santiago jako středobod všeho?

Výše popsaný kontext mezinárodní politické ekonomie Chile i jeho právní řád mají určující vliv na to, odkud pocházejí zisky a jak jsou napříč zemí přerozdělovány. Navzdory členité správě, jež čítá 16 regionálních států a další jejich samosprávy, výrazně převažuje centralizovaný charakter státu (Leiva, 2024). Ten se projevuje zejména koncentrací kapitálu v hlavním městě Santiago a v regionu Valparaiso, přičemž tyto centralistické tendence nezůstávají bez konfliktu. Za poslední výrazný pokus o decentralizaci a vzdor populárnímu rčení „Santiago je Chile“ lze považovat zmíněné protesty z roku 2019 (Jerez et al., 2021). Zatímco tedy bohatství pochází z periferií, Santiago utváří takový politický a ekonomický rámec, aby většina zisků zůstala v centru.

Těžba lithia není výjimkou, kdy navzdory socio-ekologickým nákladům, jež těžařské oblasti nesou, zůstávají společnosti právně registrovány v Santiagu, jež tím pádem koncentruje veškeré odvody z daní (Mura et al., 2025). V celkových statistikách přitom region Antofagasta vykazuje po metropoli druhý nejvyšší podíl na národním HDP, přičemž těžební sektor se na regionálním HDP se podílí 72 % a na celkovém exportu Chile 39,4 % (OECD, 2023). Dle ekonomických metrik tak region patří mezi nejvyspělejší oblasti v zemi. Navzdory tomu se zde dle Hernandez (2025) projevují mocenské nerovnosti na osách metropole státu–metropole regionu (Santiago–Antofagasta), metropole regionu–vykořisťované venkovské oblasti (Antofagasta–San Pedro de Atacama), a v důsledku tedy i metropole státu–vykořisťované venkovské oblasti (Santiago–San Pedro de Atacama), a to především formou daňového sídla těžařských společností.

Daňové přínosy a spravedlivé přerozdělení zisků přitom pro značnou část obyvatelstva postižených oblastí představují důležitější faktor „udržitelnosti“ těžby než dodržování environmentálních standardů (Hernandez, *ibid.*). Dle Landherr a kol. (2019) tyto postoje navazují na ekonomické nerovnosti i nedostupnost základních služeb v postižených oblastech. Příjmová nerovnost v Antofagastě dle Giniho koeficientu vykazovala hodnotu 0,5, a míra nezaměstnanosti 9,6 %, přičemž tato čísla převyšují celostátní průměr (OECD,

2023). Region pak zaznamenává vůbec nejnižší průměrnou délku života a pátou nejnižší životní spokojenost v zemi.

4.5.2 Budoucí střední třída?

Jak zmiňuji výše, ekonomicky, resp. ekologicky nerovná směna se vedle mezinárodní úrovně reprodukuje i v národním kontextu Chile, přičemž socio-ekologické náklady nesou nejchudší a nejzranitelnější skupiny společnosti (Leiva, 2024). Dle (Landherr et al., 2019) tvoří prekarizované pracující v Chile dvě odlišné skupiny, a sice „pracující aristokracii“ a „obyčejné dělnictvo“. První skupina dle autorstva částečně profituje z periferního způsobu života, kdy jako městské a vzdělané obyvatelstvo má možnost být zaměstnáno na relativně dobře placených pozicích těžařského sektoru. Skupina zároveň ze značné části přejímá západní životní styl s jeho kulturou konzumu, nájemního bydlení a nukleární rodiny, přičemž si udržuje vidinu lepšího ekonomického postavení. Druhou skupinu představují neformální či prekarizovaní pracující, jež bývají často vysoce zadlužení. Jak autorstvo uvádí ve své analýze, 50 % chilské populace vydělává v přepočtu méně než 10 tisíc korun měsíčně, z čehož 45 % putuje rovnou na splácení dluhů; 14 % populace tak žije pod hranicí chudoby, kdy minimální mzda dosahuje v přepočtu něco přes 8 tisíc korun, a životní náklady se rovnají těm v Německu (Landherr et al., 2019). Chile se tedy ocitá v situaci, kdy 40 % domácností čelí zadlužení a pětina obyvatelstva dělá splácení dluhů výrazné problémy (CEIC, 2024).

Třídní rozvrstvení kopíruje i dostupnost služeb — zdravotnictví je sice veřejné a relativně dostupné, nicméně výrazně podfinancované a nekvalitní; na sociální zabezpečení pak dosáhnou pouze ti, kdo jsou součástí formálního trhu práce, neboť jej poskytují zejména soukromé společnosti jako SQM (Landherr et al., 2019). Reálná výše výdělku zaměstnanectva společností těžící lithium zůstává neznámá, stejně jako výskyt, resp. výše jejich zadlužení. Přesto společnost SQM (2018) označuje své pracující, jež tvoří převážně muži, za své nejcennější aktivum. Vedle sociálních nejistot přitom zaměstnanecský profil SQM vykazuje i výrazné genderové nerovnosti, kdy Antofagasta čítá z celkového počtu 3 244 zaměstnaných 2 811 mužů a 733 žen, přičemž 2 085 mužů a 214 žen s pracovním poměrem na dobu neurčitou a 86 mužů a 35 žen se smlouvou na dobu určitou (SQM, 2018). Nerovnosti se nevyhýbají ani pracující aristokracii, kdy stejná statistika vykazuje 17 supervizorů a 9 supervizorek se smlouvou na dobu určitou a 86 supervizorů a 35

supervizorek na dobu neurčitou (SQM, ibid.). Vedoucí pozice čítají 29 mužů a 5 žen se smlouvou na dobu neurčitou a žádnou zaměstnanou osobu se smlouvou na dobu určitou (SQM, ibid.).

Zmíněné sociální jistoty poskytované SQM pak mají formu sociálního pojištění, jež pokrývá např. přirozené či náhodné úmrtí a invaliditu, doplňkové či katastrofické zdravotní pojištění nebo třeba zubní pojištění, nicméně opět chybí data vykazující množství nebo kvalitu těchto služeb (Landherr et al., 2019). Důvěryhodnost podobných proklamací ze strany SQM je však výrazně narušena, a to nejen výše zmíněnými korupčními skandály, ale i nesouladem mezi tvrzeními a reálnými dopady v kontextu odborů — zatímco se společnost zaštiťuje významným počtem kolektivních smluv (k 2018 až 66 %; SQM, 2018), Leifker a kol. (2018) upozorňují, že žádná jiná společnost nečelí tolika obviněním z represe odborů. Zatímco se tedy odborové svazy Central Unitaria de Trabajadores (CUT) nebo Central Autónoma de Trabajadores (CAT) zasazují za práva místních obyvatel, narážejí na politický odpor vycházející z úzkých vazeb vlád a těžebních společností, jež s pomocí spřízněných médií označují kritické hlasy za sabotéry nebo dokonce teroristy (Hernandez, 2025). Jejich cílem přitom není jen delegitimizace kritiky těžebního ekonomického modelu, ale rovněž ospravedlnění represivních opatření jako např. přísnější zákony či násilné policejní zásahy proti sociálním protestům (Leiva, 2024). Případ SQM tedy ukazuje, že ze sociálního hlediska je těžba lithia poměrně nejisté zaměstnání, jež do značné míry reprodukuje socio-ekonomické nerovnosti (Landherr et al., 2019).

5 Srovnávací analýza

Ekonomické, ekologické i geopolitické dynamiky spojené s těžbou lithia v Chile nevznikají ve vzduchoprázdnu. Jsou formovány, ospravedlňovány a interpretovány prostřednictvím konkrétních diskurzivních rámců, které definují, co je považováno za legitimní cíl těžby, jaké aktéry pokládají za relevantní a jaké škody (environmentální, sociální či politické) jsou akceptovatelné. V této části práce se pokusím analyzovat tři různé perspektivy, jež reflektují různé normativní a strategické přístupy k problematice těžby lithia v kontextu globální zelené transformace: *nerůst*, *ekomodernismus* a *surovinový nacionalismus*. Tyto přístupy jsem zvolila tak, aby rozšířily analytický rámec vycházející z ekologického imperialismu a periferizace, jež byly podrobně rozebrány v

předchozích kapitolách, a jakožto obecné směry (ideální typy) zobecnily analýzu na širší populaci. Cílem této analýzy je tak vysvětlit, jak různé ideové rámce přistupují k hlavním analytickým dimenzím výzkumu — tedy kontextu mezinárodní politické ekonomie, vlastnickým strukturám, postavení komunit, ekologickým dopadům a procesu periferizace. Výběr těchto tří perspektiv reflektuje zásadní napětí, která se objevují v současných debatách o zelené transformaci, a to zejména v otázkách technologického optimismu naproti ekologickým limitům, růstu naproti sociální spravedlnosti a státní suverenitě naproti globalizovaným trhům (Asafu-Adjaye et al., 2015; D’Alisa et al., 2014; Bridge, 2008).

5.1 Mezinárodní politická ekonomie

Jedním z ústředních bodů rozdílného nahlížení na extraktivismus v Chile je otázka mezinárodní politické ekonomie, tj. jak dané perspektivy rozumějí vztahům moci v globální dělbě práce a jaké transformace navrhuje, pokud jde o postavení států jako Chile ve světové ekonomice. Zatímco nerůst zde kritizuje pozici Chile jako exportní periferii strukturálně závislou na potřebách bohatších zemí a technologických průmyslů, ekomodernismus v této pozici spatřuje příležitost pro začlenění do globálních zelených trhů, podporuje mezinárodní spolupráci a věří v možnost oboustranně výhodné integrace. Surovinový nacionalismus naopak zdůrazňuje potřebu posílení ekonomické suverenity, větší kontroly nad vývozem strategických surovin a obrany národních zájmů v asymetrickém globálním prostředí. Přístupy tak formulují odlišné představy o tom, jak by měl být stát jako Chile začleněn do mezinárodního ekonomického řádu — zda se z něj vymanit, přetvořit jej, nebo se mu přizpůsobit.

5.1.1 Nerůst

Nerůst představuje nejradikálnější kritiku současné globální dělby práce. Vychází z přesvědčení, že současný systém je inherentně nespravedlivý a ekologicky neudržitelný, protože umožňuje zemím globálního Severu externalizovat environmentální náklady svého způsobu života na globální Jih (Kallis et al., 2025). Tato forma environmentální nerovnosti je úzce propojena s historickým kolonialismem, a přetrvává ve formě již zmiňované ekologicky nerovné směny, kdy suroviny, energie a práce proudí z periferie do centra za podmínek, jež nejsou reciprocitní ani z hlediska environmentálních dopadů, ani z hlediska ekonomických přínosů (Hornborg, 2011). Nerůstová perspektiva tedy

nevidí možnost spravedlivé integrace do současné globální ekonomiky prostřednictvím technologického pokroku či přímého zahraničního investování; místo toho navrhuje hlubokou transformaci mezinárodní ekonomické architektury, která by umožnila státům jako Chile nejen omezit svou závislost na exportu surovin, ale zároveň snížit svou environmentální zátěž a zvýšit míru autonomie v rozhodování o způsobech rozvoje (Kallis et al., 2025). Klíčovými prvky této transformace jsou restrukturalizace produkce směrem k lokálním potřebám, odklon od růstového, resp. na HDP orientovaného paradigmatu, a vytvoření nových forem solidarity mezi globálním Jihem a Severem založených na klimatické spravedlnosti (Hickel et al., 2022).

5.1.2 Ekomodernismus

Oproti tomu ekomodernismus se drží spíše tradičního rámce mezinárodní politické ekonomie, jenž nepředpokládá nutnost radikální strukturální změny. Místo toho operuje s hypotézou, že globální integrace a pokračující modernizace mohou přinést oboustranné výhody, pokud jsou správně usměrňovány a technologicky podpořeny. Dle této perspektivy je právě účast na globálních trzích s (pro zelenou transformaci klíčovými) surovinami, jako je lithium, pro státy globálního Jihu ekonomickou příležitostí, nikoli strukturálním problémem (Asafu-Adjaye et al., 2015). Dělnská práce zde není nahlížena jako forma reprodukce nerovnosti, ale jako možnost pro specializaci, přístup k technologiím a environmentálně efektivnější výrobě. Tento optimismus se opírá o víru ve schopnost technologií „oddělit“ ekonomický růst od environmentálních škod, tzv. dekorelací (decoupling) (Schandl et al., 2016). Kritické hlasy však namítají, že globálně zatím neexistuje žádný empirický důkaz o tom, že by k absolutní dekorelaci v měřítku potřebném pro řešení klimatické krize skutečně docházelo (Parrique et al., 2019). Ekomodernismus tak dle některých autorek a autorů ignoruje hlubší mocenské a materiální vztahy, jež udržují státy jako Chile v pozici surovinových periferií (Ahlborg, & Nightingale, 2018).

5.1.3 Surovinový nacionalismus

Surovinový nacionalismus se k tématu mezinárodní dělby práce staví selektivně kriticky, kdy rozpoznává strukturální nerovnosti, ale neusiluje o úplné odmítnutí účasti v globální ekonomice. Místo toho navrhuje strategii tzv. vyjednané integrace, v níž stát zaujímá aktivní roli při vyjednávání výhodnějších podmínek zapojení — např. prostřednictvím

revize těžebních koncesí, vyšší míry zdanění zahraničních firem, nebo budování domácích kapacit pro zpracování surovin (Haslam, & Heidrich, 2016). Takový přístup může vést k vyšší míře ekonomické suverenity, aniž by byl nutně opuštěn rámec tržní globalizace. Surovinový nacionalismus je tedy méně radikální než nerůst, ale více strukturálně citlivý než ekomodernismus. Jeho slabinou může být, že sází na politickou kapacitu státu, která je v mnoha zemích globálního Jihu omezena jak historicky (mj. dědictvím neoliberálního institucionalismu), tak současným vlivem nadnárodních ekonomických aktérů (Bebbington et al., 2008).

5.2 Struktura vlastnictví

Otázky vlastnictví, finančních toků a institucionálního rámce těžby lithia v Chile představují klíčové aspekty, skrze něž se reprodukuje mocenské nerovnosti mezi státem, soukromým sektorem a místními komunitami. Nerůst zde kritizuje koncentraci vlastnictví v rukou nadnárodního kapitálu a považuje finanční logiku těžby za neudržitelnou, s tendencí privatizovat zisky a kolektivizovat ekologické i sociální náklady. Ekomodernismus zdůrazňuje potřebu investic a efektivního řízení, přičemž věří v možnost reformy koncesních mechanismů bez zásadního přehodnocení vlastnických vztahů. Surovinový nacionalismus pak usiluje o silnější podíl státu na zisku a větší kontrolu nad strategickými sektory, přičemž ale upozorňuje na rizika korupce a klientelismu v koncesním systému.

5.2.1 Nerůst

V rámci nerůstu je kritika těchto vztahů vystavěna na hlubokém odmítnutí logiky kapitalistického vlastnictví přírody a surovin jako takových. Nerůstová literatura dlouhodobě upozorňuje, že extraktivistická ekonomika, včetně zelené transformace, reprodukuje strukturální nerovnosti tím, že udržuje kontrolu nad přírodními zdroji v rukou ekonomicky a politicky dominantních aktérů, a umlčuje tak lokální hlasy a potřeby (Demaria et al., 2013; Hickel et al., 2022). Těžební korporace Albemarle a SQM do jisté míry odpovídají této kritice, kdy značná část jejich zisku plyne do zahraničí, zatímco lokální dopady jako environmentální devastace, vysychání podzemních vod či narušení tradičních komunitních struktur nese oblast Salaru (Barandiarán, 2019). Nerůst proto požaduje zásadní přehodnocení samotné představy o tom, kdo má právo rozhodovat o využití přírodních zdrojů. Namísto systému koncesí a privatizovaných práv usiluje o

model založený na komunitní správě, environmentální spravedlnosti a respektu k územní autonomii. Takové přístupy jsou patrné např. v rámci tzv. „post-extraktivismu“, jenž v latinskoamerické debatě navazuje na myšlenky dekolonizace i Buen Vivir (Gudynas, 2009). V této perspektivě není cílem „zefektivnit“ těžbu nebo ji regulovat, ale zásadně snížit globální poptávku po surovinách, a tím i samotnou potřebu zasahovat do citlivých ekosystémů a komunitních území. Z této pozice je jakákoliv forma koncesní těžby, jež není iniciována a kontrolována místními komunitami, formou environmentální nespravedlnosti a pokračováním strukturálního vykořisťování (Hickel et al., 2022).

5.2.2 Ekomodernismus

Naproti tomu ekomodernistický rámec chápe vztah k přírodním zdrojům prizmatem technické racionality a institucionální reformy, nikoliv jako systémovou krizi. Pro ekomodernismus není problémem samotná těžba, ani základní struktura vlastnictví — nýbrž její neefektivní, netransparentní či korupční provedení. Z tohoto důvodu se analýza vztahů vlastnictví v tomto rámci omezuje na otázku správného nastavení regulačních nástrojů, ekologických standardů a mechanismů tržního dozoru (Dutta et al., 2016; Nordhaus, & Shellenberger, 2007). Představy tzv. „zelené“ či „udržitelné“ těžby nebo iniciativy na certifikaci surovin (mj. IRMA, Fair Lithium) jsou v tomto rámci chápány jako dostatečné nástroje, jak učinit těžbu ekologicky a sociálně přijatelnou, aniž by bylo nutné zpochybňovat základní ekonomický model extrakce (Dutta et al., 2016). Z hlediska ekomodernismu tedy není třeba měnit vlastnické vztahy ani odklánět se od spolupráce se zahraničními investory. Právě naopak — zahraniční kapitál je vnímán jako klíčový pro technologický transfer, ekonomickou efektivitu a modernizaci. Stát zde má hrát především roli garanta tzv. dobré správy (good governance), jenž nastaví podmínky pro udržitelnou těžbu, dohlédne na dodržování norem a zajistí redistribuci zisků prostřednictvím daní či poplatků (Nordhaus, & Shellenberger, 2007).

5.2.3 Surovinový nacionalismus

Rámec surovinového nacionalismu oproti tomu tematizuje vztah k vlastnictví, finančním tokům a koncesím jako zásadní otázku národní suverenity a ekonomické autonomie. Tato perspektiva má v Latinské Americe dlouhou tradici, od surovinového nacionalismu bolivijského a venezuelského typu až po chilské debaty o roli státní těžební společnosti CODELCO (Haslam, & Heidrich, 2016). V případě lithia je tento rámec zastoupen

především v požadavcích na zvýšení veřejného podílu ve strategických těžebních projektech, reformu koncesního práva a vymezení lithia jako „národního dědictví“ — plán, jenž má být realizován prostřednictvím Národní strategie pro lithium současné Boricovy administrativy (Hernandez, 2025). V této perspektivě není zásadně zpochybňována samotná těžba ani její ekologické důsledky, jako spíš způsob, jakým jsou přírodní bohatství ekonomicky spravována a komu z nich plynou benefity (Haslam, & Heidrich, 2016). Cílem je vytvořit takový model, v němž stát nebo veřejné instituce mají rozhodující kontrolu nad těžbou a kde zisky z přírodních zdrojů slouží k financování veřejných politik jako školství, zdravotnictví nebo infrastrukturních projektů (Hernandez, 2025). Zatímco tedy surovinový nacionalismus sdílí s nerůstem kritiku zahraniční dominance a asymetrických finančních toků, na rozdíl od něj neusiluje o překonání extraktivismu jako takového. Naopak, těžba zůstává v jeho pojetí legitimním nástrojem rozvoje — pokud je vedena národními zájmy a pod veřejnou kontrolou.

5.3 Pozice místních komunit

Otázka postavení místních komunit v těžebních oblastech patří mezi klíčové indikátory míry demokratizace rozhodovacích procesů i distribuce environmentálních rizik. Ze tří zkoumaných perspektiv má nejvýraznější potenciál k narušení mocenské asymetrie koncept nerůstu, a sice tím, že klade komunitu jako suveréna. Ekomodernismus komunitní práva vnímá spíše jako podmínku legitimacy, nikoliv jako transformační potenciál. Surovinový nacionalismus pak komunitám přiznává význam, ale jejich pozice vnímá jako sekundární vůči státu a národnímu rozvojovému projektu.

5.3.1 Nerůst

Nerůst staví na radikální demokratizaci rozhodovacích procesů, přičemž komunita je zde chápána jako suverénní politický aktér, nikoli pouze objekt dopadů nebo účastník konzultačního řízení. Teoretici a teoretičky nerůstu zdůrazňují, že legitimita těžebních projektů musí být postavena na principech environmentální spravedlnosti, práva na sebeurčení a pluralitních znalostí, včetně domorodých epistemologií (Hickel et al., 2022; Escobar, 2015). Tento přístup se staví proti dominantnímu modelu tzv. konzultace bez svolení, jíž se dopouštěly a dopouští řada chilských vlád, a to navzdory závazku státu k mezinárodní úmluvě ILO 169 (Kingsbury, 2023). Nerůst navíc akcentuje dekolonizační rozměr komunitního rozhodování — komunity by neměly být vnímány pouze jako

stakeholder, ale jako nositelé odlišné ontologie vztahu k půdě, vodě a surovinám (Gudynas, 2009). V praxi to znamená, že těžba lithia, která probíhá bez plného a svobodného souhlasu komunit (FPIC), je dle nerůstového rámce legitimizována pouze prostřednictvím ekologického imperialismu, neboť komunita je v rozhodovacím procesu výrazně marginalizována (Hickel et al., 2022).

5.3.2 Ekomodernismus

Ekomodernismus oproti tomu vnímá komunitní participaci primárně jako procedurální požadavek, nikoli jako zásadní transformační prvek. Základní ambicí ekomodernismu je optimalizace environmentálních dopadů a zvýšení efektivity produkce, přičemž se často spoléhá na mechanismy jako je participativní plánování, stakeholder dialogue nebo kompenzační opatření (Asafu-Adjaye et al., 2015). Přístup ke komunitám bývá tedy rámován jako součást environmentálně odpovědné správy, jež má zajistit veřejný souhlas s provozem těžby a omezit konflikty. Tento přístup však často neřeší hlubší strukturální nerovnosti — komunity mohou být do rozhodování zapojeny, ale nikoliv na úrovni, která by jim umožnila těžbu zastavit nebo alternativně definovat rozvoj (Dutta et al., 2016). Pokud ekomodernistický přístup ignoruje mocenské asymetrie v přístupu ke znalostem, právům a diskurzivní legitimitě, stává se tak pouze procedurálním rámcem pro reprodukci ekologického imperialismu.

5.3.3 Surovinový nacionalismus

Surovinový nacionalismus uznává význam komunit, nicméně je často zasazuje do širšího rámce národní suverenity a ekonomického rozvoje. Komunitní participace bývá chápána jako nástroj zprostředkování mezi státem a lokálním prostředím, přičemž komunita je vnímána jako důležitý, ale ne autonomní aktér (Haslam, & Heidrich, 2016). V řadě zemí Latinské Ameriky, a do značné míry i v Chile tak tento přístup nabyl podoby neoextraktivismu, kdy státy deklarují suverénní kontrolu nad zdroji a slibují redistribuci výnosů komunitám, nicméně reálná participace bývá omezená (Svampa, 2015). Chilský případ ukazuje podobnou ambivalenci, kdy současná Boricova vláda sice deklaruje spolupráci s komunitami jako klíčovou pro Národní strategii pro lithium, ale dosud stále není jasné, jak budou jejich souhlas a participace zakotveny institucionálně (Hernandez, 2025). Komunity jsou tak stále vystaveny pouze symbolické participaci postrádající výraznější rozhodovací pravomoci.

5.4 Ekologické dopady

Ekologické škody se v Salar de Atacama koncentrují především kolem solných plání a vodních ekosystémů závislých na křehké rovnováze mezi sladkou a slanou vodou. Tato rovnováha je vážně narušována extrakcí solanky, jež významně snižuje hladinu podzemní vody, což dále zvyšuje environmentální zátěž na biodiverzitu i komunitní živobytí (Anlauf, 2016). Tři analyzované ideové rámce se k tomuto problému staví zásadně odlišně, což odráží jejich rozdílné představy o hodnotě přírody, přijatelnosti environmentálních externalit a vztahu mezi ekologickou zátěží a ekonomickým růstem.

5.4.1 Nerůst

Z pohledu nerůstu jsou ekologické škody inherentním důsledkem kapitalistického systému založeného na akumulaci, růstu a externalizaci nákladů, přičemž zdůrazňuje, že surovinová těžba často přináší nové formy extraktivismu (Dunlap, & Jakobsen, 2020). V tomto kontextu často zaznívá kritika tzv. „green sacrifice zones“, tedy území, jež jsou politicky a environmentálně obětována ve prospěch širší technologické transformace (Hickel et al., 2022). V této perspektivě nejsou ekologické škody jen technickou výzvou, ale projevem strukturální asymetrie. To opět úzce souvisí s teorií ekologické nerovné směny, přičemž v případě chilského lithia se to týká nejen přímých škod (úbytek vody, ztráta biomasy, kontaminace), ale i kulturní devastace, neboť těžba narušuje tradiční vztahy komunit k půdě a vodě (Gudynas, 2009). Nerůst proto volá po snižování spotřeby, lokalizaci výroby, změně hodnotových systémů a alternativách k těžbě, včetně odmítnutí některých forem zelené mobility závislé na lithiu, kdy jako alternativu zde navrhuje investice do veřejné infrastruktury či hromadné dopravy.

5.4.2 Ekomodernismus

Ekomodernistický rámec vnímá ekologické škody jako problém efektivity a řízení rizik. Těžba lithia je zde považována za nezbytnou součást dekarbonizačního přechodu, přičemž hlavní důraz je kladen na technologické inovace, které by měly škody minimalizovat. Typickým příkladem je výzkum technologií přímé extrakce lithia (DLE), jež slibují nižší spotřebu vody a menší narušení půdy (Dutta et al., 2016). Stejně tak se klade důraz na přísnější regulace, resp. zmiňované standardy „zelené“ či „udržitelné“ těžby, jež by prostřednictvím recyklace baterií mohla primární těžbu snížit. Zásadním

limitem této perspektivy však je, že ekologické škody chápe jako externality, jež lze vyčíslit a řídit, nikoli jako systémový důsledek globálního těžebního režimu. Chilskými domorodými komunitami i ekologickými organizacemi je proto tento technologický optimismus ekomodernismu vnímán kriticky, kdy technologický pokrok často nevnímají jako záruku zmírnění dopadů, ale naopak jako jejich reprodukci a prohloubení (Hernandez, & Newell, 2023).

5.4.3 Surovinový nacionalismus

Surovinový nacionalismus se k ekologickým škodám staví dvojznačně. Na jedné straně uznává, že extraktivní model nese environmentální náklady a volá po větší regulaci, lokalizaci benefitů a přísnější kontrole ze strany státu. Chilská vláda např. deklaruje záměr omezit dopady těžby skrze strategické plánování, environmentální regulace a zavádění inovací jako zmíněná DLE (Hernandez, 2025). Na druhé straně však převládá instrumentalizace přírody ve jménu národního rozvoje — pokud těžba slouží k posílení státu a financování sociálních programů, environmentální náklady jsou v určité míře legitimizovány jako nutné zlo (Svampa, 2015). Tento přístup tak v řadě případů reprodukuje tzv. developmentalistický extraktivismus, který sice redistribuuje zisky, ale nereflektuje hlubší otázku mezi růstu a kumulace ekologických škod.

5.5 Proces periferizace

Proces periferizace zde odhaluje složité a často protichůdné tlaky, jež formují postavení místních regionů na okraji ekonomického a politického dění, kdy těžba nabízí příležitosti pro ekonomický rozvoj a zajištění zdrojů, ale zároveň posiluje strukturální nerovnosti, environmentální zátěže a omezuje lokální kontrolu nad přírodními zdroji. Zatímco nerůst tady periferizaci chápe jako důsledek nerovného globálního systému a volá po větší soběstačnosti a lokální kontrole, ekomodernismus ji vnímá jako dočasnou fázi na cestě k technologicky řízené udržitelnosti, kde těžební regiony hrají roli zdrojového zázemí. Surovinový nacionalismus pak periferní postavení vnímá jako překonatelné prostřednictvím silnější role státu a snahy o větší kontrolu nad výnosy z těžby.

5.5.1 Nerůst

Nerůst chápe periferizaci jako důsledek globálního růstového režimu, jenž závisí na trvalé expanzi materiálních toků a na systematickém zajišťování levných zdrojů z globálního Jihu. Jak upozorňuje Frame (2022), i dekarbonizační projekty mohou mít imperiální charakter, pokud nejsou spojeny s redistribucí moci a materiálních toků. Z nerůstového pohledu těžba lithia v Chile neposiluje místní rozvoj, ale prohlubuje závislost na globálním trhu a cyklech poptávky, což vede ke specializaci na níže zhodnocenou činnost, bez výrazné přidané hodnoty v místě (Hickel et al., 2022). Komunity zůstávají ekonomicky marginalizované, infrastruktura je orientovaná na export, a environmentální škody reprodukují periferní status. Nerůst proto navrhuje deperiferizaci prostřednictvím dematerializace¹³ a reteritorializace¹⁴ ekonomiky.

5.5.2 Ekomodernismus

Ekomodernismus nabízí jinou perspektivu — periferii nevnímá nutně jako strukturálně podřízenou, nýbrž dočasně marginalizovanou, s možností modernizačního vzestupu skrze technologickou inovaci, efektivní řízení a přístup ke globálnímu trhu. Lithium zde představuje příležitost pro tzv. „leapfrogging“, tj. přeskočení tradičních etap industrializace skrze účast v nových hodnotových řetězcích, např. v bateriovém průmyslu nebo obnovitelných technologiích (Asafu-Adjaye et al., 2015). Ekomodernistická vize tak spojuje dekarbonizaci s růstem, čímž ale reprodukuje předpoklad, že environmentální problémy lze řešit bez zásadní redistribuce moci. Z hlediska periferizace je tak hlavním rizikem ekomodernismu jeho technokratická slepota vůči mocenským vztahům. I při zavádění nových technologií nebo „zelených“ těžebních praktik (viz DLE) zůstávají základní vztahy závislosti často nezměněné — zahraniční firmy kontrolují know-how, kapitál i globální distribuční síť (Sovacool et al., 2021). Chile může participovat na dodavatelských řetězcích, ale zůstává periferní, pokud se nerozvine domácí průmysl, nedojde k demokratizaci ekonomické struktury a pokud environmentální zátěž zůstane

¹³ Cílem dematerializace je ekonomika, která není založena na růstu materiální produkce, ale na uspokojování potřeb s menším objemem fyzických zdrojů (Hickel et al., 2022).

¹⁴ Reteritorializace pak znamená přesunutí ekonomické kontroly a užitek zpět na místní úroveň, tj. posílení místních komunit, jejich rozhodovací pravomoci, autonomie a schopnosti určovat, jaké aktivity se v jejich území budou dít a k čemu budou využívány přírodní zdroje. Místo napojení na globální trhy by se ekonomika více zakládala na místních potřebách a prioritách (Hickel et al., ibid.).

lokalizována (Anlauf, 2016). Taková „modernizovaná periferie“ může být efektivnější, ale nikoliv autonomní.

5.5.3 Surovinový nacionalismus

Surovinový nacionalismus se vůči periferizaci staví opět ambivalentně. Na jedné straně usiluje o posílení státní kontroly nad strategickými zdroji a omezování závislosti na zahraničních firmách, což v chilském kontextu znamená vládní snahu posílit státní vliv ve veřejně-soukromých partnerství těžbařských společností nebo zisk technologických kapacit pro domácí zpracování lithia (Leiva, 2024), přičemž tento přístup vychází z předpokladu, že mocenskou pozici v globálním systému lze změnit skrze suverénní kontrolu nad surovinami (Svampa, 2015). Na druhé straně ale často dochází k reprodukci extraktivního modelu, byť nikoliv prostřednictvím nadnárodních firem, ale státu. Těžba chilského lithia sice je skrze dohody s těžbařskými společnostmi částečně omezována, a to jak objemově, časově, tak ekonomicky, nicméně v současné chvíli tento suverénně řízený sektor zachová periferní roli země, tj. primární orientaci na těžbu, závislost na exportních příjmech, volatilitu trhu a environmentální degradaci (Haslam, & Heidrich, 2016). Navzdory formální státní kontrole je navíc rozhodování o těžbě do značné míry vyvázáno z komunitního a ekologického kontextu, a tedy zůstává imperiální. V tomto ohledu surovinový nacionalismus ocitá mezi dvěma póly, kdy na jedné straně se profiluje jako prostředek odporu vůči (ekologickému) imperialismu, na druhé však funguje jako jeho nová, modernizovaná forma. Dokud tedy vlády nebudou explicitně reflektovat limity růstu, strukturální nerovnosti a ekologickou spravedlnost, budou nadále přispívat k periferizaci ve jménu *rozvoje* (Dunalp, & Jakobsen, 2020).

5.6 Zhodnocení: mezi ekologickým imperialismem a možností změny

Analýza tří rámců — nerůstu, ekomodernismu a surovinového nacionalismu — ukazuje, že chilská těžba lithia se odehrává v sevření mezi pokračujícími strukturami ekologického imperialismu a snahou artikulovat alternativnější směry vývoje. Jak ukazuje Tabulka 4, každý z rámců přitom odhaluje specifické momenty, v nichž se periferní postavení Chile buď reprodukuje, nebo relativizuje.

	Nerůst	Ekomodernismus	Surovinový nacionalismus
Mezinárodní politická ekonomie	Kritika globálního trhu, volání po jeho omezení nebo přetvoření	Integrace do globálního trhu, liberalizace, geopolitika kritických surovin	Usiluje o větší kontrolu nad vývozem a zisky
Struktura vlastnictví	Preferuje komunitní nebo veřejné vlastnictví, minimalizaci těžby	Partnerství s TNC, důraz na veřejně-soukromé investice	Snaha o státní kontrolu (např. skrze CORFO, CEOL)
Postavení komunit	Klíčoví aktéři rozhodování; důraz na participaci a autonomii	Spíše ignorované nebo redukováné na „stakeholdery“ ESG	Symbolicky uznané, částečné zapojení přes konzultace
Ekologické dopady	Uznání limitů růstu, volání po zpomalení a ochraně ekosystémů	Minimalizace škod skrze technologii (efektivita, recyklace)	Vnímány jako legitimní cena za rozvoj (mitigace spíše sekundární)
Proces periferizace	Otevřeně jej kritizuje a hledá východiska mimo logiku růstu	Často replikován (Chile jako dodavatel suroviny)	Ambice jej zvrátit, ale mnohdy uvázne v extraktivismu

Tabulka 4 *Perspektivy a dimenze analýzy lithia v Chile. Zdroj: Vlastní zpracování na základě předchozí analýzy.*

Ekomodernismus má z hlediska mezinárodní legitimacy i institucionální kapacity bezpochyby nejvyšší proveditelnost, kdy chilský stát již nyní operuje v intencích zeleného růstu a přitahuje značné objemy investic právě díky zařazení lithia mezi strategické zelené suroviny. Současně se však jedná o rámec, jenž nejvíce spoléhá na externalizaci environmentálních a sociálních nákladů, jak dokládá příklad zelených dluhopisů firmy SQM, která těžbu označuje za „čistý rozvoj“, aniž by podléhala účinnému dohledu. Ekomodernistický přístup tak sice nabízí možnost dekarbonizace v globálním měřítku, ale v lokálním kontextu Chile reprodukuje logiku centra a periferie, kdy suroviny a environmentální zátěž zůstávají zde, zatímco hodnota a technologie se přesouvají do zemí Severu, resp. do Číny.

Oproti tomu nerůst představuje rámec, jenž se nejdůsledněji snaží vyvázat z logiky extraktivismu. Rezonuje s požadavky lokálních komunit na ochranu vodních zdrojů, participaci a limitaci těžby, a nabízí etickou i ekologickou alternativu. Jeho slabinou je však nízká institucionální opora — v chilské legislativě se dosud neodráží takřka vůbec a jeho praktická implementace naráží na globální mocenské i ekonomické tlaky. Navzdory

své vnitřní koherenci tak nerůst působí spíše jako kritický kompas než jako reálná politická možnost.

Surovinový nacionalismus pak představuje střední cestu, jež usiluje o zmínění asymetrií v distribuci moci a zisků, aniž by zpochybňovala samotnou logiku těžby. Přes deklarace státu o „většinové účasti“ na těžbě lithia se však ukazuje, že v realitě zůstávají klíčová rozhodnutí v rukou nadnárodních firem. Zatímco stát získává podíl na ziscích (zejména skrze CORFO a CEOL), strukturální závislost na exportu surovin a technologická závislost na zemích Severu přetrvávají. Surovinový nacionalismus tak sice zpochybňuje některé formy ekologického imperialismu, ne však samotnou nerovnováhu mezi centrem a periferií.

Z hlediska ekologického imperialismu jako analytického rámce se tedy ukazuje, že jeho nosná síla spočívá v identifikaci strukturálních vzorců přerozdělení zátěže a hodnoty, jež přesahují jednotlivé politické režimy či projekty. Slabinou tohoto rámce však může být tendence vidět globální Jih jako homogenní a pasivní oběť, čímž může opomíjet místní formy rezistence, agendy i snahy o redefinici vývoje — právě ty, jež se fragmentárně objevují v rámci komunitních protestů, vládních experimentů se společným vlastnictvím či debat o vodní suverenitě. Doplnující tři rámce zde však nepředstavují vyčerpávající výčet možných trajektorií, ale spíše různě artikulované pokusy o vyjednávání pozice Chile v globálním režimu energetické transformace. Jejich vzájemné napětí mezi růstem a jeho limity, mezi suverenitou a závislostí nebo mezi systémovou kritikou a pragmatickým přizpůsobením je klíčovým prostorem, kde se rozhoduje o tom, zda se Chile bude nadále nacházet v pozici periferie zelené ekonomiky, nebo dokáže formulovat vlastní ekologicko-politický projekt.

Závěr

V této práci jsem se zaměřila na analýzu těžby lithia v Chile jako případu, na němž lze dobře zkoumat současné projevy ekologického imperialismu a procesy periferizace. Skrze pět analytických dimenzí — mezinárodní politickou ekonomii, strukturu vlastnictví, postavení místních komunit, ekologické dopady a proces periferizace jsem se pokusila zodpovědět otázky geopolitiky zdrojů, socio-ekologických nerovností i různých ideových přístupů rámuujících těžbu lithia v Chile. Cílem práce tak bylo pochopit, nakolik současný režim těžby lithia v Chile naplňuje znaky ekologického imperialismu a procesu periferizace a z jakých pozic lze uvažovat o možných alternativách vůči současnému systému.

V otázce odjímání rozhodování o zdrojích Chile ve prospěch globálního Severu docházím k závěru, že Chile sice formálně zůstává suverénem ve správě přírodních zdrojů, schopnost určovat směřování těžby je však omezena jak mezinárodními tržními tlaky, tak technologickými a finančními závislostmi. Jak ukazuje analýza geopolitiky lithia i struktury vlastnictví, klíčová rozhodnutí se odehrávají v korporátních centrech moci mimo Chile — především v USA, Číně a Evropě. Tento stav tak do značné míry vykazuje rysy ekologického imperialismu, kdy navzdory deklaracím o národní suverenitě nad lithiem zůstává rozhodovací moc asymetricky distribuována. Vlastnická struktura a tok zisků pak rovněž vykazují hluboce nerovnou strukturu. Hlavní těžařské společnosti Albemarle a SQM zůstávají buď přímo v zahraničním vlastnictví, nebo ve vlastnictví úzké domácí elity s historickými vazbami na neoliberální transformaci z dob Pinochetovy diktatury, a kapitál je tak do značné míry privatizován. Přerozdělení zisků není možné ani skrze veřejný podíl ve společnostech, neboť vnitrostátní třída ekonomických a politických elit má nad rámcem veřejné politiky mimořádnou kontrolu.

V důsledku toho čelí místní komunity a ekosystémy výrazné marginalizaci, přičemž lze říci, že proces periferizace je zde v pokročilé fázi; problém je však nutné nahlížet komplexně. Stát k potřebám komunit přistupuje značně selektivně, kdy se sice postupně zasazuje o jejich zahrnutí do rozhodovacích procesů těžby, nicméně často jde o formální mechanismy konzultace a participace, jejichž využívání nevede k reálné možnosti ovlivnit podobu těžby. V ostatních aspektech každodenní reality komunit pak stát výrazně selhává, ať už jde o zajištění kvalitního vzdělání, zdravotní péče či infrastruktury. Tuto

absenci pak částečně nahrazují těžařské společnosti, které v některých oblastech poskytují sociální nebo zdravotní podporu (třebaže o rozsahu a kvalitě těchto služeb chybí systematická data). Komunity se tak stávají závislými právě na těch aktérech, jež zároveň významně přispívají k sociálním nerovnostem i ekologické degradaci jejich území.

Srovnávací analýza konceptů nerůstu, ekomodernismu a surovinového nacionalismu pak hlavní rámec doplňuje o podstatná východiska a upozorňuje na úskalí možných alternativních směrů vývoje. Ekomodernistické logice dnes podléhá většina politických rozhodnutí v Chile, kdy slibují dekarbonizaci, ale opomíjí místní ekologické a sociální dopady, čímž do značné míry reprodukuje ekologický imperialismus. Surovinový nacionalismus, jenž je patrný v převládající snaze chilských vlád o kontrolu nad zásobami lithia, pak přináší možnost větší veřejné kontroly, ale bez silného přerozdělovacího rámce slouží spíše k reprodukci moci domácích elit než k posílení komunit. Jediný rámec, jenž systematicky propojuje environmentální, sociální a ekonomickou spravedlnost, je rámec nerůstu — ten však v Chile není zakotven v žádných strategických dokumentech ani politických plánech, a za své jej tedy v různých obměnách berou pouze některé místní formy resistance. Ekologický imperialismus se tak pro porozumění chilskému případu ukazuje jako značně výmluvný. Komplexní zhodnocení pak ukazuje, že Chile jako stát není pouze obětí vnějších tlaků, ale i svébytným aktérem vnitřního třídního rozvrstvení, jež do velké míry určuje, kdo nese náklady, a komu zůstává přístup ke zdrojům a moci.

Kritická reflexe současných poměrů však nemá naznačovat, že snad lze dosáhnout něčeho jako „čisté“ energie nebo „zelené“ těžby. V aktuální míře lidské spotřeby (odpovídající globálním nerovnostem) lze dosáhnout nanejvýš *čistší* energie a *zelenější* těžby, kdy v krátkodobém horizontu jsou některé formy těžby nevyhnutelné. Nyní je tedy zásadní přehodnotit míru, jaké těžba dosahuje — a zodpovídat otázky jako jak *snížit poptávku* po nerostech a jak *minimalizovat dopady* těžby tam, kde k ní dochází. V dlouhodobém horizontu je však nutné zásadním způsobem přehodnotit koncentraci moci, a vedle odklonu od ekonomiky fosilních paliv tak usilovat o takovou energetickou transformaci, jež bude zároveň — a neoddělitelně — radikální proměnou našich společností směrem od imperiálních vztahů, mocenských nerovností a kapitalismu ke spravedlnosti, rovnosti a vzájemné účtě. Jedině tak můžeme směřovat ke světu, jenž bude skutečně udržitelný a skutečně pro všechny.

Summary

In this thesis, I focused on the analysis of lithium extraction in Chile as a case through which to examine contemporary manifestations of ecological imperialism and processes of peripheralization. Through five analytical dimensions — the international political economy, ownership structures, the position of local communities, ecological impacts, and the peripheralization process — I sought to answer questions concerning resource geopolitics, socio-ecological inequalities, and the ideological frameworks shaping lithium mining in Chile. The aim of the thesis was to understand the extent to which the current regime of lithium extraction in Chile reflects characteristics of ecological imperialism and peripheralization, and from what perspectives alternatives to the current system might be imagined.

In terms of the displacement of decision-making on Chilean resources in favor of the Global North, I conclude that although Chile formally retains sovereignty over the management of natural resources, its ability to determine the direction of extraction is constrained by international market pressures, as well as by technological and financial dependencies. As shown in the analysis of lithium geopolitics and ownership structures, key decisions are made in corporate centers of power outside of Chile — primarily in the United States, China, and Europe. This situation strongly reflects the traits of ecological imperialism, whereby decision-making power remains asymmetrically distributed, despite formal declarations of national sovereignty over lithium. Ownership structures and profit flows likewise reflect deeply unequal arrangements. The main mining companies, Albemarle and SQM, are either directly foreign-owned or controlled by a narrow domestic elite with historical ties to the neoliberal transformation under Pinochet's dictatorship, with capital largely privatized. Redistribution of profits is not possible even through public shareholding, as the national economic and political elite exercises extraordinary control beyond the scope of public policy.

As a result, local communities and ecosystems face significant marginalization, and the process of peripheralization appears to be in an advanced stage — although the issue must be understood in a complex way. The state's response to community needs is highly selective: while it increasingly supports the inclusion of communities in mining-related decision-making, these are often formal mechanisms of consultation and participation

that do not lead to meaningful influence over the shape of extraction. In other areas of daily life, such as access to education, healthcare, or infrastructure, the state largely fails to provide adequate services. In some cases, mining companies partially step in to fill these gaps by offering social or healthcare support (though systematic data on the scope and quality of these services is lacking). As a result, communities become dependent on the very actors that significantly contribute to social inequalities and the ecological degradation of their territories.

The comparative analysis of degrowth, ecomodernism, and resource nationalism complement the main framework by introducing essential insights and exposing the limitations of potential alternative development paths. Ecomodernist logic dominates most political decision-making in Chile today, promising decarbonization while neglecting local ecological and social impacts, thus reproducing elements of ecological imperialism. Resource nationalism, which is evident in the Chilean government's growing desire to control lithium reserves, presents an opportunity for greater public oversight. However, without a strong redistributive framework, it primarily serves to reproduce elite power rather than strengthen local communities. The only framework that systematically links environmental, social, and economic justice is degrowth — yet it is absent from any Chilean strategic documents or political agendas, adopted only in various forms by some local resistance movements. In this light, ecological imperialism proves to be a highly illuminating lens through which to understand the Chilean case. A comprehensive assessment shows that Chile is not merely a passive victim of external pressures, but also an active agent shaped by internal class stratification, which largely determines who bears the costs and who maintains access to resources and power.

A critical reflection on the current situation does not suggest that a form of “clean” energy or “green” extraction is truly achievable. At present levels of global consumption — which reflect deep global inequalities — the most we can hope for is *cleaner* energy and *greener* extraction. In the short term, some forms of extraction may be unavoidable. In the long term, however, it is essential to fundamentally reimagine the concentration of power, and to pursue an energy transition that is — and must be inseparably — a radical transformation of our societies away from imperial relations, power inequalities, and capitalism, and toward justice, equality, and mutual respect. Only then can we move toward a world that is truly sustainable — and truly for all.

Bibliografie

- Acosta, A. 2013. "Extractivism and Neextractivism: Two Sides of the Same Curse." *Beyond Development: Alternative Visions from Latin America* 1: 61–86.
- Agusdinata, D. B., W. Liu, H. Eakin, & H. Romero. 2018. "Socio-Environmental Impacts of Lithium Mineral Extraction: Towards a Research Agenda." *Environmental Research Letters* 13 (12): 123001.
- Ahlborg, H., & J. Nightingale. 2016. "Theorizing Power in Political Ecology: The 'Where' of Power in Resource Governance Projects." *Journal of Political Ecology* 23: 1–29.
- Alessia, A., A. Bardi, M. V. Giordani, C. V. Aranda, & F. Burchi. 2021. "Challenges for Sustainable Lithium Supply: A Critical Review." *Journal of Cleaner Production* 300: 126954.
- Anlauf, A. 2016. "Greening the Imperial Mode of Living? Socio-Ecological (In)Justice, Electromobility, and Lithium Mining in Argentina." In *Fairness and Justice in Natural Resource Politics*, 176–192. Abingdon: Routledge.
- Arboleda, M. 2020. *Planetary Mine: Territories of Extraction under Late Capitalism*. London: Verso Books.
- Asafu-Adjaye, J., L. Blomqvist, S. Brand, B. Brook, R. DeFries, E. C. Ellis, C. Foreman, D. Keith, M. Lewis, M. Lynas, T. Nordhaus, R. A. Pielke Jr., R. Pritzker, J. Roy, M. Sagoff, M. Shellenberger, R. Stone, & P. Teague. 2015. *An Ecomodernist Manifesto*. Citováno dne 3. července 2025. <http://www.ecomodernism.org/>.
- Azevedo, M., M. Baczyńska, K. Hoffman, & A. Krauze. 2022. "Lithium Mining: How New Production Technologies Could Fuel the Global EV Revolution." *McKinsey & Company*, 12. března. Citováno dne 1. června 2025. <https://www.mckinsey.com/industries/metals-and-mining/our-insights/lithium-mining-how-new-production-technologies-could-fuel-the-global-ev-revolution>.
- Badia-Miró, M., & C. Ducoing. 2015. "The Long Run Development of Chile and the Natural Resource Curse." In *Natural Resources and Economic Growth: Learning from History*, edited by M. Badia-Miró, V. Pinilla, & H. Willebald. New York: Routledge.
- Banco Central de Chile. 2023. "Base de Datos Estadísticos (BDE)." *Banco Central de Chile*. Citováno dne 2. června 2025. https://si3.bcentral.cl/Siete/ES/Siete/Cuadro/CAP_CCNN/MN_CCNN76/CCNN2018_P2/637801.
- Barandiarán, J. 2019. "Lithium and Development Imaginaries in Chile, Argentina, and Bolivia." *World Development* 113: 381–391.

- BBC. 2011. "Chile Recognizes 9,800 More Victims of Pinochet's Rule." *BBC News*, 18. srpna. Citováno dne 5. května 2025. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-14584095>.
- Bebbington, A., D. H. Bebbington, J. Bury, J. Langan, J. Muñoz, & M. Scurrah. 2008. *Institutional Pathways to Equity: Addressing Inequality Traps*. Washington, DC: World Bank Publications.
- Bobba, S., S. Carrara, J. Huisman, F. Mathieux, & C. Pavel. 2020. *Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU: A Foresight Study*. European Commission.
- Boelens, R. 2014. "Cultural Politics and the Hydrosocial Cycle: Water, Power and Identity in the Andean Highlands." *Geoforum* 57: 234–247.
- Bos, V., & M. Forget. 2021. "Global Production Networks and the lithium industry: A Bolivian perspective." *Geoforum*, 125: 168–180.
- Brand, U., & M. Wissen. 2021. *The Imperial Mode of Living: Everyday Life and the Ecological Crisis of Capitalism*. London: Verso Books.
- Bridge, G. 2001. "Resource Triumphalism: Postindustrial Narratives of Primary Commodity Production." *Environment and Planning A: Economy and Space* 33 (12): 2149–2173.
- Bridge, G. 2008. "Global Production Networks and the Extractive Sector: Governing Resource-Based Development." *Journal of Economic Geography* 8 (3): 389–419.
- Bustos-Gallardo, B., G. Bridge, & M. Prieto. 2021. "Harvesting Lithium: Water, Brine, and the Industrial Dynamics of Production in the Salar de Atacama." *Geoforum* 119: 177–189.
- Cámara de Diputados. 2004. *Informe de la Comisión Privatizaciones*. Santiago de Chile.
- Canelas, J., & A. Carvalho. 2023. "The Dark Side of the Energy Transition: Extractivist Violence, Energy (In)Justice and Lithium Mining in Portugal." *Energy Research and Social Science* 100: 103096.
- Carrasco, S., J. Hernández, & V. Cariaga. 2023. "The Temporalities of Natural Resource Extraction: Imagined Futures and the Spatialization of the Lithium Industry in Chile." *The Extractive Industries and Society* 15: 101310.
- CEIC. 2024. "Chile: Household Debt." *CEIC*. Citováno dne 3. července 2025. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/chile/household-debt--of-nominal-gdp>.
- Chagnon, C. W., et al. 2022. "From Extractivism to Global Extractivism: The Evolution of an Organizing Concept." *The Journal of Peasant Studies*: 1–34.

- Chew, S. C. 2001. *World Ecological Degradation: Accumulation, Urbanization, and Deforestation, 3000 BC–AD 2000*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Christophers, B. 2019. “Environmental Beta or How Institutional Investors Think about Climate Change and Fossil Fuel Risk.” *Annals of the American Association of Geographers* 109 (3): 754–774.
- Ciccantell, P. S., & O. S. Salihu. 2024. “Ecological Unequal Exchange and Geopolitics.” In *The Palgrave Handbook of Contemporary Geopolitics*, 939–956. Cham: Springer Nature Switzerland.
- Comisión Chilena del Cobre (Cochilco). 2024. *Proyección de la Producción de Cobre en Chile 2023–2034*. Ministerio de Minería. Citováno dne 5. června 2025. <https://www.cochilco.cl/web/otros-estudios-del-cobre/>.
- Comisión Nacional del Litio. 2015. *Informe Final. Litio: Una Fuente de Energía, Una Oportunidad Para Chile*. Ministerio de Minería. Citováno dne 23. července 2025. https://ciperchile.cl/pdfs/2015/06/sqm/INFORME_COMISION_LITIO_FINAL.pdf.
- D’Alisa, G., F. Demaria, & G. Kallis, eds. 2014. *Degrowth: A Vocabulary for a New Era*. New York: Routledge.
- Datawheel. 2025. “Chile (CHL) Exports, Imports, and Trade Partners.” *The Observatory of Economic Complexity*. Citováno dne 5. června 2025. <https://oec.world/en/profile/country/chl>.
- De la Cadena, M. 2010. “Indigenous Cosmopolitics in the Andes: Conceptual Reflections beyond ‘Politics.’” *Cultural Anthropology* 25 (2): 334–370.
- Del Mármol, C., & I. Vaccaro. 2020. “New Extractivism in European Rural Areas: How Twentieth First Century Mining Returned to Disturb the Rural Transition.” *Geoforum* 116: 42–49.
- Demaria, F., F. Schneider, F. Sekulova, & J. Martinez-Alier. 2013. “What Is Degrowth? From an Activist Slogan to a Social Movement.” *Environmental Values* 22 (2): 191–215.
- Djukanović, N. 2023. “Lithiové Dilema: Jak Může Zelená Tranzice Vést k Ekologické Katastrofě.” *Voxpot*, 6. února. Citováno dne 5. června 2025. <https://www.voxpot.cz/lithiove-dilema-jak-muze-zelena-tranzice-vest-k-ekologicke-katastrofe/>.
- Doe, J., & J. Smith. 2024. “Economic Reform in Eastern Europe.” *Policy Studies Working Papers* 42: 1–25.
- Dorn, F. M. 2021. “Inequalities in Resource-Based Global Production Networks: Resistance to Lithium Mining in Argentina (Jujuy) and Portugal (Região Norte).” *Journal für Entwicklungspolitik* 37 (4): 70–91.

- Dorn, F. M., & H. Gundermann. 2022. "Mining Companies, Indigenous Communities, and the State: The Political Ecology of Lithium in Chile (Salar de Atacama) and Argentina (Salar de Olaroz-Cauchari)." *Journal of Political Ecology* 29 (1).
- Dunlap, A., & J. Jakobsen. 2020. *The Violent Technologies of Extraction*. Cham: Springer International Publishing.
- Dutta, T., K. H. Kim, M. Uchimiya, E. E. Kwon, B. H. Jeon, A. Deep, & S. T. Yun. 2016. "Global Demand for Rare Earth Resources and Strategies for Green Mining." *Environmental Research* 150: 182–190.
- Dymitrow, M. 2020. "Begrepp Som Skadar: Exempel Från Inre Periferier i Polen, Nordmakedonien och Sverige." *Ymer* 140 (1): 49–72.
- Escobar, A. 2015. *Territories of Difference: Place, Movements, Life, Redes*. Durham: Duke University Press.
- ESPON. 2018. *Inner Peripheries in Europe: Possible Development Strategies to Overcome Their Marginalising Effects*. Policy Brief. Citováno dne 5. června 2025. <https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON-Policy-Brief-Inner-Peripheries.pdf>.
- European Commission. 2023. *Critical Raw Materials Act*.
- European Parliament. 2025. "Just Transition Fund: Fact Sheets on the European Union." *European Parliament*. Citováno dne 2. června 2025. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/214/just-transition-fund>.
- Fischer-Tahir, A., & M. Naumann. 2013. "Introduction: Peripheralization as the Social Production of Spatial Dependencies and Injustice." In *Peripheralization: The Making of Spatial Dependencies and Social Injustice*, 9–26. Springer.
- Forbes. 2008. "Where the Money Is." *Forbes*, 24. listopadu. Citováno dne 6. června 2025. <https://www.forbes.com/forbes/2008/1124/034.html>.
- Foster, J. B., B. Clark, & R. York. 2011. *The Ecological Rift: Capitalism's War on the Earth*. New York: Monthly Review Press.
- Foster, J. B., & B. Clark. 2004. "Ecological Imperialism: The Curse of Capitalism." *Socialist Register* 40.
- Frame, M. L., 2022. "Ecological Imperialism: A World-Systems Approach." *American Journal of Economics and Sociology* 81 (3): 503–534.
- Frank, A. G. 1977. *Kapitalism och Underutveckling i Latinamerika: Historiska Studier över Chile och Brasilien*. Lund: Zenit.

- Füllgraf, F. 2019. "Chile–Sebastián Piñera, die Ein-Prozent-Elite und die Militärs Teil 1: Zwischen Absturz in den Untergrund und autoritärem Abenteuer." *NachDenkSeiten*. Citováno dne 23. července 2025. <https://www.nachdenkseiten.de/?tag=chile>.
- Garcia, D., & J. F. Gutiérrez. 2023. "Chile's New Mining Royalty Tax Lacks Clarity That Investors Need." *Bloomberg Tax*, 8. listopadu.
<https://news.bloomberglaw.com/tax-insights-and-commentary/chiles-new-mining-royalty-tax-lacks-clarity-that-investors-need>.
- Golubchikov, O., & K. O'Sullivan. 2020. "Energy Periphery: Uneven Development and the Precarious Geographies of Low-Carbon Transition."
- Gruber, P. W., P. A. Medina, G. A. Keoleian, S. E. Kesler, M. P. Everson, & T. J. Wallington. 2011. "Global Lithium Availability: A Constraint for Electric Vehicles?" *Journal of Industrial Ecology* 15 (5): 760–775.
- Gudynas, E. 2009. "Climate Change and Capitalism's Ecological Fix in Latin America." *Critical Currents* 6: 36–41.
- Gutiérrez, J. S., J. N. Moore, J. P. Donnelly, C. Dorador, J. G. Navedo, & N. R. Senner. 2022. "Climate Change and Lithium Mining Influence Flamingo Abundance in the Lithium Triangle." *Proceedings of the Royal Society B* 289 (1970): 20212388.
- Harvey, D. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Haslam, P. A., & P. Heidrich, eds. 2016. *The Political Economy of Natural Resources and Development: From Neoliberalism to Resource Nationalism*. London: Routledge.
- Hernandez, D. S. 2025. *Lithium Extraction in Chile: Ontological, Ecological and Economic Dimensions*. London: Taylor and Francis.
- Hernandez, D. S., & P. Newell. 2023. "Oro Blanco: Assembling Extractivism in the Lithium Triangle." In *Climate Change and Critical Agrarian Studies*, 248–271. London: Routledge.
- Hickel, J., Ch. Dorninger, H. Wieland, & I. Suwandi. 2022. "Imperialist Appropriation in the World Economy: Drain from the Global South through Unequal Exchange, 1990–2015." *Global Environmental Change* 73.
- Holman, J., & E. Ribeiro. 2021. "Commodities 2022: Global Lithium Market to Remain Tight." *S&P Global*. Citováno dne 5. června 2025. <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/energy-transition/121421-Commodities-2022-global-lithium-market-to-remain-tight-into-2022>.
- Hornborg, A. 2011. *Global Ecology and Unequal Exchange: Fetishism in a Zero-Sum World*. New York: Routledge.

- IEA (International Energy Agency). 2024. *Global Critical Minerals Outlook*. Paris: IEA. Citováno dne 3. července 2025. <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2024/market-review>.
- IEA (International Energy Agency). 2021. *Net Zero by 2050: A Roadmap for the Global Energy Sector*. Paris: IEA. Citováno dne 3. července 2025. <https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>.
- Jerez, B., I. Garcés, & R. Torres. 2021. "Lithium Extractivism and Water Injustices in the Salar de Atacama, Chile: The Colonial Shadow of Green Electromobility." *Political Geography* 87: 102382.
- Jovine, R. F., & M. J. Paz. 2025. "Models of Lithium Exploitation in Latin America: Is History Repeating Itself?" *The Extractive Industries and Society* 22: 101581.
- Kallis, G. 2018. *Degrowth*. Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing.
- Kallis, G., J. Hickel, D. W. O'Neill, T. Jackson, P. A. Victor, K. Raworth, ... & D. Ürges-Vorsatz. 2025. "Post-Growth: The Science of Wellbeing within Planetary Boundaries." *The Lancet Planetary Health* 9 (1).
- Kingsbury, D. V. 2023. "Energy Transitions in the Shadow of a Dictator: Decarbonizing Neoliberalism and Lithium Extraction in Chile." *The Anthropocene Review* 10 (2): 556–572.
- Kroepsch, A. C. 2018. "Groundwater Modeling and Governance: Contesting and Building (Sub)Surface Worlds in Colorado's Northern San Juan Basin." *Engaging Science, Technology, and Society* 4: 43–66.
- Kühn, M. 2015. "Peripheralization: Theoretical Concepts Explaining Socio-Spatial Inequalities." *European Planning Studies* 23 (2): 367–378.
- Landherr, A., & J. Graf. 2017. "Neoliberale Kontinuität im politischen Wechselwind. Die Macht der besitzenden Klasse Chiles über die extraktivistische Ausrichtung des Landes." *PROKLA* 47 (189): 569–585.
- Landherr, A., J. Graf, & C. Puk. 2019. "Das Modell Chile." In *Extraktivismus in Lateinamerika*, edited by M. Ramírez, & S. Schmalz. München.
- Law, J. 2015. "What's Wrong with a One-World World?" *Distinktion: Journal of Social Theory* 16 (1): 126–139.
- Leader, A., & G. Gaustad. 2019. "Critical Material Applications and Intensities in Clean Energy Technologies." *Clean Technologies* 1 (1): 164–184.
- Leifker, M., S. Lincoln, K. Saenger, S. Hilbig, & A. Müller. 2018. "Das weiße Gold: Umwelt- und Sozialkonflikte um den Zukunftsrohstoff Lithium." *Analyse*. Berlin.

- Leiva, F. I. 2024. “Chile and the Contemporary Power of Capital: Peripheral Predatory Rentier Capitalism and the Political Practices of Business Elites.” In *The Political Economy of Elites in Latin America*, edited by J. Santiso, & A. López, 103–124. London: Routledge.
- Lepič, L. 2025. “Bateriové kovy pod tlakem: Goldman Sachs předpovídá další pokles cen.” *O Energetice.cz*, 12. března. Citováno dne 3. července 2025. <https://oenergetice.cz/komoditni-trhy/bateriove-kovy-pod-tlakem-goldman-sachs-predpovida-dalsi-pokles-cen>.
- Luong, J. H., C. Tran, & D. Ton-That. 2022. “A paradox over electric vehicles, mining of lithium for car batteries.” *Energies* 15 (21): 7997.
- Magdoff, H. 2003. *Imperialism without Colonies*. New York: Monthly Review Press.
- Manrique, P. L. P., J. Brun, A. Gonzalez-Martinez, & J. Martinez-Alier. 2013. “The Biophysical Performance of Argentina: 1970–2009.” *Journal of Industrial Ecology* 17 (4): 590–604.
- Matamala, D. 2015. *Poderoso caballero: El peso del dinero en la política chilena*. Editorial Catalonia.
- McMichael, P. 2017. *Development and Social Change: A Global Perspective*. 6th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Ministerio de Desarrollo Social y Familia (MIDESOF). 2017. *Pueblos indígenas: Síntesis de resultados CASEN 2017*. Santiago de Chile. Citováno dne 3. června 2025.
- Monckeberg, M. O. 2001. *El saqueo de los grupos económicos al Estado de Chile*. Santiago: Ediciones B.
- Moore, J. W. 2000. “Environmental Crises and the Metabolic Rift in World—Historical Perspective.” *Organization and Environment* 13 (2): 124.
- Moore, J. W. 2010. “Cheap Food and Bad Money: Food, Frontiers, and Financialization in the Rise and Demise of Neoliberalism.” *Review (Fernand Braudel Center)*: 225–61.
- Morales Morgado, H. 2016. “Etnopolítica atacameña: Ejes de la diversidad.” *Estudios Atacameños Arqueología y Antropología Surandinas* 53: 185–203.
- Morales Ruvalcaba, D., & A. Rocha Valencia. 2024. “The National Power of Semiperipheral States.” In *National Power and International Geostructure*, 157–81. Singapore: Springer Nature Singapore.
- Mura, M., I. Castillo, D. Torres, F. M. Galleguillos Madrid, E. Gálvez, S. Gallegos, ... & N. Toro. 2025. “Global Overview of the Lithium Market and Opportunities for Chile.” *Resources* 14 (2): 33.

- Museo Histórico Nacional (Chile). 2017. *Catálogo Artesanías de Chile (Archivo Michelle Bachelet Jeria, Administración 2014–2018, Serie Publicaciones, Unidad Documental Simple 01)*. Santiago: Servicio Nacional del Patrimonio Cultural, Biblioteca del Museo Histórico Nacional. Citováno dne 3. června 2025. https://observatorio.ministeriodesarrollosocial.gob.cl/storage/docs/casen/2017/Casen_2017_Pueblos_Indigenas.pdf.
- Nordhaus, T., & M. Shellenberger. 2007. *Break Through: From the Death of Environmentalism to the Politics of Possibility*. Boston: Houghton Mifflin.
- Núñez, A., M. C. Benwell, & E. Aliste. 2020. “Interrogating Green Discourses in Patagonia-Aysén (Chile): Green Grabbing and eco-Extractivism as a new Strategy of Capitalism?” *Geographical Review* (August): 1–19.
- O’Connor, J. R., ed. 1998. *Natural Causes: Essays in Ecological Marxism*. New York: Guilford Press.
- Obeng-Odoom, F. 2021. *The Commons in an Age of Uncertainty: Decolonizing Nature, Economy and Society*. Toronto: University of Toronto Press.
- Observatorio Plurinacional de Salares Andinos (OPSAL). 2021. *Salares Andinos*. Fundación Tanti. Citováno dne 3. června 2025. <https://cl.boell.org/sites/default/files/2020-12/Libro%20Salares%20Andinos%20OPSAL.pdf>.
- OECD. 2024. *Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators*. Paris: OECD Publishing. Citováno dne 13. června 2025. https://www.oecd.org/en/publications/society-at-a-glance-2024_918d8db3-en.html.
- OECD. 2023. *Mining Regions and Cities in the Region of Antofagasta, Chile*. Paris: OECD Publishing. Citováno dne 9. července 2025. https://www.oecd.org/en/publications/mining-regions-and-cities-in-the-region-of-antofagasta-chile_336e2d2f-en.html.
- Parrique, T., J. Barth, F. Briens, A. Kuokkanen, & J. H. Spangenberg. 2019. “Evidence and Arguments against Green Growth as a Sole Strategy for Sustainability.” *European Environmental Bureau*.
- Persson, H., & M. Dymitrow. 2024. “A World-Leading Periphery: Exploring Representations of Northern Sweden in View of Its Green Transition.” *Fennia-International Journal of Geography* 202 (1): 55–72.
- Petavratzi, E., D. Sanchez-Lopez, A. Hughes, J. Stacey, J. Ford, & A. Butcher. 2022. “The impacts of environmental, social and governance (ESG) issues in achieving sustainable lithium supply in the Lithium Triangle.” *Mineral Economics* 35 (3–4): 673–699.

- Pettitt, J. 2022. “How the U.S. Fell Behind in Lithium, the ‘White Gold’ of Electric Vehicles.” *CNBC*. Citováno dne 3. června 2025. <https://www.cnbc.com/2022/01/15/how-the-us-fell-way-behind-in-lithium-white-gold-for-evs.html>.
- Poveda, B. R. 2020. *Estudio de caso sobre la gobernanza del Litio en Chile*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL).
- Quinteros-Condoretty, A. R., S. R. Golroudbary, L. Albareda, B. Barbiellini, & A. Soyer. 2021. “Impact of Circular Design of Lithium-Ion Batteries on Supply of Lithium for Electric Cars towards a Sustainable Mobility and Energy Transition.” *Procedia CIRP* 100: 73–78.
- Ritchie, H. 2024. “Tracking global data on electric vehicles.” *Our World in Data*. Citováno dne 3. června 2025. <https://ourworldindata.org/electric-car-sales>
- Ritchie, H., & P. Rosado. 2024. “The World’s Lithium Is Mined in Just a Handful of Countries.” *Our World in Data*. Citováno dne 8. června 2025. <https://ourworldindata.org/data-insights/the-worlds-lithium-is-mined-in-just-a-handful-of-countries>
- Roche, L., A. Link, S. Marinova et al. 2024. “S-LCA of lithium mining in Chile and its potential impacts on water and the local community.” *Int J Life Cycle Assess.*
- Sanchez-Lopez, M. D. 2023. “Geopolitics of the Li-ion battery value chain and the Lithium Triangle in South America.” *Latin American Policy* 14 (1): 22–45.
- Schandl, H., M. Fischer-Kowalski, J. West, S. Giljum, M. Dittrich, N. Eisenmenger, A. Geschke, M. Lieber, & H. Weinzettel. 2018. “Global Material Flows and Resource Productivity: Forty Years of Evidence.” *Journal of Industrial Ecology* 22 (4): 827–38.
- Seefeldt, L. J. 2022. “Water as property: Contention between indigenous communities and the lithium industry for water rights in Chile.” *Latin American Policy* 13 (2): 328–53.
- Sérandour, A. 2020. “Does the ‘Lithium Triangle’ Exist? Political Geography of an Andean Regionalization (Argentina, Bolivia, Chile).” *Belgeo* 4.
- Sovacool, B. K. 2021. “Who Are the Victims of Low-Carbon Transitions? Towards a Political Ecology of Climate Change Mitigation.” *Energy Research and Social Science* 73: 101916.
- SQM. 2021. *Green Bond Financing Framework*. Santiago, Chile: Sociedad Química y Minera de Chile S.A. (SQM).
- SQM. 2018. *Sustainability Report*. Citováno dne 3. června 2025. <https://www.sqm.com/wp-content/uploads/2019/05/SQM-SUSTAINABILITYREPORT-2018.pdf>.

- Statista. 2024. "Gini Coefficient: Income Distribution in Chile (2010–2022)." *Statista*. Citováno dne 3. června 2025. <https://www.statista.com/statistics/983056/income-distribution-gini-coefficient-chile/>.
- Stenbacka, S., & S. H. Cassel. 2020. "Introduktion – Periferier och Periferialisering." In *Periferi som Process*, 7–24. Stockholm: Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi.
- Svampa, M. 2015. "Commodities Consensus: Neoextractivism and Enclosure of the Commons in Latin America." *South Atlantic Quarterly* 114 (1): 65–82.
- US Congress. 2021. *Green New Deal Resolution*, H.Res. 332, 117th Congress. Citováno dne 20. června 2025. <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-resolution/332/text>
- USGS. 2022. "Mineral Commodity Summaries." *U.S. Geological Survey*. Citováno dne 8. června 2025. <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2022/mcs2022.pdf>.
- USGS. 2024. "Mineral Commodity Summaries." *U.S. Geological Survey*. Citováno dne 8. června 2025. <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2024/mcs2024.pdf>.
- Vives-Miró, S. 2022. "The Urbanization of Poverty: Rethinking the Production of Unjust Geographies." *Fennia* 200 (1): 41–51.
- Voskoboynik, D. M., & D. Andreucci. 2021. "Greening Extractivism: Environmental Discourses and Resource Governance in the 'Lithium Triangle.'" *Environment and Planning E: Nature and Space* 5 (2): 1–23.
- Wallerstein, I. 1974. *The Modern World-System*. New York: Academic Press.
- Warlenius, R., G. Pierce, V. Ramasar, E. Quistorp, J. Martínez-Alier, L. Rijnhout, & I. Yanez. 2015. "Ecological Debt: History, Meaning, and Relevance for Environmental Justice." *EJOLT Report #18*. Barcelona: EJOLT, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Wójcik, M., K. Dmochowska-Dudek, P. Jeziorska-Biel, & P. Tobiasz-Lis. 2018. "Understanding Strategies for Overcoming Peripherality: A Polish Experience of Transition." *Bulletin of Geography. Socio-economic Series* 40: 173–92.
- Yergin, D., & J. Stanislaw. 1998. *The Commanding Heights: The Battle Between Government and the Marketplace That Is Remaking the Modern World*. New York: Simon & Schuster.
- Yin, R. K. 2009. *Case Study Research: Design and Methods*. Vol. 5. Sage.

Seznam příloh

Příloha č. 1: *Poptávka po lithiu dle typu využití. Zdroj: vlastní zpracování na základě dat USGS (2024). (graf)*

Příloha č. 2: *Poloha Salar de Atacama a klíčových lokalit, region Antofagasta. Zdroj: Hernandez (2025). (mapa)*

Příloha č. 3: *Hodnotový řetězec výroby lithia dle jednotlivých zemí. Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Ritchie, & Rosado (2024); Jerez et al. (2021). (tabulka)*

Příloha č. 4: *Tvorba hodnoty v hodnotových řetězcích lithium-iontových baterií. Zdroj: Sanchez-Lopez (2023). (graf)*

Příloha č. 5: *Současná vlastnická struktura společností těžících chilské lithium. Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Poveda (2020) a Jovine, & Paz (2025). (tabulka)*

Příloha č. 6: *Shrnutí obnovených smluv CORFO (2017 a 2018) se společnostmi Albemarle a SQM. Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Poveda (2020) a Jovine, & Paz (2025). (tabulka)*

Příloha č. 7: *Perspektivy a dimenze analýzy lithia v Chile. Zdroj: Vlastní zpracování na základě předchozí analýzy. (tabulka)*